

# Geografie ohnisek napětí ve světě

Marek Svoboda

---

Bakalářská práce  
2011



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně  
Fakulta managementu a ekonomiky

---

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně  
Fakulta managementu a ekonomiky  
Ústav regionálního rozvoje, veřejné správy a práva  
akademický rok: 2010/2011

## ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Marek SVOBODA**  
Osobní číslo: **M080363**  
Studijní program: **B 6202 Hospodářská politika a správa**  
Studijní obor: **Veřejná správa a regionální rozvoj**

Téma práce: **Geografie ohnisek napětí ve světě**

Zásady pro vypracování:

### Úvod

#### I. Teoretická část

- Zařadte geografii ohnisek napětí do rodiny geografických věd, definujte nejdůležitější pojmy geografie ohnisek napětí.

#### II. Praktická část

- Popište rozložení ohnisek napětí na jednotlivých světadílech, příčiny jejich vzniku a přetrvávání.
- Vybraná ohniska napětí popište podrobněji.

### Závěr

Rozsah bakalářské práce: cca 40  
Rozsah příloh:  
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

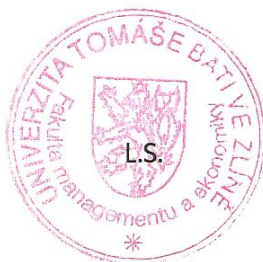
Seznam odborné literatury:

- [1] BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus*. 1. vyd. Ostrava: Tilia, 2002. 415 s. ISBN 80-86101-66-5.  
[2] BAAR, V., RUMPEL, P., ŠINDLER, P. *Politická geografie*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 1996. 91 s. ISBN 80-7042-737-X.  
[3] GREGORY, D. et al. *The Dictionary of Human Geography*. 5th Ed. Chichester: Wiley-Blackwell, 2009. 1052 s. ISBN 978-1-4051-3288-6.  
[4] JEHLIČKA, P. et al. *Stát, prostor a politika : vybrané kapitoly z politické geografie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2000. 276 s. ISBN 80-238-5566-2.  
[5] ŠLACHTA, M. *Ohniska napětí ve světě*. 1. vyd. Praha: Kartografie Praha, 2007. 187 s. ISBN 978-80-7011-926-6.

Vedoucí bakalářské práce: prof. RNDr. René Wokoun, CSc.  
Ústav regionálního rozvoje, veřejné správy a práva  
Datum zadání bakalářské práce: 4. dubna 2011  
Termín odevzdání bakalářské práce: 20. května 2011

Ve Zlíně dne 4. dubna 2011

  
prof. Dr. Ing. Drahomíra Pavelková  
děkanka



  
RNDr. Oldřich Hájek, Ph.D.  
ředitel ústavu

## PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že:

- odevzdáním bakalářské/diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby<sup>1</sup>;
- bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí:
  - bez omezení;
  - pouze prezenčně v rámci Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně;
- na mou bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3<sup>2</sup>;
- podle § 60<sup>3</sup> odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;

---

<sup>1</sup> zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

- (1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.
- (2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.
- (3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

<sup>2</sup> zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

- (3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

<sup>3</sup> zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

- (1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

- podle § 60<sup>4</sup> odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že:

- jsem bakalářskou/diplomovou práci zpracoval/a samostatně a použité informační zdroje jsem citoval/a;
- odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Zlíně

18. 5. 2011



<sup>4</sup> zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

- (2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.
- (3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

## **ABSTRAKT**

Tato bakalářská práce se věnuje geografii ohnisek napětí v současném světě, zákonitostem jejich rozmístění a interakcí s prostorem, jejich charakteristickým vlastnostem, příčinám vzniku a důvodům přetrvávání, případně zániku. Cílem této bakalářské práce je srovnání skutečné lokace ohnisek napětí s teoretickými předpoklady.

Klíčová slova: Politická geografie, ohniska napětí, stát, národ, konflikt, civilizace, politické a kulturní entity

## **ABSTRACT**

This bachelor thesis deals with geography of foci of tension in the current world, rules of their placement and their interaction in space, their particular characteristics, causes of inception and reasons of persistence or possible extinction. The goal of this bachelor thesis is a comparison of the real location of foci of tension to theoretic hypothesises.

Keywords: Political Geography, Foci of Tension, State, Nation, Conflict, Civilization, Political and Cultural Entities

Děkuji vedoucímu své práce prof. RNDr. René Wokounovi CSc. za cenné rady, podněty a připomínky při zpracování této práce a také své rodině za trpělivost a podporu po celou dobu studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

# OBSAH

<b>ÚVOD .....</b>	<b>10</b>
<b>I      TEORETICKÁ ČÁST .....</b>	
<b>1    GEOGRAFIE A OHNISKA NAPĚTÍ.....</b>	<b>13</b>
<b>2    ENTITY .....</b>	<b>15</b>
2.1    STÁT.....	15
2.1.1    Definice státu .....	15
2.1.2    Pohledy na smysl existence států .....	16
2.1.3    Formy vlády .....	17
2.1.4    Politické režimy .....	18
2.1.5    Vnitřní struktura států – státní zřízení .....	20
2.2    NÁROD .....	22
2.2.1    Definice národa .....	22
2.2.2    Nacionalismus a separatismus.....	23
2.2.3    Vznik a zánik národů .....	25
2.2.4    Modelové vztahy národa a státu.....	27
2.3    POLITICKO-EKONOMICKÉ DĚLENÍ SVĚTA .....	31
2.3.1    Geopolitická regionalizace.....	31
2.3.2    Jádro a periferie I. Wallersteina .....	32
2.3.3    Skupiny států podle ekonomické a sociální vyspělosti.....	33
2.3.4    Třetí svět, Sever a Jih .....	34
2.3.5    Mezinárodní vládní organizace a integrační uskupení .....	34
2.4    GLOBALIZACE A OHNISKA NAPĚTÍ.....	36
2.5    GEOKULTURNÍ (CIVILIZAČNÍ) DĚLENÍ SVĚTA .....	37
2.5.1    Kultury a civilizace .....	37
2.5.2    Geokulturní (civilizační) regionalizace .....	38
2.5.3    Civilizace Samuela Huntingtona.....	39
2.5.4    Civilizační sféry Vladimíra Baara .....	40
<b>3    KONFLIKTY .....</b>	<b>46</b>
3.1    TŘÍDĚNÍ KONFLIKTŮ .....	47
<b>4    OHNISKA NAPĚTÍ – OBECNÁ LOKALIZACE A KLASIFIKACE .....</b>	<b>50</b>
4.1    OBECNÁ LOKALIZACE.....	50
4.2    KLASIFIKACE PODLE POTENCIÁLU NAPĚTÍ A VÝZNAMU .....	51
<b>II     PRAKTICKÁ ČÁST .....</b>	
<b>5    EVROPA – SJEDNOCUJÍCÍ SE KONTINENT NÁRODNÍCH STÁTŮ .....</b>	<b>54</b>
<b>6    BELGIE.....</b>	<b>63</b>
6.1    HRANICE A ČLENĚNÍ.....	64
6.2    PŘEDČASNÉ VOLBY 2010.....	65
6.3    CO DÁL? .....	67
<b>7    AFRIKA – ZTRACENÝ SVĚT .....</b>	<b>72</b>
<b>8    AMERIKA – SPLENDID ISOLATION.....</b>	<b>78</b>
<b>9    ASIE – PROBOUZEJÍCÍ SE OBR.....</b>	<b>83</b>



9.1	SIBIŘ A DÁLNÝ VÝCHOD.....	84
9.2	JHOVÝCHODNÍ ASIE.....	85
9.3	PŘEDNÍ INDIE.....	86
9.4	STŘEDNÍ ASIE .....	87
9.5	BLÍZKÝ VÝCHOD .....	88
<b>10</b>	<b>AUSTRÁLIE A OCEÁNIE – OÁZA KLIDU .....</b>	<b>90</b>
<b>11</b>	<b>ARKTIDA A ANTARKTIDA – LEDOVÉ PUSTINY?.....</b>	<b>93</b>
	<b>ZÁVĚR .....</b>	<b>96</b>
	<b>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY .....</b>	<b>101</b>
	<b>SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....</b>	<b>110</b>
	<b>SEZNAM TABULEK .....</b>	<b>114</b>
	<b>SEZNAM PŘÍLOH .....</b>	<b>115</b>

## ÚVOD

Cílem mé bakalářské práce je ukázat jak jsou ohniska napětí reálně rozmístěna v současném světě, jaké jsou příčiny jejich vzniku právě v těchto místech a jaká jsou jejich rozmístění a příčiny vzniku ve vztahu k teoretickým předpokladům.

Na problematiku samozřejmě nahlížím optikou Evropana a Čecha (rodu moravského), můj náhled je tedy nutně eurocentrický. Naše evropská civilizace ostatně svými myšlenkami a činy zásadní měrou přispěla k současné podobě světa se všemi jeho klady i zápory.<sup>1</sup>

V první, teoretické části jsem nejprve geografii ohnisek napětí definoval a zařadil do skupiny geografických oborů spadajících pod společensko-vědní část geografie.

Ohniska napětí vznikají v místech střetů kulturních a politických entit a jsou tedy projekcí těchto konfliktů do prostoru. Uvádím tedy definice státu a národa jako politických entit, u státu se věnuji rozdílným pohledům na smysl jeho existence, formám vlády, které jsou v různých státech uplatňovány, jednotlivým státním zřízením a politickým režimům. U národů popisují procesy jejich vzniku a zániku a modelové vztahy národů a států. Zvláštní kapitolu věnuji nacionalismu a separatismu jako důležitým faktorům mezinárodních tenzí.

Dále uvádím příklady geokulturní a geopolitické regionalizace světa a věnuji se také globalizaci jako fenoménu, který výrazně ovlivňuje podobu současného a tedy i budoucího světa. Uvádím příklady geopolitických teorií a některá další možná dělení světa podle ekonomických a politických kritérií. Pokouším se zde o definici dalších účastníků konfliktů – kulturních entit, tedy kultury a civilizace a popisují základní dělení světa podle geokulturních měřítek.

Jak jsem již uvedl výše, ohniska napětí jsou projekcí konfliktů mezi entitami do prostoru. Považoval jsem tedy za nezbytné pojem konflikt definovat a uvést některé příklady používaných klasifikací konfliktů. Na těchto základech dále popisují svůj náhled na obecnou lokalizaci a klasifikaci ohnisek napětí.

V poslední kapitole teoretické části stručně uvádím některé základní teoretické vize budoucnosti světa.

---

<sup>1</sup> A právě soulad myšlenek a činů byl zásadním zdrojem, který umožnil rozvoj Evropy a šíření evropské moci a kultury ve světě. Která z civilizací (či kultur) zásadně poznamená podobu budoucího světa, je otázkou.

V praktické části se věnuji reálnému rozmístění ohnisek napětí v současném světě. Pro přehlednost dělím část na šest kapitol, z nichž každá se věnuje jednomu z tradičních kontinentů – Evropě, Americe, Africe, Asii, Austrálii a Oceánii a Antarktidě. Striktně fyzicky geografické dělení mi připadá vhodnější než složité určování jednotlivých panregionů na geopolitické, geokulturní či jiné bázi. Hranice kontinentů jsou<sup>2</sup> poměrně jasně definovány a navíc při tomto způsobu regionalizace budou snad lépe popsány právě geopolitické a geokulturní hranice procházející napříč světadíly.

U každého z kontinentů po jeho stručném popisu určuji existující ohniska napětí, popisuji příčinu jejich vzniku, důvody jejich přetrvávání a predikci jejich budoucího vývoje. Vybrané ohnisko napětí na kontinentu popisuji podrobněji. Mou hlavní ambicí je pak porovnat lokace těchto existujících ohnisek s předpoklady uváděnými v teoretické části práce.

---

<sup>2</sup> až na výjimky

## **I. TEORETICKÁ ČÁST**

## 1 GEOGRAFIE A OHNISKA NAPĚTÍ

**Geografii ohnisek napětí** můžeme zařadit do rodiny geografických oborů zabývajících se oboustranným ovlivňováním prostoru a lidského konání – **společensko-vědní části geografie**<sup>3</sup>. Přestože přírodní složku krajiny nemůže zcela pominout a musí k ní přihlížet, obecně se tato větev geografie **zabývá prostorovou diferenciací znaků a jevů souvisejících s lidskou činností a vzájemnou interakcí lidské společnosti a jejího konání s prostorem**. Nejjednodušeji lze tuto část vymezit negativně proti geografii fyzické. Podle Slovníku humánní geografie je společensko-vědní geografie (Human geography) „*odvětvím geografie, který se stěžejně zabývá tím, jak poloha, prostor a životní prostředí ovlivňují lidské aktivity a naopak.*“<sup>4</sup>

Podle určitého druhu těchto znaků, jevů a konkrétního obsahu lidských aktivit se společensko-vědní geografie dále členění na mnoho dílčích oborů. Základní dělení společensko-vědní geografie odpovídá modernímu rozdělení společenských věd na ekonomické, sociální a politické, podle předmětu zkoumání se však může členit i dále. Tyto subdisciplíny jsou zpravidla průnikem mezi geografii a konkrétním oborem humanitních věd a stejně jako tyto společenské vědy často pronikají jedna druhou a je nemožné je zcela odlišit a oddělit. Většina, snad všechny, z těchto interdisciplinárních věd nějakým způsobem souvisí s geografii ohnisek napětí, protože ohniska napětí vznikají právě vlivem jevů, které zmíněné geografické obory zkoumají a popisují.

Největší průnik vykazuje geografie ohnisek napětí s **politickou geografii a geopolitikou**. Tyto obory se zabývají politickými aktéry a jejich aktivitami ve vztahu k prostoru. Vlivem politiky nastávají změny v prostorovém uspořádání a stejně tak charakter území nezanebatelně předurčuje politické aktivity obyvatel. Geopolitika je pak chápána jako teoretická příprava i praktické kroky politické entity k udržení případně rozšíření sféry vlivu a prosazení svých zájmů za využití poznatků politické geografie. Jejich podstatným úkolem je vymezení strategických území, jejichž kontrola příp. přístup k nim je důležitá pro bezpeč-

---

<sup>3</sup> V anglosaské literatuře je používán termín humánní geografie, v německy mluvících zemích se hovoří o antropogeografii, u nás je často používán termín socioekonomická geografie.

<sup>4</sup> GREGORY, D. et al. *The Dictionary of Human Geography*. str. 350

nost a další rozvoj entit. Ohniska napětí vznikají často na linii střetu sfér vlivu a mohou mít významný politický rozměr.

*„Politická geografie (Political Geography) je subdisciplínou humánní geografie analyzující způsoby, kterými politika a konflikty utvářejí prostor a polohu a jak jsou naopak ony samy determinovány existencí a povahou geografických entit.“<sup>5</sup>*

*„Zjednodušeně můžeme geopolitiku definovat jako teoretické myšlení i praktickou aktivitu státu nebo jiné politické entity (např. integračního seskupení) vedoucí k udržení nebo rozšíření své sféry vlivu a prosazení jejich (národních, nadnárodních) zájmů, které mohou být negativní (získání surovinových zdrojů, ovládnutí nových trhů) nebo také pozitivní (nastolení míru, politické a sociální stability aj.)“<sup>6</sup>*

Geografie ohnisek napětí však přesahuje i do dalších geografických podoborů - ekonomické, sociální, kulturní, environmentální, historické a dalších geografii. Soutěžení a boj o ekonomické zdroje jedním z hlavních<sup>7</sup> důvodů střetů mezi politickými entitami. Významnými faktory vzniku ohnisek napětí mohou být sociální i jiná společenská pnutí, stejně tak i tenze mezi nábožensky a kulturně odlišnými entitami nebo environmentální faktory. Pro pochopení vzniku a trvání, mnoha zvláště, chronických ohnisek napětí je nutné znát historické souvislosti.

**Geografie ohnisek napětí** tedy můžeme popsat jako vědní obor, subdisciplínu společensko-vědní větve geografie, která se zabývá podobně jako politická geografie vzájemnou interakcí mezi prostorem a entitami a jejich aktivitami a vztahy, lokalizací ohnisek napětí v prostoru a distribucí napětí v prostoru. **Hlavním předmětem** jejího zájmu **jsou prostorové souvislosti napětí a střetů mezi sociálními, politickými nebo kulturními entitami.**

---

<sup>5</sup> GREGORY, D. et al. *The Dictionary of Human Geography*. str. 549

<sup>6</sup> RUMPEL, P. a DROBÍK, T. *Politická geografie*. str. 17

<sup>7</sup> podle některých (K. Marx a jeho pokračovatelé) je to dokonce fundamentální příčina napětí a válek mezi státy

## 2 ENTITY

Účastníky sporů, které mohou přerůst v akutní či chronická ohniska napětí, jsou entity. Entitami zde rozumíme tzv. politické a kulturní entity tedy především **státy** (a jejich aliance), **národy, kultury a civilizace**. Pouze okrajově se v této práci věnuji entitám sociálním – společenským vrstvám, třídám.

### 2.1 Stát

„*Základní politickou jednotkou dnešního světa je suverénní stát.*“<sup>8</sup> Původ pojmu stát je v latinském termínu *status* – stav<sup>9 10</sup>.

#### 2.1.1 Definice státu

**Stát** je politická entita, pro jejíž existenci jsou podle klasické tříprvkové teorie Georga Jellincka vyžadovány tři základní atributy: **území**, vlastní usedlé **obyvatelstvo** – zpravidla schopné reprodukce, a státní **moc**<sup>11</sup>, kterou je schopen účinně na území a obyvatelstvu vykonávat<sup>12</sup>. Výkon moci je podmíněn existencí institucí s legálními donucovacími prostředky, které jsou využívány k udržení suverénní kontroly nad společností a teritoriem a zajišťuje výsostné postavení státu při organizaci obyvatelstva na svém území. Po II. světové válce přistupuje k předchozím i 4. atribut a to **mezinárodní uznání** existence státu. Do té doby existovaly např. ve střední Asii fakticky suverénní státy bez mezinárodního uznání – Mongolsko, Tibet, Východní Turkestán, Tuva – z nich jen Mongolsko nakonec mezinárodního uznání došlo, další byly anektovány Čínou a Ruskem<sup>13</sup>. Největším impulzem pro trvalé zohlednění 4. atributu byl ovšem vznik státu Izrael v roce 1948. I když, jak uvidíme, je definice státu nejjasnější z definic entit, i zde nalezneme výjimky z každého atributu. „*Žádná z definic státu není dostačující pro všechny způsoby, kterými státy v čase a prostoru měnily své formy a funkce.*“<sup>14</sup> I v současnosti existuje ve světě i v Evropě několik fakticky nezávislých států, které nejsou obecně mezinárodně uznány (Kosovo, Podněstří, Se-

---

<sup>8</sup> RUMPEL, P. a DROBÍK, T. *Politická geografie* str 27

<sup>9</sup> též pozice, situace – tedy uspořádání (prvků a jejich vztahů ve společnosti)

<sup>10</sup> WOKOUN, R. et al. *Úvod do regionálních věd a veřejné správy* str. 306

<sup>11</sup> také se uvádí termín „jednotná organizace obyvatelstva“ (např. RUMPEL, P. a DROBÍK, T. *Politická geografie* str 28)

<sup>12</sup> WOKOUN, R. et al. *Úvod do regionálních věd a veřejné správy* str. 306

<sup>13</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus*. str. 18

<sup>14</sup> GREGORY, D. et al. *The Dictionary of Human Geography*. str. 722

verní Kypr, Tchaj-wan) a snad i několik mezinárodně de iure uznaných států, které nejsou fakticky nezávislé (stát palestinských Arabů, některé evropské ministáty). Některé, především africké vlády, nemají pod svou kontrolou resp. mocí ani své území ani obyvatelstvo. Za stát bez území je možné považovat specifický subjekt mezinárodního práva Řád maltezských rytířů<sup>15</sup>, a pokud má Vatikán vlastní obyvatelstvo, zcela jistě není schopno (přirozeně) reprodukce.

Další z možných definic nalezneme ve Slovníku humánní geografie: „*Stát je centralizovaný soubor institucí umožňujících na určitém území působit donucovací mocí a vykonávat zde vládu.*“<sup>16</sup>. Podle definice Michaela Manna uvedené a shrnuté tamtéž lze stát sumárně definovat čtyřmi následujícími prvky:

- soubor institucí a jejich osazenstva
- centrální stupeň s politickými rozhodnutími vycházejícími z tohoto centra
- stanovené hranice, které vymezují teritoriální rozlohu státu
- monopolní schopnost pro vynucování moci a práva

Všechny základní atributy státu zpravidla uváděné v definicích – teritorium, populace a schopnost uplatnění vnitřní a vnější moci – jsou potencionálními příčinami vzniku konfliktu – ohniska napětí – ať už mezi jednotlivými státy, nebo mezi komunitami, vrstvami, složkami uvnitř státu.

### 2.1.2 Pohledy na smysl existence států

Na **smysl existence státu** existují různé pohledy. Tomáš Drobík uvádí tři základní<sup>17</sup>:

**Liberalní** pohled – prosazovaný zvláště zastánci volného trhu (A. Smith, F. Hayek). Stát by měl pouze garantovat základní principy, kontrolovat jejich dodržování a trestat porušování, do života obyvatel by měl zasahovat minimálně. Stát by si neměl přisvojovat funkce, které mohou být efektivně zajištěny na jiné úrovni nebo nemusí být nezbytně vykonávány vůbec.

**Marxistický** pohled – definovaný Karlem Marxem a jeho následovníky, vidí stát jako nástroj moci vládnoucí třídy, které slouží k udržení ekonomické a společenské nadvlády nad

<sup>15</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus*. str. 16

<sup>16</sup> GREGORY, D. et al. *The Dictionary of Human Geography*. str. 722

<sup>17</sup> RUMPEL, P. a DROBÍK, T. *Politická geografie*. str. 28



třídami podřízenými. Války mezi státy jsou v marxistickém pohledu soubojem o ovládnutí výrobních prostředků.

**Realistický** pohled – byl formulován v období konstituce novodobého německého státu. Stát je v něm chápán jako nezbytný předpoklad plné emancipace národa a záruka jeho přežití a rozvoje do budoucnosti. Idea národního státu poté rozhodující měrou determinovala budoucí vývoj v Evropě.

**Moderní** pohled je potom shrnut ve Slovníku humánní geografie<sup>18</sup> a popisuje stát jako rámec společenského a ekonomického života, který má plnit funkci arbitra vztahů uvnitř i navenek a zajišťovat vykonání většinových (a zároveň konsensuálních) rozhodnutí. Mimo to by stát měl zprostředkovávat vnitřní i vnější zakázky, akumulovat kapitál pro případy mimořádných situací a také garantovat sociálně i liberálně starostlivé prostředí.

Můžeme říci, že to jak jednotlivé entity chápou smysl existence jejich státu, má značný vliv na vztahy mezi těmito státními entitami. Rozdílný náhled na existenci státní interní a externí funkce, které by měl stát zajišťovat, bývá příčinou vzniku ohnisek napětí a konfliktů jak mezi státy, tak mezi (zpravidla sociálními) entitami uvnitř států.

### 2.1.3 Formy vlády

Jedním z dalších faktorů, podle kterého můžeme státy světa dělit, je **forma vlády** uplatňovaná při jejich spravování. Formou vlády rozumíme relace mezi nejvyššími státními orgány – kdo a jakým způsobem vykonává moc zákonodárnou, výkonnou a soudní, zda a jak jsou tyto moci odděleny. V **monarchii** je hlavou státu **panovník** (císař, král, vévoda, kníže, emír) dosazený na svůj post na základě daného dědičného nástupnického řádu (Spojené království, Belgie)<sup>19</sup>, řídčeji volbou (Malajsie, Vatikán). **Monarchie** mohou být **absolutistické**, ve kterých veškerá moc náleží panovníkovi, který ji deleguje podle vlastního uvážení. Monarchie, kde je rozsah panovníkovi moci vymezen ústavou, jsou označovány jako **monarchie konstituční**. Téměř všechny současné monarchie mají nějaký typ ústavy, často však panovníka příliš neomezují a ten je může nařizovat a měnit podle vlastní vůle. Takové monarchie jsou sice formálně konstituční, fakticky ale fungují jako absolutistické.

---

<sup>18</sup> GREGORY, D. et al. *The Dictionary of Human Geography*. str. 723

<sup>19</sup> Ačkoli i některé režimy deklarované jako republiky de facto zavedly dědičné nástupnictví hlavy státu – Asadové v Sýrii, Kimové v Severní Koreji, Duvalierové na Haiti, Castrové na Kubě atd.

V některých muslimských monarchiích vystupuje v roli ústavy Korán (Saúdská Arábie). Dalším typem konstitučních monarchií jsou **monarchie parlamentní**, kde má panovník spíše reprezentativní pozici podobnou funkci prezidenta parlamentní republiky a jeho faktická moc je výrazně omezena psanou či nepsanou ústavou (Španělsko). Existují i specifické formy monarchií s některými omezenými prvky demokracie (Jordánsko). Hlavou státu v případě **republiky** je **prezident** volený přímo nebo prostřednictvím zastupitelů (volitelů). V republice **parlamentního typu** je hlavou vlády premiér odpovědný zastupitelskému sboru (Česká republika). Pokud je prezident zároveň hlavou exekutivy, hovoříme o tzv. **prezidentské republice** (USA). V praxi se můžeme setkat i se smíšenými (parlamentně prezidentskými) systémy kombinujícími prvky obou předchozích (Francie, Rusko, Kamerun).<sup>20</sup>

V současnosti se jednotlivé formy vlády vůči sobě nevymezují tak ostře jako v minulosti, snad s výjimkou absolutistických monarchií a proto soudím, že forma vlády již není určujícím faktorem vzniku napětí mezi státy. Také pro občana není z hlediska jeho práv velký rozdíl být např. poddaným Jejího Veličenstva Britské královny<sup>21</sup> nebo občanem Spolkové republiky Německo a proto formu vlády nepovažují ani za primární zdroj napětí uvnitř států. Podstatnější roli hrají jistě politické režimy jednotlivých zemí.

#### 2.1.4 Politické režimy

Jiným atributem vhodným pro dělení států je jejich **politický režim** – tj. systém jakým je uplatňována moc ve státě, a který určuje podíl jednotlivých složek obyvatel na moci.

V Evropě a obou Amerikách dnes zcela převládají **demokratické** politické režimy. Vyznačují se všeobecným rovným volebním právem, rozdělením státní moci na zákonodárnu, výkonnou a soudní, ústavní ochranou práv a svobod obyvательства, tržním hospodářstvím a právním státem. Suverénem je zde lid. Menšinové názory nejsou v demokratickém režimu potlačovány, ale mají reálnou šanci stát se během času většinovými.<sup>22 23</sup>

---

<sup>20</sup> RUMPEL, P. a DROBÍK, T. *Politická geografie*. 1str. 36 a dále

WOKOUN, R. et al. *Úvod do regionálních věd a veřejné správy* str. 307 a dále

<sup>21</sup> Her Majesty's Subject

<sup>22</sup> Specifickou formou demokratického zřízení je tzv. **konsociační demokracie**, která má zajistit vzájemné respektování postojů definovaných skupin obyvatel, např. národnostních nebo náboženských, donutit je ke spolupráci. V praxi je pak rozhodování zpravidla uskutečňováno prostřednictvím dohod zájmových skupin, které vystupují jako reprezentanti jednotlivých stran jinak neřešitelného sporu. Rozhodnutí musí být vždy

Jinde ve světě však převažují režimy, které jako demokratické označit nelze. To je, podle mého, také odrazem skutečnosti, že dělení na demokratické a nedemokratické státy je výsledkem našeho „západního“ pohledu na normy spravedlivého fungování politického systému. Odlišné tempo sociálního i kulturního vývoje v jiných částech světa podmiňuje jiné úhly pohledu na uspořádání společnosti. Je ostatně pravděpodobné, že naprostá většina populace raně středověké Evropy vnímala tehdejší společenské poměry jako jediné možné.

**Nedemokratické režimy** se dají nejjednodušeji vymezit negativně, jako režimy, ve kterých nejsou uvedené demokratické zásady uplatňovány. „*Třebaže mohou být (prvky demokracie) formálně zakotvené v ústavách, fakticky nejsou garantovány a uplatňovány (typickým příkladem byly v tomto ohledu socialistické státy)*.“<sup>24</sup> Často zde existuje jediná nebo dominantní strana, které je podřízen nejen mocenský aparát, ale i společenský život ve státě. V **totalitních** státech je povolena jediná ideologie, projevy neoficiálních ideologií jsou postihovány. „*Totalitní režimy ... se snaží o totální politizaci a angažovanost společnosti*.“<sup>25</sup> Typickými představiteli totalitarismu byli a částečně jsou fašismus, nacionální socialismus a komunismus, který dosáhl největšího rozšíření. **Autoritářské** režimy nekladou takový důraz na ideologii jako režimy totalitní, stejně jako v nich však vládnoucí autoritu nelze sesadit a vystřídat svobodnou soutěží politických sil (přestože byla takovou soutěží často ustavena). Tyto režimy nemají zpravidla zájem na mobilizaci a angažování mas do politického dění a dávají přednost apolitičnosti obyvatel. Výjimku tvoří využívání některých prvků populismu a nacionalismu, zvláště v případech hospodářských potíží a poklesu životní úrovně, kdy autorita považuje za nutné obrátit pozornost obyvatel na vnitřního či vnějšího nepřítele<sup>26</sup>. „*Velmi důležitým prvkem je také opora o bezpečnostní složky státu, ale i o byrokratický aparát*.“<sup>27</sup>

---

schválena oběma (všemi) stranami. Tento model byl např. zvolen jako východisko dlouholetého severoirského konfliktu mezi unionisty a republikány. Podobný systém funguje, či spíše nefunguje, v Belgii mezi Vlámý a Valony, zákaz majorizace platil i ve Sněmovně národů Federálního shromáždění Československa.

<sup>23</sup> RUMPEL, P. a DROBÍK, T. *Politická geografie*. str. 42-43

WOKOUN, R. et al. *Úvod do regionálních věd a veřejné správy* 2str. 310-311

<sup>24</sup> WOKOUN, R. et al. *Úvod do regionálních věd a veřejné správy* str. 311

<sup>25</sup> RUMPEL, P. a DROBÍK, T. *Politická geografie*. str. 43

<sup>26</sup> např. argentinská invaze na Falklandy – Malvíny, irácká do Kuvajtu, brojení proti cizincům, příp. jejich vyhostění nebo vykázaní zahraničních podnikatelů.

<sup>27</sup> RUMPEL, P. a DROBÍK, T. *Politická geografie*. str. 43

Obecně v dnešním světě vidíme, že demokratické režimy<sup>28</sup> spíše hledají způsoby, kterými neshody a třenice mezi sebou navzájem i uvnitř sebe samých řeší mírovou cestou (OBSE, Rada Evropy). Nedemokratické režimy naopak mají tendenci své vnitřní problémy řešit či zastírat eskalací napětí mimo svá území, konflikty se sousedy (např. Irák Saddáma Husajna). Problematické jsou také vztahy mezi demokraciemi a nedemokratickými státy. Zatímco některé demokratické státy upřednostňují v případech hrozícího konfliktu politiku vyjednávání a appeasementu, jiné volají po politických i hospodářských sankcích a jsou v krajních případech ochotny sáhnout i k vojenskému zásahu.

### 2.1.5 Vnitřní struktura států – státní zřízení

*„Z hlediska státního zřízení se státy rozdělují na **unitární, složené a svazy států**, z nichž každý se vyskytuje v různých konkrétních typech.“<sup>29</sup>*

Zásadním znakem **unitárního státu** je jednotná státní organizace na celém území – jediná ústava, právní řád, jedno státní občanství. Pokud jsou státní orgány uspořádány pouze tak, že orgány nižšího stupně jsou podřízeny orgánům na vyšší úrovni a ty je mohou úkolovat, řídit a zasahovat do jejich činností, jde o centralizovanou formu unitárního státu. Pokud jsou naopak určité kompetence svěřeny obcím, a/nebo jiným územně samosprávným celkům, jde o decentralizovanou formu unitárního státu. Obecně platí, že unitární státy jsou centralizovanější než státy složené. Unitárním státem je současně Česká republika.<sup>30</sup>

*„Od decentralizace je třeba odlišovat **regionální strukturu státu**. Regiony mají povahu decentralizovaných územních jednotek vytvářených s ohledem na ekonomická, historická, národnostní i jiná hlediska, resp. jejich kombinace. Od územních decentralizovaných celků se liší větší mírou samostatnosti ... Příkladem státu, kde se výrazně uplatňuje regionalismus je Itálie, Španělsko a Portugalsko.“<sup>31</sup>*

Prvním z typů složených států je **stát federativní**. I když navenek, z hlediska mezinárodního práva, také federace vystupuje jednotně jako unitární stát, jeho jednotlivé územní jednotky (republiky, provincie, státy, země, kantony atp.) už nesou některé znaky států a je-

---

<sup>28</sup> jistě také vlivem mementa obou světových válek.

<sup>29</sup> WOKOUN, R. et al. *Úvod do regionálních věd a veřejné správy* str. 311

<sup>30</sup> RUMPEL, P. a DROBÍK, T. *Politická geografie*. str. 41

WOKOUN, R. et al. *Úvod do regionálních věd a veřejné správy* str. 311

<sup>31</sup> WOKOUN, R. et al. *Úvod do regionálních věd a veřejné správy* str. 312

jich orgány vykonávají na svém území státní moc, která není přidělena společně federální úrovni. Subjekty mají své zastupitelské sbory, ústavu. Federální ústava a další zákony však mají vyšší právní sílu než ústavy a zákony členů federace. Podíl členských subjektů na výkonu moci bývá zajištěn bikamerálním parlamentarismem nebo jiným vyjádřením federální struktury státu<sup>32</sup>. Federální orgány někdy kvůli neutralitě sídlí ve zvláštních vyčleněných distriktech pod přímou správou federace. Federace vznikají buď spojením dosud nezávislých států, nebo států existujících dosud ve volnějším svazku (asociace) nebo rozdělením dosud unitárně formovaného státu (disociace). Příkladem federace jsou např. dnešní Spojené státy americké nebo Spolková republika Německo.<sup>33</sup>

Jiným příkladem složeného státu je **reálná unie**. Oproti federálním státům zde neexistuje ústřední parlament, ale sdružené státy mají pouze společnou hlavu státu a ústřední vládu, která spravuje definované společné záležitosti, zpravidla finance, obranu a zahraniční věci. Z naší historie známe jako příklad reálné unie Rakousko-Uhersko (1867-1918).<sup>34</sup>

**Personální unie** je ještě volnějším svazkem států (často monarchií) se společnou hlavou státu, jinak ovšem zcela samostatných subjektů mezinárodního práva. V personální unii jsou dnes např. Austrálie, Nový Zéland, Kanada a Spojené království spolu s některými dalšími zeměmi Společenství národů<sup>35, 36</sup>.

**Konfederace** je svazem suverénních států vytvořeným na základě smlouvy k zajištění společných zájmů a vykonávání společných činností, opět nejčastěji v oblasti obrany, financí a zahraničních věcí. Mohou sice existovat společné konfедераční orgány, ty ovšem nevykonávají přímou moc na území členských států. Konfederace bývají také ustavovány jako přechodná stadia ať už při vytváření federace nebo naopak při rozpadu státu na zcela samostatné subjekty. V historii byly konfederacemi např. rané Spojené státy americké (1781-

---

<sup>32</sup> např. u jednokomorového parlamentu mohou být při důležitých hlasováních sčítány zvlášť hlasy zástupců jednotlivých subjektů a kladného výsledku je dosaženo jen při souhlasu ve všech skupinách.

<sup>33</sup> RUMPEL, P. a DROBÍK, T. *Politická geografie* str. 39

WOKOUN, R. et al. *Úvod do regionálních věd a veřejné správy* str. 312

<sup>34</sup> RUMPEL, P. a DROBÍK, T. *Politická geografie* str. 40

WOKOUN, R. et al. *Úvod do regionálních věd a veřejné správy* str. 313

<sup>35</sup> Commonwealth of Nations

<sup>36</sup> RUMPEL, P. a DROBÍK, T. *Politická geografie* str. 40

WOKOUN, R. et al. *Úvod do regionálních věd a veřejné správy* str. 313

87) a Švýcarsko (do roku 1848), které se transformovalo ve federaci, přestože v názvu státu přetrvává ve formě Švýcarská konfederace.<sup>37</sup>

Uvedené příklady mají podobu zobecněných modelů, které se v praxi prolínají a nabývají různých podob. Existují mnohé státní útvary, které nelze bez pochyb přiřadit k žádnému z výše popsaných modelů. Patří mezi ně např. Evropská unie nebo nesymetrický kvazifederální systém Velké Británie.<sup>38</sup>

## 2.2 Národ

### 2.2.1 Definice národa

Pojem **národ** byl dříve obvykle definován jako skupina lidí sdílející společný jazyk, historickou zkušenost, kulturu, obývají společné území, jinde prostě jako entita lidí hlásící se ke společné národnosti. Existuje mnoho různých definic národa, které mají vždy společné jen to, že se jedná o společenství lidí. Následující definice jsou citovány podle J. Tomeše<sup>39</sup>.

**J. V. Stalin** v roce 1912 definoval národ jako „*historicky vzniklou stabilní skupinu lidí, kteří sdílejí jazyk, území, hospodářský život a mentalitu projevující se ve společné kultuře*“. Anglický profesor **Montserrat Gibernau** o osmdesát let později považuje národ za „*skupinu lidí vědomých si formování společenství, sdílejících společnou kulturu, příslušejících k jasně vymezenému území, mající společnou jak minulost, tak vizi budoucnosti a nárokuje si právo samosprávy*“, jeho skotský kolega **James G. Kellas** ve stejné době uvádí jednodušší definici: *Národ je skupina lidí, kteří sami sebe vnímají jako společenství spojené historickými a kulturními vazbami a společným původem*“.

**Arnošt Gellner**<sup>40</sup> uvádí dvě provizorní definice národa: 1. kulturní „*Dva lidé patří ke stejnému národu, když a jedině když sdílejí stejnou kulturu, při čemž kultura znamená soubor myšlenek a znaků a představ a způsobů chování a dorozumívání.*“ a 2. voluntaristickou

---

<sup>37</sup> RUMPEL, P. a DROBÍK, T. *Politická geografie* str. 40  
WOKOUN, R. et al. *Úvod do regionálních věd a veřejné správy* str. 313

<sup>38</sup> Tamtéž str. 313

<sup>39</sup> TOMEŠ, J. Co je národ? *Politická a regionální geografie*. [Online] Aktualizováno: 20. 2 2003 [Cit. 2011-1-4]. Dostupné z: <http://prg.xf.cz/prednasky/statanarod.htm>.

<sup>40</sup> V zahraničí je uváděn jako Ernest André Gellner.

„Dva lidé patří ke stejnému národu, když a jedině když uznají jeden druhého za náležejícího ke stejnému národu.“ Sám však ani jednu z nich nepovažuje za obecně vyhovující.<sup>41</sup>

Žádná obecně uznávaná definice národa tedy v současnosti neexistuje. „Většina autorů se shoduje v tom, že definování národa je velmi obtížné, ne-li zcela nemožné“<sup>42</sup> Národy však existují a to, že je nemůžeme obecně a exaktně definovat, svědčí o jejich nezměrné pestrosti a variabilitě. De facto se, podle mého názoru, národem může stát a stává **jakákoli relevantní skupina lidí, která se za národ chce považovat a má dostatečnou politickou vůli svůj postoj prosadit**. Určujícím a hlavním jednotícím faktorem však zpravidla zůstává společně sdílené území.<sup>43</sup>

### 2.2.2 Nacionalismus a separatismus

„Ačkoliv nacionalismus a myšlenky národního státu sehrály významnou roli v nedávné minulosti evropského vývoje (a to jak pozitivní, tak negativní) a je v současné době všeobecně vnímán většinou evropské populace jako víceméně samozřejmost, není jeho obsah hodnocen jen jako pokrokový a samozřejmý prvek společenského života.“<sup>44</sup>

Arnošt Gellner definoval nacionalismus takto: „**Nacionalismus je původně politický princip, který tvrdí, že politická a národní jednotka musí být shodné.**“<sup>45</sup> Nacionalismus je už z této definice zdrojem napětí a nepřestal by jím být ani v okamžiku naplnění tohoto principu. Důvodem je rozdílný „poločas rozpadu“ států a národů. A stejně jako národy vytváří své státy, také státy si formují své národy, jak je popsáno dále v kapitole „Vznik a zánik národů“.

---

<sup>41</sup> GELLNER, A. *Národy a nacionalismus* str. 18

<sup>42</sup> ZICH, F. Některé aspekty národní identity a současných integračních procesů. *Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave*. [Online] 1999 [Cit. 2011-1-11]. Dostupné z: <http://ff.ucm.sk/Slovensky/Katedry/dokumenty/dok/11%20Nkter%20%20aspekty%20nrodn%20%20identity%20a%20souasn%20ch%20integan%20c.pdf>.

<sup>43</sup> Možná už blízké budoucnosti budou vznikat sociální a politické entity na bázi společně sdíleného kyberprostoru a začnou i vykazovat znaky národní identity – a možná zárodky těchto virtuálních národů vznikají na internetových sítích už v tuto chvíli.

<sup>44</sup> ZICH, F. Některé aspekty národní identity a současných integračních procesů. *Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave*. [Online] 1999 [Cit. 2011-1-11]. Dostupné z: <http://ff.ucm.sk/Slovensky/Katedry/dokumenty/dok/11%20Nkter%20%20aspekty%20nrodn%20%20identity%20a%20souasn%20ch%20integan%20c.pdf>.

<sup>45</sup> GELLNER, A. *Národy a nacionalismus* str. 12

„**Separatismus** (z lat. *separare* tj. *oddělit se*) je jev, který provází lidstvo prakticky od počátku vzniku státu jako formy organizace společnosti<sup>46</sup> „<sup>47</sup> Je to „... proces, který je v příkrém rozporu se snahou každého státu na uchování své územní integrity.“<sup>48</sup> Státy se v průběhu dějin z různých důvodů a různými způsoby integrovaly do větších celků, aby se posléze jejich okrajové části opět oddělovaly – separovaly a aby se snad mohly po čase opět integrovat.

Separatismus, tak jak jej chápeme dnes, pozorujeme právě s nástupem nacionalismu v polovině 19. století<sup>49</sup> a nástup (moderního) nacionalismu je spojen s nástupem industrialismu, když tato doba byla „...obdobím bouřlivého přizpůsobování, v němž buď politické hranice nebo kulturní hranice, nebo obojí, se měnily tak, aby uspokojovaly nový národnostní požadavek, který nyní poprvé dával o sobě vědět.“<sup>50</sup> K dříve etablovaným státům západní Evropy (Francii, Portugalsku, Španělsku, Nizozemsku a Anglii) a Skandinávie se připojují nově sjednocené národní státy Němců a Italů a dále na východ se probouzejí k životu národy začleněné do říší Ruska, Turecka a Rakouska. Separatistické<sup>51</sup> snahy začaly rozleptávat soudržnost mnohonárodních států, třebaže zprvu bez velkých úspěchů.<sup>52</sup> „Existuje též spojovací článek mezi nacionalismem a procesy kolonialismu, imperialismu a dekolonizace.“<sup>53</sup> Industrializace a nacionalizace Evropy vedla k ovládnutí celého světa s výjimkou částí Asie, které i tak byly pod nepřímým vlivem Evropanů<sup>54</sup>. Ve stejné době ovšem problémů svých koloniálních mocností na evropském kontinentě využily k separaci nové latinskoamerické státy<sup>55</sup>, hlavním motorem zde však byly spíše ambice regionálních politiků, nikoli nacionalistické tendence<sup>56</sup>.

Obecně lze snad říci, že v dobách stability systému převažovala spíše integrace a k vytváření nových států odtržením docházelo vzácně – výjimkou potvrzující pravidlo je oddělení

---

<sup>46</sup> Specifickou formou separatismu je iredentismus, který usiluje od oddělení části území jednoho státu a jeho přičlenění ke státu jinému viz BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismu* str. 84.

<sup>47</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 84

<sup>48</sup> Tamtéž str. 84

<sup>49</sup> Tamtéž str. 84

<sup>50</sup> GELLNER, A. *Národy a nacionalismus* str. 52

<sup>51</sup> a iredentistické (v případě rakouských Italů, ale částečně i Němců, později Jihoslovanů a dalších)

<sup>52</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 86

<sup>53</sup> GELLNER, A. *Národy a nacionalismus* str. 53

<sup>54</sup> Tamtéž str. 53

<sup>55</sup> často inspirované prosazením nezávislosti Spojených států

<sup>56</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 86



Norska od Švédska, separace Panamy a emancipace některých britských kolonií.<sup>57</sup> Separatismu a iredentě naopak svědčí období velkých systémových otřesů, kdy se zavedené pořádky hroubí a vytváří se prostor pro jejich změny. To se dělo např. na konci I. světové války<sup>58</sup>, v předvečer a na počátku II. světové války a po zhroucení komunistického systému na počátku 90. let.<sup>59</sup> V období Studené války byla úspěšná separace Bangladéše v roce 1971, ostatní pokusy nedošly mezinárodního uznání. Východ i Západ sice proklamovaly právo národů na sebeurčení, v zásadě ale měly na mysli jen národy na druhé straně železné opony a jejich zájmem byl maximální stabilita hranic.<sup>60</sup>

Také proces dekolonizace zvýšil počet separatistických hnutí, protože nové státy vznikaly v administrativních hranicích, které nerespektovaly hranice etnické a „... *kdyby právo na sebeurčení požadoval každý větší národ, musela by se výrazně změnit struktura současného světa.*“<sup>61</sup> Především v Asii a Africe by ze současného uspořádání nezbyl kámen na kameni. Jednotlivá etnika jsou však navzájem natolik promísená, že taková změna není představitelná ani teoreticky. Problémem afrických, asijských, ale i východoevropských národů je tzv. **syndrom ztraceného času**. Spočívá v rozdílném stáří a odlišné kulturní, politické i ekonomické úrovni národů. Západoevropské národy si za staletí své státnosti problémy sporných hranic a národnostních menšin vyřešily za použití prostředků tehdy obvyklých, nezatížených dnešními požadavky legality, lidských práv atp. Od dnes čerstvě vzniklých národních států např. na Balkáně se pak očekává, že stejné problémy vyřeší bez konfliktů a v intervalu několika málo let.<sup>62</sup>

### 2.2.3 Vznik a zánik národů

„...*proces vzniku a zániku národů je nikdy nekončící proces, který se v různých částech světa vyvíjí specifickým způsobem odrážejícím dosažený stupeň vývoje společnosti*“<sup>63</sup>. V ranně středověké Evropě se z tehdejších kmenů postupně vytvářely zárodky moderních národů, podobně se dnes, i když v jiných podmínkách, přetváří rodová a kmenová spole-

---

<sup>57</sup> spojená ale současně s integrací osad do větších celků – Kanada, Austrálie, Jižní Afrika

<sup>58</sup> Z 24 států, které získaly nezávislost v důsledku I. světové války, přežilo do roku 1938 jen 14 (Baar, 2002 str. 88).

<sup>59</sup> např. na počátku 90. let rychle vznikly rozpadem Československa, Jugoslávie a SSSR na dvě desítky nových státních útvarů. (Baar, 2002 str. 90).

<sup>60</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 86

<sup>61</sup> Tamtéž str. 96

<sup>62</sup> Tamtéž str. 96

<sup>63</sup> Tamtéž str. 41

čenství v nové národy. Zároveň se u národů, které již ze svého pohledu plně završily svou emancipaci, formují nová supranacionální povědomí – evropanství, nebo i světobčanství<sup>64</sup>.

Nové **národy mohou vznikat** působením různých faktorů. Vladimír Baar rozlišuje faktory jazykové, územní a náboženské<sup>65</sup>.

Národy **jazykového typu** vznikají oddělením části populace od původně jednotného národa, zpravidla na základě odlišného dialektu a často mimo státní území původního národa (Galicijci od Portugalců, Makedonci od Bulharů, Moldavané od Rumunů atp.). Stejně tak však mohou vznikat postupným stíráním rozdílů mezi příbuznými jazyky ve stálém styku na společném území. Tento proces je ale i v případě podpory státu prostřednictvím školství a masmedií dlouhodobý (Litva, Lotyšsko, africká a oceánská kmenová společenství).<sup>66</sup>

Také proces formování národů **územního typu** je dlouhodobý. Rozhodující je zde vědomí společné územní příslušnosti ke státu nebo i regionu se specifickým historickým vývojem, ale může jí i o geograficky izolované území jako ostrov, poloostrov, horská údolí atp. Nej- silnější pocit územní svébytnosti vzniká pochopitelně u obyvatel ostrovů, kde je politický separatismus poměrně častý. Až na výjimky (např. Kalimantan, Nová Guinea, Irsko, Hispaniola) také ostrovy nejsou politicky rozděleny. Důležitější je ovšem formování národů na území existujících multietnických států (Latinská Amerika, severoafrické státy). Národ státní může vytvářet nadstavbu nad národy jazykovými daného území, přičemž zároveň umožňuje jejich (částečnou) emancipaci (Indie, Brazílie, Mexiko) nebo se naopak vyděluje ze širšího národa jazykového (Egypt, Alžír). Posledním možným scénářem je, že se národ státní ztotožní s národem jazykovým, když jeho složky etnicky či kulturně a jazykově splynou (Uruguay). Proces utváření státních národů pokračuje i v současnosti především v Asii a Africe. Velkou roli sehrává volba státního jazyka. Zatímco v Americe sehrál tuto roli přirozeně jazyk kolonizátorů, v Asii a Africe je situace složitější. Negativně působí vysoká negramotnost obyvatelstva. V místech s vyšší gramotností se dobře uplatňuje koloniální jazyk (jižní Afrika), jinde se přistupuje k souběhu koloniálního jazyka s některým z místních dialektů (Guinea), případně se prosadila idea prosazování místní *lingua franca* –

---

<sup>64</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 41

<sup>65</sup> Tamtéž str. 42

<sup>66</sup> Tamtéž str. 42

jazyka obecně užívaného i mimo rodilé mluvčí pro potřeby obchodu a diplomacie mezi etniky v oblasti (svahilština, malajština).<sup>67</sup>

Nepříliš rozšířené jsou dnes národy **náboženského typu**. Vznikají na základě náboženství odlišného od populace stejného jazyka a často i stejného území (Gruzínci – Adžarové, Bulhaři – Pomakové, Srbové – Chorvatí – Bosňáci<sup>68</sup>).<sup>69</sup>

Tak jako národy vznikají, spíše však jednodušeji, **mohou i národy zanikat**. Proces zániku může probíhat **jazykovou asimilací** jako následek dlouhodobé koexistence s kulturně nebo početně silnějším etnikem (Polabští Slované v Německu, Normané ve Francii, řecké enklávy na jihu Itálie atp.). „*Postupná ztráta jazyka nemusí být provázána ztrátou vědomí odlišnosti, která se přenáší z jazykové do regionální roviny*“<sup>70</sup>. „Příkladem mohou být Bretonci, Skotové nebo Irové. Národy mohou zanikat také **slučováním národů územního typu** hovořících stejným jazykem. Existují snahy o sjednocení některých arabských států, v minulosti podobné pokusy v Latinské Americe, vytvoření jednotného Německa i Itálie na konci 19. století. Poslední z příčin zániku národů uváděných Vladimírem Baarem<sup>71</sup> je zvláště u malých etnik **masová migrace**. Důvody mohou být přírodní nebo válečné katastrofy, které vedou k rozptýlení populace, ztrátě území a konečně i jazyka. Některé z takto postižených národů však dokázaly uchovat svou identitu i v diaspoře (především Židé, částečně Irové).“<sup>72</sup>

#### 2.2.4 Modelové vztahy národa a státu

„*Pro vývoj národů a mezinárodní vztahy má bezesporu zásadní význam teritoriální faktor.*“<sup>73</sup> Vztah národa k jeho území a jeho (patrně) přirozená snaha o vytvoření mezinárodně uznávaného útvaru jsou významnými faktory konfliktů a příčinami vzniku ohnisek napětí. Jak jsme poznali už při pokusu o přesnou definici, pojem národa je z velké části neurčitý a jeho tradiční evropské pojetí je v ostatním světě použitelné jen stěží. Dokonce i

---

<sup>67</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 41-51

<sup>68</sup> Tři národy hovořící (téměř) totožným jazykem, které odlišuje „pouze“ rozdílná kulturní tradice pravoslavlí, katolicismu a islámu, přestože víra je u velké části společnosti minulostí, viz GELLNER, A. *Národy a nacionalismus* str. 83.

<sup>69</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 51

<sup>70</sup> Tamtéž str. 41

<sup>71</sup> Tamtéž str. 41-42

<sup>72</sup> Tamtéž str. 41-42

<sup>73</sup> Tamtéž str. 55

v Evropě a Asii, kde konstituce národů probíhá nejdéle, dochází stále k událostem dokazujícím neustálou kontinuitu tohoto procesu. Vladimír Baar<sup>74</sup> proto vytváří **modelovou typologii národů**, kterou aplikuje na světové regiony.

**Evropský model** se prvotně vyznačuje faktorem sounáležitosti na bázi společného jazyka a kultury. Patří sem téměř všechny současné evropské národy, ať již povědomí sounáležitosti získaly dříve nebo později a bez ohledu na to zda konstituovaly vlastní stát nebo mají alespoň administrativně vymezený region. Výjimku tvoří obyvatelé evropských ministrů a především Belgičané, Rakušané a Švýčari<sup>75</sup>, kde pocit vzájemné sounáležitosti vznikl převážně na základě mnohaleté existence společného státu. O evropských národech, které se konstituovaly z jazykově příbuzných kmenů, se hovoří jako o nejstarších národech světa. Proces konstituce trval staletí a vyvrcholil v nacionálních hnutích 19. století. Některé národy měly již tehdy za sebou dlouhou státní historii (Francouzi, Angličané, Češi), další žily ve více regionálních státech (Němci, Italové), jiné potom za svou národní identitu teprve bojovaly a tento proces pokračoval i v dalším století (Slováci, Bělorusové, Slovinci). Jsou i národy, které státnosti dosud nedosáhly nebo ji nedokázaly obhájit. Mimo Evropu se takovému modelu národa nejvíce blíží ostrovní národy – Japonci, Maledívané, Malgaši, Tonžané, Samoané – ale také Číňané (resp. Chanové), Korejci a Turci. Naopak africké Somálsko, přestože je etnicky i nábožensky homogenní, sem zařadit nelze pro chybějící pocit historické sounáležitosti i psychologického povědomí jednoty, s nimiž nelze vinou 80% negramotnosti účinně bojovat.<sup>76</sup>

U **amerického modelu** národa hraje hlavní roli území státu a jazyk a kultura importované evropskými osadníky přizpůsobené místním podmínkám. „*Významnou roli hraje pocit sounáležitosti v hranicích narýsovaných Evropany.*“<sup>77</sup> Naopak jazyk sousedící národy na rozdíl od Evropy primárně neodděluje. Prvotní obyvatelé byli v Americe vystaveni mnohem delší kolonizaci a trvalý příliv osadníků různého jazyka, víry i kultury dal vzniknout novému typu společenství, kde jazyk, víra ani rasa nejsou určující pro identifikaci příslušníka národa. Příslušnost k národu se definuje téměř výhradně na základě příslušnosti ke státu. Původní obyvatelstvo z části splynulo s přistěhovalci a obohatilo jejich kulturu míst-

---

<sup>74</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 58 a dále

<sup>75</sup> Švýcarský model národa je ojedinělý i v celosvětovém měřítku

<sup>76</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 58-62

<sup>77</sup> Tamtéž str. 62

ními prvky. Povědomí příslušnosti k předkolumbovským civilizacím se nejsilněji oživuje v andské oblasti, Mexiku a Guatemale, kde původní obyvatelé přežili invazi s menšími ztrátami než jinde. Nejdále proces pokročil na teritoriu bývalé říše Inků – v dnešním Peru a Bolívii, kde domorodé jazyky kečuánština a aymarština získaly statut druhých oficiálních jazyků. V Mexiku ani Guatemale nemají původní populace přes svou početnost šanci na získání podobného vlivu. Nacionálně zabarvený separatismus je tedy v Americe velmi vzácný. Lze mu připisovat snad jen odtržení Texasu a Kalifornie od Mexika a jejich přičlenění k USA v 1. polovině 19. století a pohraniční změny mezi Brazílií a jejími sousedy<sup>78</sup>.

Mimo americký kontinent můžeme popsany typ národa nalézt v severní Africe a na Blízkém východě, kde na prostoru obsazovaném od 7. století Araby, vznikly dvě desítky dnešních států. Přetrvává však zásadní rozdíl v tom, že zatímco Egypťané, Kuvajťané a další státní národy arabského regionu se paralelně cítí být také příslušníky arabského jazykového národa, identifikují se s ostatními Araby. Takový pocit sounáležitosti u amerických národů již chybí. Integrační snahy v arabském regionu pak pro rozdílné politické záměry akterů dosud selhávaly<sup>79</sup>, snad s výjimkou Arabského poloostrova, kde byla některá menší království sjednocena v roce 1932 pod vládou Saúdů, v roce 1971 vznikly Spojené arabské emiráty a na samém jihu vznikly postupem doby ze čtyř arabských států dva – Omán a Jemen.

Dalšími typickými představiteli amerického typu národa jsou Australané a Novozélandci spolu s některými dříve kolonizovanými ostrovními státy po celém světě, kde došlo k promíchání ras, jazyků i kultur a přijetí jednoho, nejčastěji evropského, jazyka jako jazyka státního. V některých ostrovních státech Oceánie s vysokým podílem domorodého obyvatelstva není tento proces dosud dokončen. „*Americký model tzv. tavícího kotle a postupné transformace do specifické národní společnosti s nesmírně širokou vstupní základnou se pokusili uplatnit i na euroasijském kontinentu – v SSSR, v Indii, v Pákistánu, v Indonésii a na Filipínách.*“<sup>80</sup> Úspěšnost takových pokusů je ve velké míře závislá na gramotnosti oby-

---

<sup>78</sup> např. v roce 1830 byla z vůle španělskojazyčného obyvatelstva vytvořena na území po válce za nezávislost okupovaném Brazílií vytvořena republika Uruguay, která později uhájila svou nezávislost i na Argentině. viz GARDNER, P. et al. *Zeměpis světa*. str. 127

<sup>79</sup> Sjednocená arabská republika, Spojené arabské království a mnoho dalších federací a konfederací, které často vznikly pouze na papíře.

<sup>80</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 65

vatelstva, která podmiňuje jeho schopnost přijmout jednotící jazyk. K americkému modelu lze přiřadit i Švýcary a Belgičany<sup>81 82</sup>.

**Asijský model** „národa je mnohem obtížněji charakterizovatelný než předcházející dva.“<sup>83</sup>

Důsledkem rozsáhlých migrací a častých změn státních hranic bylo roztržení sídelního prostoru etnik spojeného se vznikem enkláv. Typická je malá tolerance vůči sousedním etnikům. Diferenciace jednotlivých národů je v takovém prostředí problematické. Důraz nemusí být kladen jen na území a jazyk, ale i na náboženství a historické a kulturní aspekty vývoje. Etnika hovořící stejným jazykem mohou odlišovat různá náboženství, jejich jazyk se může zapisovat různými písmeny atp. Jen menšině z asijských národů se podařilo vytvořit vlastní národní stát a i u nich zpravidla zůstává velká část etnika mimo jeho státní hranice. U národů s vlastním státem existuje výrazná snaha o homogenizaci státního území asimilací národnostních menšin, spojená ovšem často se snahou o ochranu příslušníků vlastního etnika v zahraničí. *Asijský model národa je z hlediska možných konfliktů nejproblematičtější ze všech zde uvedených modelů*<sup>84</sup>. Asijské státy jsou zpravidla mnohonárodnostní. Přístup státního národa k menšinám se různí od poskytnutí kulturní i územní autonomie po tvrdou diskriminaci. Národy s typickými prvky asijského modelu přetrvávají i v Evropě – Albánci, Maďaři, Srbové a Rusové spolu s dalšími národy bývalého SSSR.<sup>85</sup>

**Africký model** „národa představuje nejméně rozvinuté a nestabilizované společenství.“<sup>86</sup>

Evropská kolonizace přerušila formování větších etnických skupin a utváření států. Příbuzná etnika byla rozdělena hranicemi koloniálních říší, které převzaly i nově samostatné africké státy. Ty se staly víceméně nedobrovolným společným domovem často desítek etnických skupin s rozdílnými zvyky a kulturou, k nimž se jako další dělitko přidávaly importovaná náboženství – křesťanství a islám. Jako jednotící jazyk musel sloužit jazyk kolonizátorů, protože i u příbuzných etnik byla možnost vytvoření spisovné formy domorodého jazyka výrazně ztížena nízkou mírou gramotnosti populace. Převaha autochtonního obyvatelstva brání vytvoření národa amerického typu, ale převzetí koloniálního administrativního členění a úředního jednotícího koloniálního jazyka je překážkou emancipace a na-

---

<sup>81</sup> V Belgii však dnes nejspíš dochází k transformaci na národy evropského modelu.

<sup>82</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 62-65

<sup>83</sup> Tamtéž str. 65

<sup>84</sup> Tamtéž str. 65

<sup>85</sup> Tamtéž str. 65-66

<sup>86</sup> Tamtéž str. 66

cionalizace příbuzných kmenových etnik po vzoru evropských národů. Rozmístění příbuzných etnik ve vícero státech pak připomíná asijský model.<sup>87</sup>

Evropský model jazykového národa i americký model územního národa se jeví jako formy stabilizované, zatímco africký a asijský model jako formy nestabilní, přechodné, směřující v dlouhodobém horizontu k transformaci v některou ze stabilních forem, případně ve vytvoření vlastní stabilní formy.<sup>88</sup>

## 2.3 Politicko-ekonomické dělení světa

### 2.3.1 Geopolitická regionalizace

„Za skutečný počátek pro téměř všechnu diskusi o geopolitické metodě lze považovat teorii *Heartlandu* britského geografa Sira **Halforda J. Mackindera**.“<sup>89</sup> Mackinder ve své teorii člení geograficky zemi do tří regionů – *pivotní oblast* v centrální Asii, která nemá přístup k nezamrzajícím přístavům, *vnitřní okruh* zabírající zbytek Eurasie mimo Británie a Japonska, a *vnější okruh*, kam spolu s těmito ostrovními mocnostmi řadí ostatní kontinenty. Později při revizi svého modelu po I. světové válce *pivotní oblast* rozšířil a přejmenoval na *Heartland*. Ovládnutí tohoto *Heartlandu* pak považoval za předpoklad k ovládnutí světa.<sup>90</sup>

Německý geopolitik **Karl Haushofer** nepovažoval na rozdíl od Mackindera svět za jednotně fungující celek a rozdělil jej na čtyři samostatné **geopolitické panregiony** spadající pod vliv čtyř hegemonů - *Pan-Amerika* (pod nadvládou USA), *Pan-Rusko*, *Euro-Afrika* (Německo) a *Dálněvýchodní sféra* (Japonsko).<sup>91</sup>

Na teorii *Heartlandu* navázal na konci II. světové války americký geopolitik **Nicholas Spykman** svou teorií **Heartland – Rimland**. Spykman region Mackinderova vnitřního okruhu přejmenoval na *Rimland* a vyjádřil názor, že jeho ovládnutím lze narušit stěžejní postavení *Heartlandu* a získat tak převahu pro „vnější“ mocnosti.<sup>92</sup>

**Teorie geostrategických a geopolitických regionů** dalšího Američana **Saula Cohena** zrevidovala Spykmanovu teorii a snažila se o jistou syntézu jednotně fungujícího světa

---

<sup>87</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 66-68

<sup>88</sup> Tamtéž str. 68

<sup>89</sup> HNÍZDO, B. *Mezinárodní perspektivy politických regionů* str. 12

<sup>90</sup> Tamtéž str. 12-14

<sup>91</sup> Tamtéž str. 15

<sup>92</sup> Tamtéž str. 16-17

Mackindera a více či méně samostatně fungující panregiony Haushofera. Jeho model je uspořádán hierarchicky i regionálně, rozlišuje dva typy regionů – geostrategické (globálně působící) a geopolitické (geostrategickým podřízené, vnitřně v mnoha ohledech homogenní). První geostrategický region – *na obchodě závislý přímořský svět* – se u Cohena skládá z geopolitických regionů *Angloamerika a Karibik, Jižní Amerika, Přímořská Evropa a Maghreb, Subsaharská Afrika a Ostrovní Asie a Oceánie*. Druhý z geostrategických regionů – *Euroasijský kontinentální svět* – je potom složen ze dvou geopolitických regionů *Heartlandu a východní Evropy a Východní Asie*. Mezi geostrategickými regiony potom definoval dvě *pásma otřesu*<sup>93</sup> – Střední východ a Jihovýchodní Asii – ke kterým později přidal třetí – subsaharskou Afriku.<sup>94</sup>

Přestože se dá diskutovat o faktorech, které jsou pro vznik panregionů nejpodstatnější, samotná jejich existence je zjevná. Obvykle se dnes vymezuje 9-10 panregionů. Jsou to Angloamerika, Latinská Amerika, subsaharská Afrika, Střední východ, indický subkontinent, jihovýchodní Asie, Dálný východ, Evropa, eurasijský panregion a Austrálie a oceánie. Z evropského pohledu je problematické vyčlenění samostatného eurasijského panregionu, jeho existence je však podpořena kulturně i geograficky. U jihovýchodní Asie je zase problémem kulturní nejednotnost oblasti, proto je někdy přičleňována k některému ze sousedních panregionů nebo je mezi ně dělena (typické *pásma otřesu* podle Cohena). Proti existenci samostatného panregionu Austrálie a Oceánie hovoří nízká lidnatost, naopak pro mluví značná rozloha, kterou zaujímá.<sup>95</sup>

### 2.3.2 Jádru a periferie I. Wallersteina

Podle **Teorie světového systému** Immanuela Wallersteina se při postupném vznikání ekonomiky svět rozdělil na **jádru, periferii a semiperiferii**, podle postavení regionů v rámci dělby práce ve světové ekonomice. Součástí jádra jsou regiony s velkým soustředěním ekonomických aktivit se značným podílem služeb a nových technologií<sup>96</sup>. Na periferii zůstávají proti tomu regiony s ekonomikou založenou na primárním sektoru a levné pracovní

---

<sup>93</sup> shatterbelts

<sup>94</sup> HNÍZDO, B. *Mezinárodní perspektivy politických regionů* str. 17-18

<sup>95</sup> Tamtéž str. 64-65

<sup>96</sup> Patří sem západní Evropa, severní Amerika a Japonsko.



síle.<sup>97</sup> Třetí geoeconomická jednotka – semiperiferie - nevykazuje zvláštní znaky. Je využívána jádrem a sama využívá periferii, představuje kombinaci obou a funguje jako přechodná kategorie<sup>98 99</sup>

### 2.3.3 Skupiny států podle ekonomické a sociální vyspělosti

Státy světa můžeme třídit podle ekonomické a sociální vyspělosti<sup>100</sup>. První skupinou tohoto dělení jsou **vyspělé kapitalistické státy**. Tradičně jsou sem řazeny evropské státy, které neprošly po II. světové válce etapou centrálně řízené ekonomiky<sup>101</sup> a dále USA, Kanada, Austrálie, Nový Zéland, Izrael, Japonsko a Jihoafrická republika. V předválečném období sem byla řazena i Argentina, její rozvoj však ustrnul.<sup>102</sup> Druhou skupinou, jejíž struktura je již složitější a rozmanitější jsou **bývalé socialistické státy**. Jsou to bývalé socialistické státy, které se staly členy EU<sup>103</sup> nebo se na členství připravují<sup>104</sup>, Ruská federace, bývalé sovětské republiky v Evropě<sup>105</sup>, kavkazské postsovětské republiky<sup>106</sup> a středoasijské postsovětské republiky<sup>107</sup>. Třetí skupinu představují **současné socialistické státy**, které se dělí na socialistické státy s tržní ekonomikou<sup>108</sup> a země setrvávající u systému centrálně řízené ekonomiky<sup>109</sup>. Zbylé státy tvoří nejvíce heterogenní skupinu **rozvojových států**. Řadíme sem tzv. asijské tygry<sup>110</sup> - země na cestě do skupiny nejvyspělejších, rozvojové státy bohaté na přírodní zdroje<sup>111</sup>, klasické rozvojové země<sup>112</sup> a chudé země<sup>113</sup>.

---

<sup>97</sup> „Vztah mezi jádrem a periferií je (nejen marxisticky orientovanými autory) charakterizován jako závislost nebo vykořisťování.“ (Tomeš, a další, 2007 str. 27)

<sup>98</sup> V současnosti je semiperiferií Latinská Amerika, středovýchodní Evropa, Rusko nebo Čína.

<sup>99</sup> TOMEŠ, J, FESTA, D. a NOVOTNÝ, J. *Konflikt světů a svět konfliktů* str. 26 a dále

<sup>100</sup> rozdělení podle přednášky prof. Wokouna „Politická mapa světa“.

<sup>101</sup> mimo Malty

<sup>102</sup> Podle mého názoru se do této společnosti rychle směřují i tzv. asijské tygry a snad i některé z nových členských zemí EU, opačným směrem naopak míří JAR.

<sup>103</sup> pobaltské republiky, Polsko, ČR, Slovensko, Maďarsko, Slovinsko, Rumunsko a Bulharsko

<sup>104</sup> Chorvatsko, Makedonie, Černá Hora, Albánie, Bosna a Hercegovina, Srbsko a Kosovo

<sup>105</sup> Bělorusko, Ukrajina, Moldavsko

<sup>106</sup> Gruzie, Arménie, Ázerbájdžán

<sup>107</sup> Kyrgyzstán, Kazachstán, Turkmenistán, Uzbekistán

<sup>108</sup> Čína, Vietnam

<sup>109</sup> Korejská lidově demokratická republika (rigidní centrálně plánovaná ekonomika), Kuba (kde však probíhají reformy, které mohou vést k přechodu na tržní principy hospodaření)

<sup>110</sup> Jižní Korea, Taiwan, Singapur, Hongkong

<sup>111</sup> např. Saudská Arábie, Kuvajt, Nauru,

<sup>112</sup> např. Egypt, Tunis, latinsko-americké republiky

<sup>113</sup> typicky země subsaharské Afriky

### 2.3.4 Třetí svět, Sever a Jih

V období studené války se státy na periferii pokusily vysvětlit svou chudobu svou mravností. Tyto státy přesvědčily sami sebe, že: „*Národy byly bohaté proto, že byly zlé a chudé, protože byly nevinné.*“<sup>114</sup> Západní novináři<sup>115</sup> tyto periferní státy začali označovat jako **Třetí svět**. Protože však tento „blok“ vznikl pouze jako nezařaditelný zbytek po odečtení Prvního (kapitalistického) a Druhého (socialistického) světa, nebylo možné jej přesněji definovat.

Podobně dělení na bohatý **Sever** a chudý **Jih**, které se začalo používat v období ropné krize 70. let, bylo značně nepřesné. Bohatá Austrálie, ačkoli leží celá na jižní polokouli, byla zařazena na Sever a naopak např. Saúdská Arábie byla přiřazena k Jihu, přestože leží severně od rovníku a navíc se pyšnila nejvyšším průměrným příjmem na obyvatele na světě. Komunistický blok byl pro jistotu z tohoto dělení vypuštěn úplně.<sup>116</sup>

V okamžiku, kdy se druhý svět zhroutil, a nepotvrdila se teorie Francise Fukuyamy o konci dějin<sup>117</sup>, přišel Samuel Huntington s teorií střetu civilizací, kterým se věnuje v kapitole Geokulturní (civilizační) regionalizace.

### 2.3.5 Mezinárodní vládní organizace a integrační uskupení

Nezávislé státy světa pro lepší prosazení a zabezpečení svých politických a ekonomických zájmů sdružují do mezinárodních vládních organizací a vytvářejí integračních uskupení.

**Mezinárodní vládní organizace** jsou sdružení států, která vznikla za účelem koordinace především ekonomické, politické a vojenské spolupráce. Typickými příklady jsou NATO, OSN, WTO aj. Pokud začnou suverénní státy delegovat část svých pravomocí přímo na orgány organizace, hovoří se o **organizaci nadnárodní** (supranacionální). Takovou organizací je dnes např. EU, ale části pravomocí se ve prospěch Rady bezpečnosti vzdávají i členové OSN. K přeměně v nadnárodní organizace tendují hlavně regionální ekonomické organizace jako ASEAN, MERCOSUR, NAFTA atp.<sup>118</sup>

---

<sup>114</sup> JOHNSON, P. *Dějiny 20. století* str. 672

<sup>115</sup> Alfred Sauvy v článku „Tři světy na jedné planetě“ z roku 1952, viz GREGORY, D. et al. *The Dictionary of Human Geography* str. 754, JOHNSON, P. *Dějiny 20. století* str. 671

<sup>116</sup> JOHNSON, P. *Dějiny 20. století* str. 672

<sup>117</sup> FUKUYAMA, F. *Konec světa a poslední člověk*

<sup>118</sup> RUMPEL, P. a DROBÍK, T. *Politická geografie* str. 49 a dále

Dá se říci, že většina světových panregionů si vytváří vlastní integrační seskupení, které má jeho účastníkům pomoci lépe prosadit jejich ekonomické i politické zájmy v globalizovaném světě. Nejvýznamnější vojensko-politickou organizací současnosti je **Severoatlantická smlouva** (NATO), kterou považují za pilíř západní civilizace. V integraci nejdále pokročily státy Evropy, kde **Evropská unie** (EU) dávno přesáhla hranice ekonomické organizace a stále více dochází k politickému sjednocování. Podobnou cestu zvolil i africký kontinent – **Africkou unii** (AU), kde regionální ekonomická sdružení vytváří pilíře uvažované africké politické jednoty budoucnosti. Liberální Severní Amerika zatím vystačí se **Severoamerickou zónou volného obchodu** (NAFTA) zahrnující Kanadu, USA a Mexiko. Arabské státy Středního východu a severní Afriky volí politickou integraci v **Lize arabských států** (LAS). Eurasijský region prošel dezintegrací po rozpadu Sovětského svazu. Většina postsovětských republik následně přistoupila k velmi volnému uskupení **Společenství nezávislých států** (SNS). Státy jihovýchodní Asie spolupracují ekonomicky, politicky i vojensky na platformě **Sdružení národů jihovýchodní Asie** (ASEAN). ASEAN úzce spolupracuje s Austrálií a Novým Zélandem, se kterými uzavřela dohodu o zóně volného obchodu **ASEAN-Australia-New Zealand Free Trade Agreement** (AANZFTA). Téměř všechny státy pacifického prostoru potom participují na projektu **Asijsko-pacifického hospodářského společenství** (APEC), jehož cílem je vytvoření ohromné zóny volného obchodu zahrnující polovinu světového HDP. Region Latinské Ameriky se integruje především v **Latinskoamerickém hospodářském systému** (SELA), **Latinskoamerickém integračním společenství** (ALADI) a **Společném trhu Jihu** (MERCOSUR). Členy nebo přidruženými členy každé z těchto organizací jsou až na výjimky všechny latinskoamerické země. Islámské země střední Asie<sup>119</sup> se sdružili v **Organizaci hospodářské spolupráce** (ECO).

Mimo regionální organizace samozřejmě existují jednak organizace globální, především **OSN** a její odborné organizace, **Světová banka**, **Mezinárodní měnový fond**, **WTO** aj., a také „prémiové kluby“ např. **G-7**, **G-20**, **OECD**.

---

<sup>119</sup> Írán, Pákistán, Turecko, Afghánistán, Ázerbájdžán, Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Turkmenistán a Uzbekistán

## 2.4 Globalizace a ohniska napětí

Relativně novým prvkem<sup>120</sup> ovlivňujícím ohniska napětí je **globalizace**. „Definovat jednoduchým způsobem proces globalizace je nesmírně obtížné. Je to proces, který za prvé zasahuje velký počet oblastí společnosti a za druhé, se jím zabývá velké množství odborníků různých oborů ... a proto se můžeme setkat s nejrůznějšími přístupy. Lze ale říci, že globalizace je veskrze jev úzce spjatý s ekonomikou a technologií a další jevy jsou již spíše důsledky. Můžeme jej definovat jako proces systémové integrace ekonomických, technologických, politických a sociálních aktivit na globální úrovni.“<sup>121 122</sup>

Můžeme pozorovat, že prostorové uspořádání ekonomických aktivit v prostoru v nedávné minulosti doznalo a stále doznává zásadních změn. Rozmach dopravy a informačních a komunikačních technologií vedl ke změně chápání prostoru, jeho relativnímu smrštění, a enormnímu znásobení kontaktů všech se všemi. Fakticky neomezený pohyb informací spolu s výrazným propojováním ekonomik, odnárodňováním kapitálu, zboží i služeb vede k prosazování vnější podoby života bohatších regionů světa v oblastech hospodářsky méně vyvinutých. Periferním oblastem však dala globalizace také šanci profilovat se vůči centřům světa přímo na jejich území. Ke střetům kultur tak může docházet prakticky kdekoli, bez ohledu na fyzické rozložení entit na zeměkouli. Vznikají virtuální linie dotyku a střetu. Pocit odnárodňování, potlačování lokální kultury může vyvolat nevoli místních komunit a napomoci šíření myšlenek i násilného odporu proti jeho skutečným či domnělým původcům. Národy a především státy jsou pevně zakotveny v prostoru prostřednictvím svého teritoria. Jejich kultura, ideologie, náboženství se však dnes mohou šířit rychleji a s menšími překážkami než kdykoli dříve. Přirozené i umělé (a následně i kulturní) zábrany šíření inovací ztrácejí v globalizovaném světě svou dřívější účinnost. Díky masovému rozšíření moderních komunikačních technologií vznikají např. na internetu komunity lidí sdílející v reálném čase informace bez ohledu na faktické umístění jejich členů v prostoru.

---

<sup>120</sup> v porovnání s jinými, které vytvářejí napětí „od úsvitu dějin“.

<sup>121</sup> Slovník humánní geografie vidí globalizaci jako: „velmi módní slovo politického slovníku a všudypřítomnou analytickou kategorií akademických debat, globalizace působí dnes podobně, jako působil výraz „modernizace“ v polovině 20. století, jako klíčový termín mentorských rozprav o obecném stavu světa. Nejobvyklejší politický výklad takové rozpravy zobrazuje globalizaci jako nezadržitelný proces globální integrace, pravděpodobně nevyhnutelný proces poháněný kapitalistickým volným trhem, který také nutně vede všechny volné trhy k neoliberalním reformám.“ viz GREGORY, D. et al. *The Dictionary of Human Geography* str. 308

<sup>122</sup> RUMPEL, P. a DROBÍK, T. *Politická geografie* str. 59

Možné příčiny vzniku ohnisek napětí putují kyberprostorem téměř bez ohledu na státní či jiné hranice.

## 2.5 Geokulturní (civilizační) dělení světa

Zatímco minulost byla obdobím střetů mezi národy, státy a jejich aliancemi, současnost a především budoucnost se jeví jako doba střetávání kultur a civilizací. Vede k tomu snaha o emancipaci některých kultur a civilizací, které požadují větší díl vlivu a odpovědnosti za běh světa, než jaký jim v současnosti náleží.

*„V rodící se době jsou střety civilizací největší hrozbou pro světový mír, a nejjistější zárukou před globální válkou je proto mezinárodní řád založený na civilizacích.“<sup>123</sup>*

### 2.5.1 Kultury a civilizace

Pojmy kultura a civilizace jsou definovány a popisovány v bohaté literatuře z mnoha oborů lidské činnosti. Tato literatura „... se vyznačuje rozdíly v perspektivě, metodologii, zaměření i pojmech.“<sup>124</sup> V různých významech se zde vyskytují pojmy subkultura, kultura, civilizace, civilizační okruh, sféra atp. Civilizovaný je obecně opakem barbarského, tedy buď nekulturního, nebo na nižší (tzn. spíše jiné) kulturní úrovni. Je to jen pokračování dělení na „my – ti stejní nebo sobě podobní“ a „oni – ti odlišní“, které jsme poznali u konstituce národů i států. Při pohledu z opačné strany se tedy pojmy civilizovaný a barbarský často otáčejí. **Civilizaci** ve smyslu politické entity tedy nebudeme chápat jako univerzální pojem ideálního stavu, ke kterému lidstvo směřuje, ale jako určitou část globální lidské společnosti, kterou lze ještě na základě nejobecnějších kulturních znaků oddělit od zbytku lidstva. „Civilizace i kultura se vztahují k celkovému způsobu života toho či onoho národa, civilizace je kultura ve velkém ... Kultura je společným tématem prakticky každé definice civilizace.“<sup>125</sup> **Kultura**<sup>126</sup> v obecném smyslu je nejsnáze definovatelná negativně - jako opak přírody. Kultura je vše v našem okolí, co nevzniklo přirozenými, člověkem neovlivněnými, přírodními procesy, vše hmotné i duchovní co bylo vytvořeno člověkem. Kulturu lze rozlišit na mnoha úrovních, existují rozeznatelné rozdíly mezi kulturami sídel jednoho regionu,

---

<sup>123</sup> HUNTINGTON, S. P. *Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu*. str. 393

<sup>124</sup> Tamtéž str. 31

<sup>125</sup> Tamtéž str. 33

<sup>126</sup> pochází z latinského slovesa *colere*, resp. z trpného přičestí *cultura*, tedy to, co je pěstováno, chráněno, šlechtěno (Harper, 2010)

mezi jednotlivými regiony, zeměmi, národy, státy. Vlastní a zvláštní kulturu (subkulturu) si ale vytváří i církve a další společenské organizace. Každá těchto skupin leží na jiném stupni hierarchie kulturní různorodosti. Mohu být např. Zlíňanem, Moravanem, Čechem i Evropanem, salesiánem, katolíkem i křesťanem. „*Civilizace je nejširší kulturní entitou ... nejširším kulturním seskupením lidí.*“<sup>127</sup> Vazby a vztahy mezi kulturami jedné civilizace jsou vždy silnější než vazby a vztahy s kulturami, které leží mimo tuto civilizaci. **Civilizace** je nejširší okruh lidí, se kterými se ještě můžeme kulturně ztotožnit.<sup>128</sup> Příslušnost jednotlivce k civilizaci je tedy značně subjektivní. Pro někoho je nejvyšším jmenovatelem katolictví, pro jiného až křesťanství a zakladatel islámu Mohammed považoval za vysoce spřízněná všechna tzv. náboženství knihy – islám, křesťanství a judaismus<sup>129</sup>.

### 2.5.2 Geokulturní (civilizační) regionalizace

Většina současných dělení světa na civilizace je založena na **náboženském principu**. „*Hlavním faktorem charakterizujícím civilizace je náboženství a, jak řekl Christopher Dawson, „velká náboženství jsou základy, na nichž spočívají velké civilizace.*“<sup>130</sup> I sekulární kultura vyrůstá z náboženských kořenů regionu, ale stejně tak nominálně stejná náboženství se regionálně liší podle kulturního podloží – tradic, např. podle předchozího náboženství, ze kterého došlo ke konverzi. Sousední kultury se vzájemně překrývají a ovlivňují, jejich atributy místně sílí i oslabují. Stanovit nějaké přesné hranice mezi kulturami je tedy velmi obtížné. O náboženství jako hlavním civilizačním atributu navíc dnes stále více rozhodují jednotlivci a nikoli státy<sup>131</sup>.

Úlohu náboženství mohou zajmout i **ideologie**, ve smyslu filozofických učeních zabývajících se úpravou společenských poměrů. Pokud je ideologie dostatečně dogmatická a trvá dostatečně dlouho, může se sama náboženstvím stát. To se stalo v případě konfucianství a zřetelné kultovní až náboženské prvky vykazovaly i totalitní evropské ideologie – marxismus-leninismus, fašismus a nacismus. U liberalismu brání podobnému vývoji jeho hlavní dog-

---

<sup>127</sup> HUNTINGTON, S. P. *Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu* str. 34-35

<sup>128</sup> Pokud by se lidstvo dostalo do kontaktu s mimozemskou rasou, zahrnula by civilizace veškeré lidstvo. (Mimo režiséra-humanisty Jamese Camerona, který se zajisté ztotožní s modrými avatary Na'Vi.)

<sup>129</sup> Korán 2:62 Yusufali: *Ti, kdo věří v Korán, a ti, kdož jsou židy, a křesťany a Sabejci, - všichni, kteří věří v (jednoho) Boha a v soudný den a dílo spravedlnosti, mají mít odměnu Pána jejich, nemají mít žádný strach, nebudou zarmoučeni.*

<sup>130</sup> HUNTINGTON, S. P. *Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu* str. 40

<sup>131</sup> I když už sama možnost svobodné volby do značné míry determinuje příslušnost regionu.

ma – svoboda myšlení a konání, které mu znemožňuje nabýt trvalého vrchu nad ideovými konkurenty.

Globalizace umožňuje šíření víry bez výrazného prostorového omezení – fyzické bariéry šíření inovací ztrácí na významu. Regionalizace světa podle diferenciací civilizačních (kulturních) znaků tak může být vždy jen přibližná. „*Civilizace samozřejmě nelze chápat staticky, protože se neustále vyvíjejí.*“<sup>132</sup> Stejně jako tomu bylo a je u národů a států i civilizace vznikají a zanikají, rozdělují se i slučují. Na rozdíl od národů a států však k těmto procesům nestačí jen dostatečně silná politická vůle. Spolu s tím, že jako takové civilizace nedisponují organizovanou mocí, je to jeden z důvodů, proč se označují za entity kulturní nikoli politické.

### 2.5.3 Civilizace Samuela Huntingtona

**Samuel P. Huntington**<sup>133</sup> dělí současný svět na šest hlavních civilizací, ke kterým s výhradami přiřazuje další dvě – latinskoamerickou a africkou, resp. subsaharskou. Na dálném východě jsou to civilizace **čínská** a z ní vzešlá samostatná civilizace **japonská**. Jádro v Přední Indii má tisíciletá civilizace **hinduistická**. **Islámská** civilizace se z Arabského poloostrova rozšířila na západ k Atlantskému, na východ k Tichému oceánu. **Pravoslavná** civilizace s centrem v Rusku. **Západní** civilizace zaujímá primárně severoatlantický prostor spolu a také další země osídlené převážně Evropany. Ze západní civilizace dále vyčleňuje civilizaci **latinskoamerickou**, především pro její silné katolictví a výrazný vliv původních domorodých kultur. **Africkou** civilizaci pak spíše než společné kulturní prvky integruje společná koloniální minulost.

Huntingtonova koncepce má mnoho kritiků, kteří jí mimo jiné vyčítají i to, že zatímco dálněvýchodní a křesťanský svět dělí na několik civilizací, islámský svět vnímá jednodušeji jako civilizaci jedinou, přestože objektivně jsou rozdíly mezi kulturami islámského světa značné<sup>134</sup>.

---

<sup>132</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 24

<sup>133</sup> HUNTINGTON, S. P. *Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu* str. 37 a dále

<sup>134</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 24

## 2.5.4 Civilizační sféry Vladimíra Baara

Vladimír Baar<sup>135</sup> pro nejvyšší společný kulturní jmenovatel užívá pojmu **civilizační sféra** a tyto dále člení na civilizace jako nižší úrovně kulturně-civilizační hierarchie.

### *I. Křesťanská civilizační sféra*

Pankřesťanská civilizační sféra získala díky své ekonomické převaze pod svou kontrolu téměř celý svět a přestože svou pozici v posledním století spíše ztrácí, je dosud tou civilizační entitou, která současnou podobu světa ovlivnila a ovlivňuje nejvíce.

#### IA. Západokřesťanská (protestantsko-katolická) civilizace

*„Tak zvaný západní svět představuje územně nejroztříštěnější civilizaci, ale z hlediska homogenity rozhodně nejpevnější.“<sup>136</sup>* Její těžiště se v čase přesouvalo ze Středomoří do středu a na západ Evropy, až v současnosti zakotvilo ve Spojených státech. Civilizace má výrazně polycentrický charakter s velkými středisky na atlantském i pacifickém pobřeží USA. Dřívější rozpory mezi katolicismem a protestantstvím dnes sice hrají jen marginální roli, přesto jejich dědictví působí napětí do dnešních dní<sup>137</sup>. Západokřesťanskou civilizaci lze rozdělit na subregiony evropský, severoamerický a australský.

#### IB. Latinskoamerická (katolická) civilizace

Na základě katolické portugalské a španělské kultury částečně ovlivněnou i kulturou domorodých indiánských populací vznikla v jižní a střední Americe homogenní latinskoamerická civilizace. Na severu Mexika latinskoamerická civilizace hraničí se severoamerickým subregionem západokřesťanské civilizace, další místa dotyku jsou v karibské oblasti a při evropských enklávách na kontinentě.

#### IC. Oceánická (katolicko-protestantská) civilizace

*„Rozsáhlá, leč málo lidnatá Oceánie bývá z tohoto důvodu při geokulturní regionalizaci opomíjena nebo formálně přiřazována k západokřesťanské civilizaci.“<sup>138</sup>* Obsahuje celou ohromnou plochu Oceánie mimo Austrálie, Nového Zélandu a Havajských ostrovů a také

---

<sup>135</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 24 a dále

<sup>136</sup> Tamtéž str. 28

<sup>137</sup> např. spory mezi náboženskými skupinami v Severním Irsku nebo na náboženském principu rozdělené země dnešního Beneluxu.

<sup>138</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 31



Filipíny, západní nezávislou část Papuy-Nové Guiney a křesťanské komunity na Sundách. Na jihu Filipín dochází ke střetům s indomalajskou sunnitskou civilizací, na ostrově Fidži vznikají tenze s hinduistickou civilizací.

#### ID. Subsaharská (křesťansko-animistická) civilizace

„Subsaharská Afrika byla v procesu kolonizace poměrně úspěšně vtažena do křesťanské civilizační sféry...“<sup>139</sup> Naproti tomu severní část kontinentu včetně oblasti Sahelu zůstala součástí islámské civilizace a Arabové pronikali i do hlubokého vnitrozemí a po moři také na východoafrické pobřeží. Jádrem subsaharské civilizace jsou bývalé francouzské, britské, holandské, německé a portugalské kolonie střední a jižní Afriky. Ke křesťanství různých konfesí se hlásí asi 90 % tamních obyvatel<sup>140</sup>, u mnoha z nich se křesťanství slévá s domorodými kultury. „Důležitou bariéru pronikání islámu ze severu tvoří jižní oblasti Súdánu a Čadu ... Nejrozsáhlejší fronta probíhá napříč Nigérií, která se pomalu, ale jistě stává součástí islámské civilizace.“<sup>141 142</sup>

„... vedle trendů směřující k rozdělení Afriky mezi pankřesťanskou a panislámskou civilizační sféru jsou patrné i snahy transformovat „černou“ Afriku směrem k multikulturní animisticko-křesťansko-islámské civilizaci.“<sup>143</sup> Subsaharská Afrika je tedy nejméně stabilizovanou civilizací s nepříliš jasnou budoucností.

#### IE. Východokřesťanská (pravoslavná) civilizace

Jádro pravoslavné civilizace se po pokoření Východořímské říše islámem přesunulo do Ruska, kde se ještě více izolovalo od Západu a i vlivem intenzivního styku s asijskými kulturami se západokřesťanské civilizaci dále odcizovalo. Součástí východokřesťanské civilizace jsou také monofyzitské a koptské církve. Jasným hegemonek civilizace je Rusko, které v minulosti úspěšně šířilo svůj vliv proti islámu do centra Asie i proti Západu ve střední Evropě. Přes oslabení po rozpadu sítě satelitů a částečně i samého Ruského impéria resp. Sovětského svazu bude hrát vedoucí úlohu i nadále. V podstatě všechny hranice této civilizace jsou neostré, nejproblematičtější je však dlouhá linie dotyku s islámem na Kavkaze, ve střední Asii a na Balkáně. Tamní napětí komplikuje i vztahy se západním světem.

<sup>139</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 31

<sup>140</sup> přibližně 50 % katolíci, 30 % protestanti a 20 % odštěpené afrokřesťanské církve (Baar, 2002 str. 32).

<sup>141</sup> V Nigérii žije 48 % muslimů, 34 % křesťanů a 18 % animistů (Baar, 2002 str. 32).

<sup>142</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 32

<sup>143</sup> Tamtéž str. 35

## II. Islámská civilizační sféra

„V průběhu vývoje vykrytalizovalo pět mocenských center, která lze v současnosti chápat jako jádra specifických civilizací nebo přinejmenším subcivilizací – arabské, turkické, perské, indoárijské a indomalajské.“<sup>144</sup> Mimo to existují výrazné rozdíly mezi sunitskou a šíitskou větví islámu. Poloha center těchto subcivilizací předurčuje dlouhé pevninské a tedy neostré hranice dotyku s neislámskými civilizacemi. Přestože islámské subcivilizace mezi sebou nemají příliš hluboké rozpory, existuje i uvnitř panislámské sféry několik ohni-sek napětí, především Aghánistán, kde soupeří o vliv indoárijská, perská a turkická civilizace. Obecně se však muslimové vymezují především negativně vůči západokřesťanské civilizaci<sup>145</sup>.

### IIA. Arabská (sunnitská) civilizace

Islám vzešel z Arabského poloostrova, arabština je jeho liturgickým jazykem a tak, přestože ji početně předstihly civilizace indoárijská i indomalajská, zůstává arabská civilizace i nadále jádrem celého islámského světa. Na jejím území se nachází strategicky důležité zásoby ropy a plynu, které jejímu postavení dodávají patřičnou ekonomickou váhu. Politická nejednotnost a rivalita regionálních mocenských center však arabské snahy o větší roli na mezinárodním poli sráží<sup>146</sup>. Existence státu Izrael přímo v srdci arabské civilizace zůstává pro mnohé Araby i další muslimy nesnesitelnou potupou. Průnikem skrze saharkou pouštní bariéru dokázali muslimové islamizovat nejen země Sahelu, ale z velké části i nejlidnatější africkou zemi Nigérii.

### IIB. Turkická (sunnitská) civilizace

„Turkická civilizace zahrnuje jádrovou oblast turecké Osmanské říše a sekundární středoasijské islámské centrum ...“<sup>147</sup> Turecko zůstává hlavním centrem této civilizace i přes jisté ambice postsovětských středoasijských republik. Dlouhá neostrá linie dotyku

---

<sup>144</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 33

<sup>145</sup> za jejíž součást považují i judaistický Izrael.

<sup>146</sup> Jak je popsáno v kapitole Modelové vztahy národa a státu, arabský model se nejvíce podobá americkému modelu územního národa s výhradou, že Arabové se obecně identifikují také s nadstátním arabským národem. Je otázkou zda bude vývoj směřovat k vytvoření jednotného arabského státu po vzoru Německa nebo Itálie 19. století, nebo naopak k rozpadu jednotného arabského národa na typické národy územního typu. Jednotnost jazyka, který je navíc liturgickým jazykem jednotného náboženství naklání misky vah první z variant, jazyk i náboženství je však často naroubován na odlišné starší kulturní podloží regionálních center.

<sup>147</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 35

s východním pravoslavným křesťanstvím prochází Kazachstánem. Závažnější ohniska napětí však vznikla na hranicích Evropy - Balkáně a Kavkaze, kde v době osmanské expanze konvertovalo k islámu mnoho netureckých populací.

Turkická civilizace vykazuje přes minulé i současné konflikty se západní i východní větví křesťanství větší míru tolerance než další islámské civilizace. Sekularizované Turecko je členem NATO a významným obchodním partnerem Izraele, středoasijské republiky byly zesvětšeny dlouholetým působením komunismu.

#### IIC. Perská (šíitská) civilizace

Tato civilizace má těžiště v Íránu, odkud přesahuje do arabských zemí Blízkého východu a Arabského poloostrova. V sousedním Iráku, především na jeho jihu, tvoří šíitští Arabové většinu, silné postavení mají i v Libanonu. Perská civilizace, ačkoli nemá se západokřesťanskou civilizací žádnou společnou hranici, se proti Západu často a ostře vymezuje.

#### IID. Indoárijská (sunnitská) civilizace

Indoárijská civilizace se skládá ze dvou území oddělených hinduistickou Indií. Na západě je to Pákistán s Afghánistánem, na východě Bangladěš – bývalý Východní Pákistán. I v samé Indii však rozptýleně žije dalších 120 milionů muslimů, takže celkově je tato více než 400 milionová populace nejpočetnější částí panislámské civilizační sféry. Hlavním soupeřem je této civilizaci civilizace hinduistická.

#### IIE. Indomalajská (sunnitská) civilizace

Indomalajskou civilizaci tvoří státy Indonésie, Malajsie a Brunej a přesahuje také do jižních částí Thajska a Filipín. Státy této civilizace úzce spolupracují s křesťanskými i buddhistickými státy oblasti, např. v organizaci ASEAN<sup>148</sup>. Pokusy některých ortodoxních muslimských skupin o výraznější islamizaci naráží dosud na odpor umírněných muslimů. Kulturní specifika indomalajské civilizace jsou reminiscencí na původní hinduisticko-buddhistické civilizační podloží.

---

<sup>148</sup> Association of South East Asian Nations / Sdružení národů jihovýchodní Asie

### *III. Buddhistická civilizační sféra*

Buddhismus je podobný křesťanství v tom, že od doby zrození byl postupně téměř zcela vytlačen z míst svého vzniku, ale naopak se rozšířil a udržel na mnoha dalších územích, která dnes tvoří buddhistický civilizační region. „*Kontaktní zóny buddhistického světa s ostatními civilizačními sférami jsou sice rozlehlé, ale většinou řídce osídlené.*“ (Baar, 2002 str. 37). Uvnitř civilizační sféry vytváří značné napětí čínská anexa lámaistické civilizace, která je dnes politicky až na menší část Mongolska<sup>149</sup> součástí ČLR. V první polovině 20. století bylo hegemonem regionu Japonsko, jeho ambice však vzaly za své po porážce v II. světové válce.

#### IIIA. Západoindická (hínajánová) civilizace

Západoindická hínajánová buddhistická civilizace s centrem v Zadní Indii je dnes jádrem buddhistického světa. Oblast nikdy neměla jedno vyhraněné centrum, dnes tak díky své ekonomické dominanci vystupuje Thajsko. Silnou pozici si zde buduje i lídr sousední civilizace Čína. Zdrojem napětí se v budoucnu mohou stát thajské a čínské populace na cizích územích. Státy oblasti spolupracují v rámci organizace ASEAN, která má i svůj civilizační přesah.

#### IIIB. Čínská (buddhisticko- taoisticko-konfuciánská) civilizace

„*Čínská civilizace je nejlidnatějším geokulturním makroregionem světa.*“<sup>150</sup> Zahrnuje Čínu<sup>151</sup>, obě Koreje a Vietnam. Je to jedno z nejstarších civilizačních center světa. Původními čínskými (chanskými) náboženskými směry jsou taoismus a filozofie s náboženskými prvky konfucianismus. Na jihu korejského poloostrova má větší vliv také křesťanství, komunistický sever se již šedesát let snaží o vybudování ateistické společnosti. Symbióza komunistického ateismu, mahajánového buddhismu, taoismu, konfucianství a křesťanství a místních kultů je typická pro kulturu dnešního Vietnamu.

#### IIIC. Japonská (buddhisticko-šintoistická) civilizace

Japonská civilizace je civilizací jednoho státu. Přestože vzešla z civilizace čínské, revoluce Meidži 19. století a ekonomický vzestup století následujícího ji od ní natolik odlišil, že je

---

<sup>149</sup> samostatnost uhájilo tzv. Vnější Mongolsko, dnešní oficiální název Stát Mongolsko (Монгол улс)

<sup>150</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 38

<sup>151</sup> s výjimkou lamaistických a muslimských regionů.

možné ji považovat za specifickou a svébytnou. Její expanze v první polovině 20. století byla v naprostém rozporu s předcházejícím tisíciletým izolacionismem. Civilizace je dnes vymezena Japonským souostrovím a nemá tedy pevninskou hranici s jinými civilizacemi. Dosud neuzavřená mírová smlouva se SSSR resp. následnickým Ruskem přináší problémy v oblasti Kurilských ostrovů příp. jižního Sachalinu. Sporná zůstává také námořní hranice s Čínou.

#### IIID. Tibetsko-mongolská (lamaistická) civilizace

Územně rozsáhlá, ale populačně nejmenší<sup>152</sup> z civilizací, bývá často přiřazována k civilizaci Čínské, která také její větší část politicky ovládá. Samostatnost uhájilo jen Vnější Mongolsko a Bhútán. Uvnitř Číny se ocitlo tzv. Vnitřní Mongolsko a Tibet. Tibet-sko-mongolská civilizace prohrává svůj populační souboj s Číňany (Chany) a na mnoha svých historických územích se již stala minoritou.

#### *IV. Hinduistická civilizační sféra*

Hinduistická civilizační sféra založená na příslušnosti k nejstaršímu ze současných velkých světových náboženství soupeřila během své dlouhé historie se všemi ostatními civilizačními sférami současného světa. Politicky je primárně rozdělena na Indii a Nepál. Největším zdrojem napětí je indický svazový stát Džammú a Kašmír<sup>153</sup> s muslimskou většinou a sikhský Pandžáb na pomezí s Pákistánem a tamilský hinduistický přesah na buddhistickou Srí Lanku.

---

<sup>152</sup> asi 15 milionů

<sup>153</sup> jediná lokace světa, kde se střetávají tři civilizace ze tří různých civilizačních sfér – hinduistická, indoárijská muslimská a lamaistická buddhistická.

### 3 KONFLIKTY

Přestože termíny válka a mír mají pro každého jedince zřetelný obsah a také mezinárodní právo je jasně vymezuje, v praxi je často obtížné až nemožné jasně stanovit přesnou hranici mezi těmito stavy. Týká se to především válek občanských, ale i ozbrojených konfliktů mezi suverénními státy, hraničních sporů apod. Konflikty jsou důležitými faktory, kterými můžeme identifikovat ohniska napětí.

Slovník humánní geografie uvádí tuto definici pojmu **konflikt**<sup>154</sup>: „*Nejšířejí lze za konflikt považovat cokoli od neshody dvou lidí po světovou válku ... Dnes jsou konflikty obecně považovány za součást mezilidský vztahů, ovšem jen některé z nich rezultují ve zjevné násilí nebo bojové akce.*“

Termín konflikt tedy může mít mnoho významů. Zde se zabýváme konflikty mezi politickými a kulturními entitami. Můžeme jej tedy definovat jako takové jednání, kterým se tyto entity snaží prosadit své navzájem neslučitelné zájmy. Podobně Conflict Barometer 2009<sup>155</sup> definuje konflikt takto: „*Definujeme konflikty jako střet zájmů (rozdílných pozic) týkajících se národních hodnot<sup>156</sup>, určitého trvání a rozsahu mezi nejméně dvěma stranami (organizovanými skupinami, státy, skupinami států, organizacemi), které jsou odhodlány sledovat své zájmy a dosáhnout svých cílů.*“ Tyto konfrontace nemusí, jak je z definice patrné, eskalovat ve formě ozbrojeného střetu, ale mohou se odehrávat v i v rovině propagandy, diplomacie, hospodářských sankcí, demonstrací síly apod. Lokaci, kde se konflikt (potenciální, latentní, zjevný) odehrává, označujeme jako ohnisko napětí.

Studiem konfliktů se zabývá vědní obor označovaný jako **řešení konfliktů** (conflict resolution). „*Snaží se odkrýt a řešit příčiny, které vedly ke konfliktu, a transformovat vztahy mezi stranami tak, aby se ukončení jednoho konfliktu nestalo příčinou dalšího konfliktu (musí dojít především k uspokojení základních potřeb stran konfliktu).*“<sup>157</sup>

Vývoj počtu a distribuce konfliktů, příčinami jejich iniciace a ukončení studují dlouhodobé projekty. Mezi nejvýznamnější patří *Correlates of War* Michiganské univerzity, *Uppsala*

---

<sup>154</sup> GREGORY, D. et al. *The Dictionary of Human Geography* str. 106

<sup>155</sup> HEI DELBERG INSTITUTE FOR INTERNATIONAL CONFLICT RESEARCH. *Conflict Barometer 2009: 18th Annual Conflict Analysis* str. 84

<sup>156</sup> ekonomických, vojensko-strategických, kulturních, náboženských, národnostních, politických

<sup>157</sup> WAISOVA, Š. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích* str. 31

*Conflict Data Project* Uppsalské univerzity a Mezinárodního institutu pro výzkum míru v Oslu, *Minorities at Risk* Marylandské univerzity a projekt *KOSIMO (Konflikt - Simulation - Modell)* Heidelberského institutu pro výzkum mezinárodních konfliktů.

### 3.1 Třídění konfliktů

Nejčastěji se můžeme v literatuře setkat s tímto dělením konfliktů.<sup>158</sup>

1. Podle **pozice** konfliktu v mezinárodním **systemu** dělíme konflikty na systémové, mezinárodní (mezistátní) a vnitrostátní. **Systemové konflikty** jsou ty, které ve svém důsledku zásadně mění vztahy mezi většinou aktérů mezinárodních vztahů a vedou k novému nastavení pravidel a institucí mezinárodního systému (např. II. světová válka). Konflikty mezi politickými entitami, nejčastěji státy, jsou **mezinárodní konflikty**. Odehrávají se v rámci mezinárodního systému, který vymezuje jejich základní pravidla (např. Falklandská válka). Pokud se konflikt odehrává uvnitř státu mezi jeho subentitami (politické strany, povstalecká hnutí), hovoří se o **vnitrostátním konfliktu**. Pokud se v něm aktivně angažuje vnější moc, je takový konflikt označován jako vnitřní konflikt pod vnějším vlivem. Typickým příkladem vnitrostátního konfliktu je boj za nezávislost. Zařazení konfliktů není definitivní, vnitrostátní konflikty mohou eskalovat do mezinárodních, mezinárodní do systémových a výjimečně je snad možný i opačný scénář.

2. Podle **použitých prostředků** konflikty dělíme na **násilné** a **nenásilné**.

3. Podle **příčin** resp. druhu neslučitelných zájmů, které konflikt vyvolaly, hovoříme o konfliktech **teritoriálních** (motivem je snaha o získání kontroly nad územím), **mocensko-politických** (snaha o získání, udržení a formu moci), **ideologických** (např. Východ - Západ), **ekonomických** (boj o zdroje, dopravní trasy) a **boji za nezávislost** (sebeurčení národů, příp. regionů). „Podobně jako specifikace podle analytických hladin (systému – pozn. autora) je i specifikace podle příčiny vzniku a zájmu stran pouze ideální.“<sup>159</sup> V reálu tedy mají konflikty zpravidla více příčin, deklarované příčiny se mohou lišit od příčin faktických.<sup>160</sup> Blízký Východ je ohniskem, ve kterém lze nalézt všechny svrchu uvedené příčiny vzniku a trvání konfliktů. Je to konflikt teritoriální – jde o rozdělení území Blízkého

<sup>158</sup> WAISOVÁ, Š. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích* str. 37 a dále

<sup>159</sup> WAISOVÁ, Š. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích* str. 40

<sup>160</sup> např. Válka o Falklandské (malvínské) ostrovy měla jak u Argentinců, tak u Britů silný vnitropolitický podtext. Samotný význam ostrovů jako teritoria nebyl hoden takového nasazení síly.

Východu. Je to konflikt mocensko-politický – jednotlivé politické frakce se střetávají o moc např. v Libanonu či na palestinských územích. Jde o konflikt náboženských ideologií – dnes především judaismu a islámu. Jde i o ekonomický konflikt – přístup k vodě z Jordánu, Suezský průplav a středomořské přístavy, ropa. A je zde přítomný i boj za nezávislost státu palestinských Arabů.

Projekt KOSIMO klasifikuje konflikty podle jejich **intenzity** takto<sup>161</sup>:

Tabulka 1: Dělení konfliktů podle intenzity (HEI DELBERG INSTITUTE FOR INTERNATIONAL CONFLICT RESEARCH. *Conflict Barometer 2009: 18th Annual Conflict Analysis* str. 84)

Stadium násilí	Skupina	Úroveň	Označení	Definice
<b>Nenásilné konflikty</b>	Nízká	1.	<b>Latentní konflikt</b>	Některá ze stran vyjadřuje své požadavky, ostatní je vnímají jako jednostranné.
		2.	<b>Manifestační konflikt</b>	Stav předcházející použití síly, např. verbální nátlak, vyhrožování silou, uvalení ekonomických sankcí,
<b>Násilné konflikty</b>	Střední	3.	<b>Krize</b>	Napjatá situace, ve které již alespoň jedna ze stran použije násilí v ojedinělých incidentech.
		4.	<b>Vážná krize</b>	Opakované použití ozbrojené síly organizovaným způsobem.
	Vysoká	5.	<b>Válka</b>	Násilný konflikt za stálého organizovaného a systematického použití ozbrojených sil. Rozsah destrukce je značný a dlouhotrvající.

<sup>161</sup> HEI DELBERG INSTITUTE FOR INTERNATIONAL CONFLICT RESEARCH. *Conflict Barometer 2009: 18th Annual Conflict Analysis* str. 84



Jiným významným projektem, který se soustavně věnuje studiu konfliktů je **Uppsala Conflict Data Program (UCDP)**, který se zabývá **ozbrojenými konflikty**, které definuje jako stav „*neslučitelných zájmů, které se týkají vlády nebo teritoria,*“ a kde „*použití ozbrojené síly stranami sporu, z nichž minimálně jedna představuje vládu státu, je příčinou minimálně 25 úmrtí.*“ (podle Waisová, 2005 str. 44). Tyto ozbrojené konflikty pak člení na dvě respektive tři kategorie, **vedlejší ozbrojené konflikty** (Minor Armed Conflicts, 25 – 999 obětí na životech v průběhu konfliktu) a **hlavní ozbrojené konflikty** (Major Armed Conflicts), které dále dělí na **závažnější ozbrojené konflikty** (Intermediate Armed Conflicts, 25 -999 mrtvých během jednoho roku konfliktu) a **války** (nejméně 1000 obětí na životech v průběhu jednoho roku). Nutným prvkem ozbrojeného konfliktu je podle UCDP, jak vyplývá z definice, účast vlády jako jedné ze stran konfliktu.

Z hlediska ohnisek napětí by latentnímu konfliktu (projektu KOSIMO<sup>162</sup>) měl podle mne předcházet **konflikt potenciální** (stav permanentní přítomnosti násilí v organizované struktuře podle Galtunga), kdy žádná ze stran dosud své požadavky otevřeně neformuluje, ale v lokalitě (ohnisku napětí) je přítomen prvek, který má potenciál takové požadavky vyvolat a eskalovat konflikt do dalších popsanych stádií. Potenciál konfliktu je tak fakticky přítomen v každé lokalitě poznamenané lidskou činností nebo přítomností, v jeho velikosti jsou však pochopitelně velké lokální a regionální rozdíly. Pokud potenciál vzroste natolik, že jedna ze stran začne formulovat své požadavky, na něž další strany nereflektují, konflikt se stává (podle klasifikace KOSIMO<sup>163</sup>) latentním, ale ohnisko napětí je již v tomto okamžiku zjevné.

---

<sup>162</sup> HEI DELBERG INSTITUTE FOR INTERNATIONAL CONFLICT RESEARCH. *Conflict Barometer 2009: 18th Annual Conflict Analysis* str. 84

<sup>163</sup> Tamtéž str. 84

## 4 OHNISKA NAPĚTÍ – OBECNÁ LOKALIZACE A KLASIFIKACE

### 4.1 Obecná lokalizace

Kde vznikají ohniska napětí? Ohnisko napětí je projekcí konfliktu do prostoru. Obecně jsou tedy to místa, kde neslučitelné zájmy aktérů, v našem případě sociálních, politických nebo kulturních entit vyvolávají, nebo mohou vyvolávat, konflikt.

Můžeme tedy říci, že **ohnisky napětí se stávají regiony nebo lokality s vlastnostmi, které jsou, nebo se tak jeví, nezbytné pro existenci a rozvoj více než jedné entity.**

**Vlastnosti (znaky, charakter, atributy) území**, který je předurčuje k tomu stát se ohniskem napětí, můžeme rozdělit na objektivní (zpravidla ekonomické nebo vojensko-strategické) a subjektivní (politický, kulturní nebo náboženský význam lokace). Za objektivní považují atribut spojený spíše s vlastností prostoru, subjektivní příčina je podle mě spojená spíše s charakterem entit. Při tom nezáleží na tom, zda je charakter území dán přírodní nebo lidskou činností. Uměle vybudovaný průplav má objektivní vlastnost stát se ohniskem napětí, přirozený útvar, např. mytická hora může mít tuto vlastnost subjektivně. Při použití výše uvedené definice jsou objektivními znaky území ty, které jsou pro entitu, její existenci a rozvoj, nezbytné, a naproti nim znaky, které se tak pouze dané entitě jeví, jsou znaky subjektivními.

Příklady objektivních a subjektivních atributů území mohou být:

- Objektivní:**
- ekonomické - výskyt přírodních zdrojů
  - voda
  - orná půda
  - nerostné suroviny
  - jiné přírodní zdroje
  - dopravní trasy
  - vodní cesty, řeky, průlivy
  - průsmyky, pevninské šíje
  - ostrovy při námořních trasách
  - dopravní uzly atp.
  - vojensko-strategické
  - strategická území a suroviny
- Subjektivní:**
- náboženské
  - svatá území a přístup k nim

- náboženské enklávy a diaspory
- kulturní
- kulturní nekompatibilita entit
- národnostní
- potřeba nového životního prostoru
- národnostní enklávy a diaspory
- politické
- rozdílné ideologie sousedních entit
- řešení vnitropolitických potíží agresí
- historické zatížení vztahů aj.

Blízký východ je příkladně typem území, kde původními zdroji napětí byly již ve starověku výskyt nalezišť cínu a zdroje kvalitního cedrového dřeva spolu s polohou na důležitých tranzitních trasách, dnes jsou však příčinami tamějších tenzí především religiózní význam Palestiny pro rozdílná náboženství, potažmo existence židovského („západního“) státu Izrael přímo v lůně arabského (muslimského) světa.

## 4.2 Klasifikace podle potenciálu napětí a významu

Podle mého názoru každá část prostoru obývaná nebo jinak využívaná člověkem má potenciál stát se ohniskem napětí. S využitím klasifikace konfliktů projektu KOSIMO<sup>164</sup> můžeme ohniska napětí klasifikovat **podle intenzity** přítomných konfliktů takto:

**S malým potenciálem** – lokality nebo regiony dotčené jakýmkoli způsobem aktivitami entit a vztahy mezi nimi, kde dosud (nebo opět) žádná z entit nedefinovala zájmy, které by byly v rozporu se zájmy jiné entity. Zájmy entit jsou dosud (nebo opět) v souladu nebo zdánlivém souladu.

**Latentní**<sup>165</sup> – lokality nebo regiony, kde již nebo opět některá ze zúčastněných entit definovala takové zájmy, které jsou, v rozporu se zájmy jiné zúčastněné entity, která proto požadavky s nimi spojené odmítá nebo na ně nereaguje.

**Manifestační** – lokality nebo regiony, kde entity používají verbálního nátlaku, vyhrožování použitím síly příp. hrozba a použití ekonomických sankcí.

<sup>164</sup> HEI DELBERG INSTITUTE FOR INTERNATIONAL CONFLICT RESEARCH. *Conflict Barometer 2009: 18th Annual Conflict Analysis* str. 84

<sup>165</sup> Přebírám název z klasifikace konfliktů KOSIMO (Heidelberg, 2009 str. 84), přestože podle mého názoru je nepřesný. Pokud je požadavek definován a odmítnut, jde o střet zjevný, byť stále malé intenzity.

**Krizová** – lokality nebo regiony, kde již alespoň jedna z entit sáhla k použití ozbrojeného násilí.

**Závažně krizová** – lokality nebo regiony, kde je ozbrojená síla užívána opakovaně a organizovaně.

**Válečná** – lokality nebo regiony, kde je ozbrojená síla používána organizovaně, systematicky, dlouhodobě a s velkou ničivou silou.

Další možné třídít ohniska napětí **podle významu** a dosahu např. takto:

**globální** – dlouhodobě Blízký východ, Afghánistán

**kontinentální** – např. Balkán

**regionální** – např. Zimbabwe, Pobřeží Slonoviny, Kašmír

**lokální (vnitrostátní)** – Skotsko, Québec

## **II. PRAKTICKÁ ČÁST**

## 5 EVROPA – SJEDNOCUJÍCÍ SE KONTINENT NÁRODNÍCH STÁTŮ

Název Evropa čeština i další jazyky převzala z latinského a řeckého *Europa* s možným semitským původem v akkadském výrazu *erebu* s významem sestupovat (s odkazem ke slunci). Jiný paralelní výklad odkazuje na fénické *ereb* – večer, západ. V obou těchto případech zeměpisný název Evropa - země na západě - označoval protiklad Asie - země východu.<sup>166 167</sup>

Ačkoli přísně geograficky je Evropa pouze západním poloostrovem ohromného eurasijského kontinentu, historicky, kulturně i politicky jde bezpochyby o samostatný světadíl a takový je také tradiční úzus při dělbě světa.<sup>168</sup> „*Obyvatelstvo její žije po mnoho staletí samostatně – třeba ovšem na základě kulturních prvků asijských – a učinilo svůj zeměděl dokonce duševním ohniskem celého ostatního lidstva.*“<sup>169</sup>

Z výše uvedeného vyplývá, že zatímco severní západní a větší část jižních hranic kontinentu jsou jasně určeny Severním ledovým a Atlantským oceánem a Středozemním a Černým mořem, východní a zbývající část jižní hranice musí být vytýčeny uměle. Obecně uznávané je vymezení východními svahy (řidčeji hřebenem) pohoří Ural, dále po řece Uralu, příp. Embě do Kaspického moře, Kumsko-manyčskou sníženinou na severním úpatí Kavkazu do Azovského a Černého moře a úžinami Bospor a Dardanely do Egejského moře<sup>170</sup>. Američtí geografové posouvají hranici Evropy až na hlavní hřeben Kavkazu a někteří britští zeměpisci potom do Evropy zahrnují i dokonce zakavkazské republiky bývalého Sovětského svazu<sup>171</sup>.

Evropa byla vždy rozděleným kontinentem, ostrá a většinou neklidná hranice zde dělila v antice civilizované Řeky a později Římany od barbarských kmenů<sup>172</sup>, v raném středověku křesťany od pohanů, později křesťany od muslimů. V novověku už si vystačili křesťané

---

<sup>166</sup> Předpokládá se, že název Asie má původ v akkadském *asu* tj. východ, rozbřesk (Harper, 2010 str. Asia)

<sup>167</sup> HARPER, D. Europe. *Online Etymology Dictionary*. [Online]. 2010 [Cit. 2011-10-5]. Dostupné z: <http://www.etymonline.com/index.php?search=europe&searchmode=none>

<sup>168</sup> Zatímco např. Indii dává úzus přes určité analogie s Evropou pouze status subkontinentu.

<sup>169</sup> ČERMÁK, J. et al. *Ilustrovaný zeměpis všech dílů světa* str. 3

<sup>170</sup> KRÁL, V. *Fyzická geografie Evropy* str. 302

<sup>171</sup> tgb. Kudy vede hranice Evropy a Asie? *Lidé a Země*. [Online] Vydáno: 2. 4 2008 [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: <http://www.lideazeme.cz/clanek/kudy-vede-hranice-evropy-a-asie>

<sup>172</sup> Můžeme začít už rozdělením mezi obyvatele neandertálského a kromaňonské typu ve středním a mladším paleolitu.

sami a napětí mezi katolíky a reformovanými církvemi přerostlo v Třicetiletou válku a další rozdělení Evropy. Myšlenky osvícenství a Francouzské revoluce rozdělily Evropu na zastánce starých a nových pořádků s vyvrcholením v Napoleonských válkách. Idea národního státu sebou přinesla nutnost vyhranění se proti jiným národním entitám. Rozdílné zájmy mocností na kontinentě společně se spory o mimoevropské državy vedly k I. světové válce (1914-1918) a následnému novému rozdělení Evropy. V této době se v evropském dění poprvé významně angažovaly Spojené státy, které se však následně opět stáhly do zaoceánské izolace a nechaly řešení evropských problémů na Evropanech. Nové národní státy vznikly ve střední Evropě, na Balkáně, v Pobaltí a nakrátko (1917-1920) i ve východní Evropě a na Kavkaze. Přezíravost vítězů vůči poraženým, to že ani hranice nově konstituovaných států nekorespondovaly plně s hranicemi národnostními a nástup Velké hospodářské krize společně vedly k novému růstu napětí. Totalitární režimy Sovětského svazu, Německa, Itálie a jejich satelitů skrytě i zjevně připravovaly revizi uspořádání Evropy. Agresivní politika Německa vůči jeho východním sousedům vedla k vypuknutí II. světové války a smluvní rozdělení území střední Evropy mezi Velkoněmeckou říší<sup>173</sup> a SSSR (1939). Porážka Francie a expedičních sil Velké Británie na západě vedla k obsazení většiny západní, části severní a následně i jihovýchodní Evropy německou mocí (1940-41). Odvržením dosavadního spojení a napadením Sovětského stavu se Německo rozhodlo pro boj na dvou frontách stvrzený vyhlášením války Spojeným státům po japonském útoku na Pearl Harbor (1941). Přes počáteční úspěchy na východní frontě začalo být brzo jasné, že Německo nemůže proti SSSR materiálně podporovanému USA dosáhnout rozhodného vítězství. Spojenci převzali iniciativu v severní Africe, na východní frontě, na jihu Evropy (1943) a konečně i v západní Evropě (1944). Konečná porážka Německa a jeho spojenců (1945) znamenala nejen osvobození porobených národů, ale i počátek dalšího rozdělení Evropy.

Na dalších více než padesát let se napříč Evropou spustila železná opona.<sup>174</sup> Celá východní a velká část střední Evropy se stala sférou pod přímým vlivem SSSR. Sovětský svaz nejen potvrdil územní zisky z předválečných spojeneckých smluv s nacistickým Německem, ale

---

<sup>173</sup> Dnes často používaný pojem Třetí říše nebyl nikdy oficiální, používal se jen krátkou dobu (asi do r. 1939) pro zvýšení legitimacy režimu jako nástupce dřívějších říší. Později nacisté z více důvodů upřednostňovali název Velkoněmecká říše.

<sup>174</sup> Termín „železná opona“ poprvé použil v tomto smyslu W. S. Churchill při svém fultonském projevu (Winston S. Churchill, Druhá světová válka, sv. VI., Praha 1995, s. 645-655)

získal i další území, některá i na úkor svých válečných spojenců. K SSSR byla připojena východní část Polska až k linii postupu Rudé armády z roku 1939, východní Prusko, rozsáhlé oblasti východního Finska, pobaltské republiky, československá Podkarpatská Rus a rumunská Besarábie.

Naopak hlavní původce války – Německo - ztratilo nejen rozsáhlá území na východě až po nové hranice na řekách Odře a Nise, ale dokonce na části jeho území okupovaném Rudou armádou vznikl sice formálně samostatný, de facto však vazalský stát SSSR - Německá demokratická republika. Z území nově přiřčených Polsku, bývalého Východního Pruska, z československých Sudet a dalších východních území bylo navíc do zbytkového Německa vysídleno až 12 milionů starousedlých Němců<sup>175</sup>. Z nového Polska, přestože jeho státní území bylo posunuto o stovky kilometrů západně, se tak stal v podstatě národnostně homogenní stát, stejně jako z české části Československa.<sup>176</sup>

Zatímco během a po I. světové válce došlo k velkému hnutí za sebeurčení národů a vzniku nových národních států, po II. světové válce byly často oprávněné a dnes pochopitelné nároky některých národů považovány za nekorektní, nevhodné a nacionalistické. Byl to důsledek politiky Německé říše, která podle římského *divide et impera* podporovala emancipační snahy vybraných balkánských a středo- a východoevropských národů, čímž tyto snahy nadlouho znectila a pošpinila. Dovězení národního a státního sebeurčení Slováků, Chorvatů, Ukrajinců a dalších národů tak bylo odsunuto o více než 40 let.

NDR, Československo, Polsko, Maďarsko, Rumunsko a Bulharsko se staly satelity Sovětského svazu s omezenou suverenitou, podvázanou navíc později členstvím ve Varšavské smlouvě (1955). V těchto státech byl do pěti let od konce války zaveden systém jedné vládnoucí strany a větší či menší měrou centrálně plánované hospodářství. Do sféry sovětského vlivu spadalo také Finsko, které si však zachovalo demokratický politický systém a tržní hospodářství. Ze sféry vlivu SSSR se podařilo vymanit socialistické Jugoslávii (1949), která se dříve z velké části osvobodila z německé okupace vlastními silami a navíc neměla se SSSR společnou hranici, což ztěžovalo případnou vojenskou intervenci, Ra-

---

<sup>175</sup> PRAUSER, S. a REES, A. The Expulsion of the "German" Communities from Eastern Europe at the End of the Second World War. *European University Institute, Florence*. [Online] 2004 [Cit. 2010-12-11]. Dostupné z: <http://cadmus.iue.it/dspace/bitstream/1814/2599/1/HEC04-01.pdf>. (str. 86)

<sup>176</sup> Vysídlení německého obyvatelstva přineslo tehdy i později mnoho výhod, ale snad i jednu nevýhodu - pokud by měli hlasovací právo všichni občané předválečné republiky, o vítězství komunistů ve volbách v roce 1946 nemohlo být ani řeči.



kousku (1955), které opustila sovětská vojska pod příslibem rakouské neutrality a nakonec také Albánie (definitivně 1968), jejíž stalinistický režim zvolil izolaci od východu i západu. Pokusy Maďarska (1956), Československa (1968) i Polska (1980) o vlastní cestu byly likvidovány buď přímou vojenskou intervencí, nebo její hrozbou.

Západní část Evropy se rozvíjela v podmínkách tržního hospodářství ve spolupráci se Spojenými státy, které tentokrát po angažmá ve světovém konfliktu nevyklidily pole, ale nadále zasahovaly do evropských záležitostí, hospodářskou pomocí i diplomaticky s pomocí vojenské přítomnosti na základnách ve Spolkové republice Německo i jinde v Evropě. Některé západoevropské státy se spolu s USA a Kanadou sdružily za účelem obrany do Severoatlantické smlouvy – NATO (1949). Francie, Německo, Itálie a země Beneluxu daly Pařížskou smlouvou (1951) vzniknout zárodku pozdějších EHS a EU.

Zatímco tržní hospodářství (s menšími či většími zásahy státu) se stalo pro státy západní, severní i jižní Evropy normou, demokratické systémy nebyly všude samozřejmostí. Intenzivní hospodářská i kulturní výměna ale napomáhala postupnému změkčování nebo oslabování nedemokratických režimů, postupně se demokratizovalo Řecko a Portugalsko (1974) a Španělsko (1975) a v osmdesátých letech byla již v podstatě celá Evropa mimo východní blok demokratická. Pokračovala také integrace ekonomická. Po přistoupení Portugalska a Španělska v roce 1986 měla Evropská společenství 12 členů, dalších šest zemí bylo sdruženo v Evropském sdružení volného obchodu.<sup>177</sup>

Posledních dvacet let bylo na politické mapě Evropy obdobím velkých změn. Pád železné opony (1989), odchod sovětských vojsk ze střední Evropy, rozpuštění Varšavské smlouvy a následný rozpad samého Sovětského svazu (1991) umožnil jeho dřívějším satelitům postupně začleňování do politických, ekonomických i vojenských struktur Západu. Zánik totalitních režimů umožnil mnoha národům střední a východní Evropy dovršit svou emancipaci a konstituovat vlastní národní státy.

Více než třetina dnešních evropských států vznikla po roce 1990. (Je uváděno 15 ze 43<sup>178179</sup>). Jen z bývalé Jugoslávie vzniklo šest nových suverénních států plus fakticky nezá-

---

<sup>177</sup> ES 1986 – Německo, Francie, Nizozemsko, Belgie, Lucembursko, Velká Británie, Itálie, Dánsko, Řecko, Portugalsko, Španělsko, Irsko

ESVO 1986 – Švýcarsko, Norsko, Švédsko, Island, Finsko + Lichtenštejnsko, jehož zájmy zastupovalo do r. 1991 Švýcarsko

<sup>178</sup> ŠLACHTA, M. *Ohniska napětí ve světě* str. 9

vislé Kosovo.<sup>180</sup> Naopak bývalá Německá demokratická republika se v říjnu 1990 integrovala do Spolkové republiky Německo a v rámci sjednoceného Německa dnes tvoří 5 tzv. nových spolkových zemí. Východní státy, které si navzdory desetiletím centrálně plánované ekonomiky uchovaly jistou ekonomickou výkonnost a kulturní sounáležitost se Západem a přitom neprošly procesem dezintegrace (Polsko, Maďarsko), prošly jím bez problémů (Česko, Slovensko) nebo relativně bez problémů (Slovinsko, pobaltské republiky), jsou dnes již v západních strukturách plně zakotveny. U balkánských států zkomplikoval integraci rozpad Jugoslávie a následné občanské války v nástupnických státech (Chorvatsko, Bosna a Hercegovina), nacionalistický režim (Srbsko a Černá Hora), spor o název státu (Makedonie) nebo nevýkonná ekonomika a státní správa (Rumunsko, Bulharsko, Albánie). I tyto země však pokročily natolik, že Rumunsko a Bulharsko jsou dnes plnohodnotnými členy NATO i EU, Chorvatsko a Albánie členy NATO, Chorvatsko spolu s Makedonií i kandidátskou zemí EU a Albánie, Bosna a Hercegovina, Černá Hora a Srbsko přihlášku do EU podaly, ale neobdržely dosud oficiálně status kandidátských zemí. Evropské státy vzniklé rozpadem SSSR kromě Pobaltí dosud o členství v západních strukturách neusilují (Bělorusko) nebo jejich politická reprezentace nedospěla ke společnému stanovisku (Ukrajina). Specifickým příkladem je Moldávie, kde se v počátku devadesátých let uvažovalo o sjednocení s Rumunskem, ale po odmítnutí této ideje v referendu v roce 1994 a opakovaném vítězství komunistů ve volbách se země od evropského směřování odvrátila. Ze zakavkazských republik, které bývají někdy také politicky řazeny k Evropě, se k opakovaně o členství v NATO a EU hlásí Gruzie, ale geografická poloha země i problémy se separatistickými oblastmi a tradiční zájmy Ruska v regionu nedávají těmto snahám přílišnou naději. Na východě Evropy jsou také území, která fakticky ve vnitřních věcech fungují jako suverénní státy ovšem nejsou jako takové všeobecně mezinárodně uznány. Na Balkáně je to srbské Kosovo, obývané převážně etnickými Albánci, v Moldávii při hranicích s Ukrajinou vyhlásili ruskojazyční obyvatelé Podněsterskou republiku, faktickou nezávislost vybojovali také většinově arménští obyvatelé AO Náhorní Karabach v Ázerbájdžánu a od území Gruzie se odtrhly dvě odštěpené republiky – Abcházie a Jižní Osetie. Na se-

---

<sup>179</sup> Sám jsem napočítal 50 nezávislých evropských států vč. Turecka a Kazachstánu, z nich 18 vzniklo po 1. 1. 1990, dále 4 fakticky nezávislé, ale obecně mezinárodně neuznané republiky a 10 území se zvláštním statutem.

<sup>180</sup> Srbsko, Chorvatsko, Makedonie (FYROM – bývalá jugoslávská republika Makedonie), Slovinsko, Černá Hora, Bosna a Hercegovina, Kosovo.

veru Kypru – člena EU – dosud přežívá Severokyperská turecká republika, jednostranně vyhlášená tureckou menšinou r. 1983. V referendu r. 2004 se sice Turci přihlásili ke sjednocení ostrova 65 % hlasů, kyperští Řekové však tuto možnost zablokovali (Sachs, 2004).

I po „rozsypaní“ střední a východní Evropy v posledních 20 letech zůstávají dosud v této části Evropy mnohonárodní státy. Na území bývalých sovětských republik zůstaly významné ruskojazyčné menšiny. Maďarské etnikum je rozšířeno mimo vlastní Maďarsko ve všech jeho sousedních zemích, podobné je to s Albánci.<sup>181</sup>

Západní část kontinentu naproti tomu mimo zmíněného začlenění NDR do Spolkové republiky Německo nedoznala změn. Je pravda, že odstředivé tendence panují i v některých západoevropských státech, bylo však dosaženo pokroků v jejich řešení (Katalánsko, Baskicko, Severní Irsko, Skotsko) a jejich intenzita tak spíše klesá. Významnou výjimkou je Belgické království, kde ani důslednou federalizací (1993) nebylo dosaženo snížení napětí mezi Vlámky a Valony a země zřejmě spěje k nějaké formě volnějšiho svazku - snad konfederaci nebo personální unii. Problémy řecké menšiny v Turecku a turecké v Řecku byly odstraněny rozsáhlým vysídlováním a přesídlováním oběma směry v letech po I. světové válce. Zůstalo samozřejmě napětí mezi oběma státy – členy NATO. Na rozděleném Kypru brání nově sjednocení řecká část ostrova, člen EU, zatímco kyperští Turci po mnoha letech nesouhlasu vyslovili ochotu na sjednocení přistoupit.

V celém tomto procesu nedošlo ani jednou ke změně hranic, státních ani vnitřních, které byly stanoveny po II. světové válce<sup>182</sup>. Docházelo samozřejmě k drobnějším úpravám hranic na základě mezistátních smluv, především tam, kde nové poměry zasahovaly do běžného života obyvatel.<sup>183</sup> Ale v zásadě nové státní útvary vznikaly v hranicích dřívějších územních jednotek nižšího řádu – zpravidla republik tvořících federaci. Prolomení hranic určených po II. světové válce třeba i v jednom případě by dalo téměř jistě vzniknout lavině územních nároků na podkladě etnickém i historickém. Jistou výjimkou je zde Kosovo, ale i tam se hranice nové republiky zatím<sup>184</sup> shodují s hranicemi autonomní oblasti konstituova-

---

<sup>181</sup> Zatímco maďarské menšiny jsou připomínkou Velkého Uherska a počet jejich příslušníků se snižuje, Albánců v sousedních zemích přibývá jak migrací, tak díky vyšším přirozeným přírůstkům proti domácím etnikům.

<sup>182</sup> ŠLACHTA, M. *Ohniska napětí ve světě* str. 9

<sup>183</sup> Např. česko-slovenská výměna Kasárna – Šance po rozpadu ČSFR

<sup>184</sup> Spekuluje se o možnosti výměny severních okresů Kosova se srbskou většinou za oblast Preševa při JV hranicích Kosova s většinou albánských obyvatel.

né při federalizaci Jugoslávie po II. světové válce, navíc není Kosovo dosud plně mezinárodně uznáno.

Velkou nadějí pro eliminaci ohnisek napětí v Evropě je fakt, že všechny evropské země mimo vlastní území bývalého SSSR se v současnosti účastní integračního procesu jako členské, kandidátské nebo potenciálně kandidátské země EU, nebo jako členové EFTA (Švýcarsko, Lichtenštejnsko, Norsko), z postsovětských států navíc jsou plně integrovány pobaltské republiky. Této integraci však ve střední a východní Evropě předcházela nutná dezintegrace spojená s dokončením národní a státní emancipace tamních entit.

Je možné, že tento proces dezintegrace vícenárodních států bude pokračovat – patrně civilizovanější formou – i v západní Evropě. Nemusí jít jen o snahu menšinových národností, ale třeba též o rozhodnutí většinového nebo dominantního etnika nebo regionu. Vlámsko by se po rozdělení Belgie stalo nejbohatším státem světa podle GDP per capita, severoitalské regiony mohou žádat (a žádají) odtržení mocně dotovaných provincií Sicílie, Kalábrie nebo Sardinie a třeba Kastilští Španělé nebo Angličané si budou chtít o svých věcech rozhodovat sami bez věčně nespokojených a reptajících Galicijců, Katalánců, Skotů nebo Velšanů o Bascích a Severních Irech nemluvě. Ve středu a na východě Evropy společenské změny devadesátých let poskytly záminku či příležitost k řešení spících národnostních problémů zakonzervovaných výsledky II. světové války. V závislosti na hloubce problému a politických tradicích daného regionu se odehrálo pomalu a bolestivě s použitím síly, nebo rychle, v míru a často přátelsky. *K tomu, aby se Slovensko nechalo jít, jsou třeba věcní Češi*<sup>185</sup>. V západní Evropě takový třesk nenastal, integrační procesy ty dezintegrační zastíňovaly. Zdá se však, že nastává čas, který, přinejmenším některé, dlouhodobé spory rozřeší. Nabízí se jistá, byť vzdálená, analogie s rozpadem koloniálního systému po II. světové válce. Mateřským státům (a především jejich obyvatelstvu) může dojít trpělivost se stupňujícími se požadavky separatistů nebo se přestanou dostávat vojenské či finanční prostředky k zajištění plné kontroly nad nespokojenými regiony a dají přednost rychlé dohodě o jejich nezávislosti.

Ohniska napětí, jak je známe z minulosti, často vznikala na linii střetu velmocí (střední Evropa, Krym, Balkán, střední Asie, Blízký východ). Dnešní Evropa na takové linii neleží.

---

<sup>185</sup> LANDES, D. S. *Bohatství a bída národů - Proč jsou někteří tak bohatí a někteří tak chudí* str. 252

Zahraníční politika USA je orientována na americké zájmy v mnoha různých částech Asie. Čínu Evropa dosud zajímá jen jako odbytiště jejího laciného zboží a Rusko, které se stává spíše imitací než skutečným impériem, si uvědomuje nebo brzy uvědomí přítomnost nové supervelmoci na východě.

Evropa ve srovnání s ostatními kontinenty určitě nevyniká nerostnými zdroji, jejím největším bohatstvím dosud jsou vzdělání a kvalifikovaní lidé – a toto bohatství jí lze odnímat účinněji než hrubou silou. Evropa se může odlivu mozků do mimoevropských center bránit, nebo s těmito centry účinně spolupracovat v případě, že jim bude mít ještě co nabídnout.

Mimo ohnisek napětí mezi tradičními politickými a kulturními entitami, vznikají – nebo mohou vznikat – v Evropě také ohniska zapříčiněná koncentrací sociálně vyloučených skupin obyvatelstva, zvláště na předměstích velkých měst, spojená často s přistěhovalectvím z mimoevropských regionů.



## 6 BELGIE

**Belgické království** je nepřilíš velká, ale hustě zalidněná západoevropská země na pobřeží Severního moře. Na severovýchodě sousedí s Nizozemskem, na východě s Německem, na jihovýchodě s Lucemburskem a na jihu a jihozápadě s Francií. Jeho území je rozděleno řekou Másou (fr. Meuse, vlám. Maas) a jejím přítokem Sambrou (Sambre) na dva přírodní celky – nížiny na severu a západě a vrchovinu na jihovýchodě.

Belgie je dnes jednou z nejvyspělejších zemí světa. Je to nejvíce urbanizovaná země světa - 97 % jejího obyvatelstva žije ve městech. Byla průkopníkem průmyslové revoluce na kontinentě. Výhodná poloha spolu s podnikavostí místního obyvatelstva učinily z Belgie jedno z center mezinárodního obchodu. Podobně jako u České republiky je její hospodářství založeno na exportu, až 80 % GDP Belgie pochází z vývozu. Objem zahraničního obchodu Belgie lze srovnávat se zeměmi mnohem rozsáhlejšími a lidnatějšími. Více než polovinu vývozu tvoří průmyslové výrobky, průmysl je však závislý na dovozu surovin. Zpracovává barevné a vzácné kovy, významná je petrochemie a další chemická produkce včetně farmaceutické. Významnější se stává produkce elektrotechniky a elektroniky. Těžký průmysl produkuje investiční celky, tradiční je výroba zbraní. Dříve významná těžba uhlí je v útlumu. energii zajišťuje z 60 % jádro, zbytek je pokrýván zemním plynem a ropou. Silniční i železniční síť jsou nejhustější na světě, význam železnic ovšem klesá. Dálnice zaručují rychlé dosažení významných měst doma i v sousedních zemích. Lodní doprava využívá rozsáhlou síť vodních cest a moderních kanálů. Antverpy patří k největším přístavům světa. Letiště v Bruselu zajišťuje mezinárodní leteckou přepravu. Belgické školství je sice drahé, ovšem efektivní. Stát platí všechny učitele s uznanou státní zkouškou. Povinná školní docházka je od 6 do 18 let. Výuka probíhá ve francouzštině nebo vlámštině - podle regionu, v Bruselu podle přání rodičů. Hlavní město království – Brusel - se stalo centrem evropských integračních procesů, je sídlem rozhodujících institucí EU a je proto považován za neoficiální hlavní město Evropské unie. Tři čtvrtiny obyvatelstva se hlásí ke katolicismu, ale pozice církve slábne, zvláště ve Valonsku. Belgie je federativní konstituční monarchií s dvoukomorovým parlamentem. Další růst země ohrožují spory mezi hlavními komunitami země – Vlámky a Valony. Jejich rivalita vedla ke spleťmu a málo

efektivnímu uspořádání správy veřejných věcí a častým kompetenčním sporům mezi jednotlivými úrovněmi horizontálně i vertikálně.<sup>186</sup>

Z hlediska geopolitiky leží Belgie v bývalém „Lotharově dílu“, tedy v zóně mezi evropskými mocnostmi Francií a Německem. K nim později přistoupila se svými zájmy i Velká Británie. Pro kterou svou polohou při kanálu La Manche představovala oblast Nizozemí jak konkurenci obchodní, tak nebezpečí strategické, protože – slovy Napoleona Bonaparte – „Šelda je ústí pistole namířené na Británii.“<sup>187</sup> Belgie tak za svou - pro obchod tak výhodnou - polohou zaplatila v mnoha evropských konfliktech, včetně I. a II. světové války.

## 6.1 Hranice a členění

Z celkových 1450 km hranic Belgie je pouze asi 65 km přírodních – pobřeží Severního moře. Ostatní belgická hranice je dána historicky, často nepřilíh logicky. Od pobřeží, které sahá od De-Panne ke Knokke-Heistu, nevede hranice, jak se nabízí po břehu řeky Šeldy (fr. Escaut, vlám. Schelde), ale vnitrozemím, kde dělí staré Flandry (Flandres, Vlaanderen) na východ k Antverpám (Anvers, Antwerpen), kde překračuje Šeldu a směřuje skrze historické území Brabantu na východ k Máse, dále vede podél Másy dělicí historické Limbursko (Limbourg, Limburg) k Maastrichtu a odtud přímo na východ k hranicím Německa, poté hranice pokračuje jižním směrem Ardenami k hranicím Lucemburského velkovévodství, kde opět půlí historickou provincii Lucemburskou (Luxembourg, Luxemburg) a směřuje jižně k Arlonu a hranicím Francie, odkud se vrací severozápadním směrem zpět k moři nechávaje část historických Flander ve Francii. Kuriozitou je, že k Belgii patří také vesnička Baarle-Hertog obklopená Nizozemským územím asi 4 km od hranice. Je to relikv feudálního, jakási obdoba bývalých moravských enkláv ve Slezsku.<sup>188</sup>

Země je složena z desíti provincií – Západní a Východní Flandry, Antverpy a Limbursko jsou vlámské, Henegavsko (fr. Hainaut, vlám. Henegouven), Lutych (Liège, Luik), Namur (Namur, Namen) a Lucembursko jsou valonské. Brabantsko (Brabant) je jižně od Bruselu rozděleno na jižní frankofonní a severní vlámofoonní část – Valonské a Vlámské Brabant-

---

<sup>186</sup> GARDNER, P. et al. *Zeměpis světa* str. 270-273

The World Factbook. *Central Intelligence Agency*. [Online]. 2011. [Cit. 2011-5-10]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/be.html>

<sup>187</sup> HULICIUS, E. *Belgie* str. 113

<sup>188</sup> HULICIUS, E. *Belgie* str. 11



sko. Samotné hlavní město Brusel má zvláštní statut a je součástí obou jazykových společenství. Provincie mají hranice vytýčené během okupace revoluční Francií, později se vrátily k historickým názvům, ovšem hranice byly ponechány v jejich umělé revoluční podobě.

Stanovení hranic Belgie i dnešní problémy mezi Vlámky a Valony mají kořeny ve složité historii celého tohoto regionu – Nizozemí. Nizozemí je historický region při pobřeží Severního moře, oblast dolních toků Šeldy, Másy a Rýna (Rhin, Rijn) resp. Waalu, Ijsselu a Leku. Tento historický region lze zhruba vymezit dnešními územími Belgie, Nizozemska a Lucemburska (Benelux).<sup>189</sup> Přestože celé Nizozemí bylo politicky sjednoceno pouze výjimečně, jeho dějiny, kultura a ráz mají mnoho společného.<sup>190</sup>

## 6.2 Předčasné volby 2010

V Belgii dnes neexistuje relevantní politická strana s celostátní působností<sup>191</sup>. Své vlastní organizace založili valonští i vlámské socialisté (PS; SP-a), liberálové (MR; VLD), křesťanští demokraté (HDC; CD&V) a dokonce i ekologičtí aktivisté, jinde známí svým internacionalismem, se dělí na valonskou stranu Ecolo a vlámskou Groen!. Že mají samostatné organizace také nacionalisté obou komunit je přirozené. Křesťanské strany, jeden z hlavních proudů, které stvořily samostatnou jednotnou Belgii, pro zvýšení svých volebních zisků začínají přebírat témata radikálních stran jako je Vlámský zájem (VB) nebo Nová vlámská aliance (N-VA), se kterou Vlámští křesťanští demokraté (CD&V) dokonce vytvořili volební koalici ve volbách do EP 2004 a parlamentních volbách 2007.

I v roce 2007 sehrály klíčovou roli ve všeobecných volbách spory obou hlavních komunit. Zdlouhavé povolební sestavování vlády vedlo jen ke křehké koalici a složení vlády se často měnilo. Nedostatečný pokrok při řešení otázky ústavní reformy vedl v dubnu 2010 k odchodu vlámských liberálů (VLD) z vlády. Po neúspěšném pokusu obnovit koalici král přijal demisi vlády a pověřil premiéra Yvese Leterma vedením kabinetu do sestavení nové vlády. Na červen 2010 byly vypsány předčasné parlamentní volby.

---

<sup>189</sup> Označení Nizozemsko (Nederlanden) tedy označuje stát vzniklý ze severních provincií historického Nizozemí (De Nederlanden) viz HULICIUS, E. *Belgie* str. 10

<sup>190</sup> GARDNER, P. et al. *Zeměpis světa* str. 270-273

BLOM, J. C. H., LAMBERTS, E. *History of the Low Countries*

<sup>191</sup> Obdobná situace v Československu byla jednou s příčin rozpadu federace.

V Belgii je volební účast povinná, proto tradičně vysoká – tentokrát 86 %. V nové Komoře zastupitelů zasedli zástupci 12 politických stran. Nejsilnější z nich, separatistická Nová vlámská aliance (N-VA), obsadila za zisk 17,4 % jen 27 z celkem 150 křesel. Obdobná situace je v Senátu, kde N-VA jako vítěz voleb získala 9 senátorů ze 40 volených přímo a alespoň jednoho senátora získalo deset různých stran. Strany s programem směřování k samostatnosti získaly ve Vlámku bezmála polovinu hlasů. Vlámko volí tradičně konzervativně (N-VA, CD&V), kdežto Valonsko a Brusel jsou baštou socialistů a liberálů (PS, MR). Valonskou výjimkou je křesťansky orientované belgické Lucembursko. Obecně vlámské strany chodí do voleb s programy různě hlubokých institucionálních změn a naproti tomu valonské strany svůj mandát získávají za sliby obrany silné federální úrovně vlády. Pak se například stane, že valonští socialisté (PS) participují na federální vládě s vlámskými křesťanskými demokraty (CD&V), zatímco vlámské socialisty (SP-a) je společně valonskými křesťanskými demokraty (HDC) kritizují z opozičních lavic.<sup>192</sup> To vše přispívá k rozdrobenosti politické scény a v současnosti prakticky zabraňuje nalezení funkčního konsensu na jakékoli důležité otázce. Výsledkem jednání pak většinou bývá pověstný nic neřešící "*Compromis a la Belge*" - belgický kompromis. Situaci může řešit zejména převod dalších kompetencí na úroveň komunit a regionů, kde je možnost dohody nepoměrně vyšší. Možnost tohoto řešení však blokuje nutnost shody na federální úrovni. Bludný kruh? Nelze se tedy divit belgickým politikům, kteří s radostí prchají z domácí politiky do nejvyšších pater evropských i jiných mezinárodních struktur. A to jsme pominuli nemalé pravomoci krále, který je v Belgii na rozdíl od dalších konstitučních monarchií reálnou politickou silou. Dnes, téměř rok po volbách, má Belgie stále vládu v demisi a nezdá se, že by měla mít brzy novou.<sup>193</sup>

---

<sup>192</sup> Tak by asi vypadalo soužití Čechů a Slováků, kdyby se jejich politici místo klidného rozchodu (bez referenda – proto klidného), rozhodli odsoudit se k vytváření podobně nesmyslných, z principu nefunkčních, koalic k získání často jediné možné, ale nefunkční, většiny ve Federálním shromáždění.

<sup>193</sup> BELIEN, P. Crisis in Belgium: If Flanders Secedes Wallonia Disintegrates. *The Brussels Journal*. [Online]. Vydáno: 9. 9 2007 [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: <http://www.brusselsjournal.com/node/2433>.

ŠAFARÍKOVÁ, K. Belgie zmítá krize, mluví se o rozpadu. *Lidovky.cz*. [Online] Vydáno: 19. 9 2007. [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: [http://www.lidovky.cz/belgie-zmita-krize-mluvi-se-o-rozpadu-dw4-/ln\\_zahranici.asp?c=A070919\\_074433\\_ln\\_zahranici\\_svo](http://www.lidovky.cz/belgie-zmita-krize-mluvi-se-o-rozpadu-dw4-/ln_zahranici.asp?c=A070919_074433_ln_zahranici_svo)

ŠLAJCHRTOVÁ, L. Vlámové a Valoni jsou na ostří nože. Zoufalý premiér nabídl demisi. *iDnes.cz*. [Online] Vydáno: 22. 4 2010 [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: [http://zpravy.idnes.cz/vlamove-a-valoni-jsou-na-ostri-noze-zoufaly-premier-nabidl-demisi-p9i-/zahranicni.asp?c=A100422\\_154933\\_zahranicni\\_btw](http://zpravy.idnes.cz/vlamove-a-valoni-jsou-na-ostri-noze-zoufaly-premier-nabidl-demisi-p9i-/zahranicni.asp?c=A100422_154933_zahranicni_btw)

### 6.3 Co dál?

*Belgický stát nevznikl vnitřní silou, úsilím belgického národa, který vlastně ani neexistuje, nýbrž vůlí velkých evropských států, které chtěly mít mezi sebou malé státní území odsouzené k neutralitě.*<sup>194 195</sup>

Takový byl pohled na Belgii zeměpisce I. republiky. Jistě to není úplná pravda, obyvatelé Jižního Nizozemí vždy projevovali zájem na správě svých vlastních věcí, ať už v průběhu věků formálně přináleželi kterémukoli pánu. Možná jen rozdílnost - spíše jazyková než etnická - jim znemožnila vytvoření samostatného státu dříve. Sounáležitost se severními provinciemi byla nevratně narušena v průběhu reformace a následné rekatolizace Jihu. V situaci kolem roku 1830 však nebylo možné doufat v konstituci nezávislé Belgie bez silné podpory ze strany mocností, především Velké Británie, a to i přes jasně deklarovanou vůli jejího obyvatelstva k samostatnosti. Vůle po vytvoření státu ze strany obyvatel tedy byla, přestože obchodní a průmyslové kruhy se k tak radikálnímu kroku stavěly chladně. Katolická víra - ústřední pojítka Belgie a zásadní rozdíl mezi severními a jižními Nizozemci, pro nizozemsky mluvící Belgičany nejvýraznější linie dělení na „my a oni“ – byla rozhodujícím faktorem pro přihlášení se k samostatnému státu. Jedním z posledních pojitků obou komunit je král. Rozdělení společnosti na Vlámý a Valony je však tak ostré, že pokud je belgický král oficiálně králem Belgičanů a nikoli Belgie, nabízí se otázka, komu tento

---

HABÁŇ, M. Belgické politické strany a jejich postoje k evropskému integračnímu procesu. *CEPSR Cenral Europe Political Studies Rewiev - Středoevropské politické studie*. [Online]. Vydáno: 2005 [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=243>.

PALMER, J. Belgium will not fall apart because of separatist success. *Guardian*. . [Online] Vydáno: 14. 6. 2010 [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/jun/14/belgium-new-flemish-alliance-general-election>

FALLON, A. Belgian election win for party that wants to split nation. *Guardian.co*. [Online]. Vydáno: 14. 6. 2010 [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2010/jun/14/belgium-flemish-separatist-election-win>

CASTLE, S., ERLANGER, S. Vote Widens Divide Between Flemish- and French-Speaking Regions. *The New York Times*. [Online]. Vydáno: 13. 6. 2010 [Cit. 2010-11-11] .Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2010/06/14/world/europe/14belgium.html>.

ČTK. Spory Vlámů a Valonů rozložily belgickou vládu. Král přijal její demisi. *Lidovky.cz*. [Online] Vydáno: 26. 4. 2010 [Cit. 2011-1-11]. Dostupné z: [http://www.lidovky.cz/spory-vlamu-a-valonu-rozlozily-belgickou-vladu-kral-prijal-jeji-demisi-13t-/ln\\_zahranici.asp?c=A100426\\_204156\\_ln\\_zahranici\\_pks](http://www.lidovky.cz/spory-vlamu-a-valonu-rozlozily-belgickou-vladu-kral-prijal-jeji-demisi-13t-/ln_zahranici.asp?c=A100426_204156_ln_zahranici_pks)

ČTK. Čtyřicet procent Vlámů nechce Belgii. *Lidovky.cz*. [Online]Vydáno: 4. 9 2007 [Cit. 2011-1-11]. Dostupné z:

[http://www.lidovky.cz/tiskni.asp?r=ln\\_noviny&c=A070904\\_000041\\_ln\\_noviny\\_sko&klic=241782&mes=](http://www.lidovky.cz/tiskni.asp?r=ln_noviny&c=A070904_000041_ln_noviny_sko&klic=241782&mes=)<sup>194</sup> Paradoxně mohl mezi válkami vzniknout podobný citát v Belgii o Československu, jehož název, tvar a národnostní složení byly v západní Evropě 20. let terčem mnoha vtipů i kabaretních vystoupení.

<sup>195</sup> ČERMÁK, J. et al. *Ilustrovaný zeměpis všech dílů světa* str. 201

monarcha vlastně vládne. Koluje vtip, že jediným Belgičanem je právě on. Naturalizovaní Belgičané musí nutně pociťovat problém, ke komu to vlastně mají být loajální, která z těch mnoha Belgií je ta skutečná a pravá. A pokud není jednotná – alespoň v náhledu na základní uspořádání státu - ani autochtonní společnost, jak může pomýšlet na úspěšnou asimilaci přílivu přistěhovalců s často zcela odlišným nazíráním na svět?

*„Je třeba říci, že Belgičané se rozhodli řešit komplikovaný problém zásadním zkomplikováním státní správy. Na příkladu školy si ukažme princip rozdělení pravomocí: veřejná škola v Bruselu je placena státem, ovšem regulovaná regionální vládou v Bruselu. Jenže jako instituce spadá, podle jazyka výuky, pod kontrolu a regulaci vlámské nebo frankofonní komunity...“<sup>196</sup>*

Žádosti umírněných Vlámů o federalizaci sociálních věcí pro odpor Valonů neprocházejí.<sup>197</sup> Vlámové chtějí také decentralizovat justici, zdravotnictví a daně. Valoni se oprávněně obávají ztráty sociálních jistot. Vlámsko by se v případě odtržení stalo jednou z nejbohatších ekonomik světa<sup>198</sup>, ale celá Belgie se, dnes především vinou Valonska, propadá do stále většího zadlužení. Zatímco v dobách hospodářské převahy Valonska dodávalo Vlámsko potřebné levné pracovní síly a prostřednictvím Antverp zajišťovalo spojení se světem a sounáležitost tak byla ekonomicky i sociálně výhodná pro obě strany, dnes prosperující Vlámsko drahé pracovní síly Valonska platí prostřednictvím sociálních transferů bez jakéhokoli užítku, bez jakéhokoli benefitu.

Podle mého názoru je pro bohatší části země psychologicky jednodušší dotovat zaostalé regiony, pokud jsou zaostalé nejen hospodářsky, ale i kulturně. Starší bratr pomáhá mladšímu. Takto Češi podporovali Slovensko i Podkarpatskou Rus považující je zprvu spíše za kolonie než rovnoprávné součásti státu. Podobně kdysi bohaté Valonsko přistupovalo k zaostalejšímu Vlámku, s pocitem, že se patří těm chudším a méně kulturním pomoci. Větším problémem je, pokud se ten, který čerpá pomoc, považuje, ať oprávněně nebo neoprávněně, za vyspělejšího. Jen asi 19 % Valonů ovládá vlámsčinu, zatímco francouzsky hovoří téměř polovina Vlámů<sup>199</sup>. Částečně je to pochopitelné, Valoni jsou součástí ohrom-

---

<sup>196</sup> HULICIUS, E. *Belgie* str. 163

<sup>197</sup> Ročně je z Vlámka do Valonského sociálního systému přeléváno asi 10 mld. euro (Hulicius, 2006 str. 165).

<sup>198</sup> v GDP per capita

<sup>199</sup> ŠLACHTA, M. *Ohniska napětí ve světě* str. 11

ného frankofonního kulturního společenství a vždy toužili kultivovat v tomto ohledu handicapované Vlámů. Z pohledu Vlámů se takové chování může často jevit jako přezíravost a nadřazenost, zvláště v době mohutných sociálních transferů, zcela nevhodná. Když se později Slováci emancipovali, nebylo pro Čechy přes pochopitelný sentiment až tak těžké federaci rozpustit. Češi byli ti silnější a propouštěli Slováky se shovívavým úsměvem: „Tak a teď sami ukažte, co umíte.“ Něco podobného je v Belgii těžko představitelné. Mladší bratr, který žádá volnost, je ten větší, silnější – trpící však komplexem stále poučovaného mladšího sourozence.

„*Spolu jdeme s kopce. Flandry a Valonsko musí být strůjci svého osudu,*“ to bylo předvolební krédo šéfa umírněných nacionalistů z N-VA a pozdějšího vítěze voleb Barta De Wevera<sup>200</sup>. Bez souhlasu Valonska a krále však neexistuje ústavní způsob, jak zemi rozdělit nebo alespoň vztahy narovnat k větší spokojenosti obou částí Belgie. Valonské hospodářství je nekonkurenceschopné a upadá a udržení současných sociálních standardů je bez transferů z Flander nepředstavitelné, spekuluje se o možném spojení se sousední Francií. Ta má ale svých problémů dost i bez upadajícího Valonska. Na obou stranách však přesto všechno roste vůle k rozdělení. V klíčové otázce se Vlámové začínají smířovat se ztrátou Bruselu, který jsou ochotni obětovat v zájmu získání samostatnosti. „*Pokud se obě strany (Vlámové a Valoni) dohodnou na statusu Bruselu, v té chvíli bych viděl cestu k rozdělení otevřenou,*“ řekl již v roce 2007 belgický politolog Vincent de Coorebyter.<sup>201</sup>

Přestože obavy, že další rozvolnění svazku povede k úplnému rozpadu Belgie, jsou opodstatněné a tento sled je pravděpodobný, nemají Vlámové a Valoni mnoho na výběr, neměli být jejich další koexistence (ať už bude vypadat jakkoli) vysloveně nepřátelská. Zastánci rozdělení Belgie často poukazují na pokojný rozchod Čechů a Slováků a na jejich současné nadstandardní vztahy<sup>202</sup>. Rozdělení politické moci v Belgii je však ještě komplikovanější a

---

<sup>200</sup> FALLON, A. Belgian election win for party that wants to split nation. *Guardian.co.* [Online]. Vydáno: 14. 6. 2010 [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2010/jun/14/belgium-flemish-separatist-election-win>

<sup>201</sup> ČTK. Čtyřicet procent Vlámů nechce Belgii. *Lidovky.cz.* [Online] Vydáno: 4. 9. 2007 [Cit. 2011-1-11]. Dostupné z: [http://www.lidovky.cz/tiskni.asp?r=ln\\_noviny&c=A070904\\_000041\\_ln\\_noviny\\_sko&klic=241782&mes=](http://www.lidovky.cz/tiskni.asp?r=ln_noviny&c=A070904_000041_ln_noviny_sko&klic=241782&mes=)

<sup>202</sup> NIELSEN, K. T. Tsjechen en Slowaken verstaan elkaar niet meer. *Nieuwsblad.* [Online] Vydáno: 16. 1. 2006 [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: <http://www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=GSNMQTE6>

na případné dohodě by muselo participovat více subjektů a pravděpodobnost jejího zablokování by byla násobně větší. Důležitou roli na belgické politické šachovnici hraje i král, bez něhož se žádné důležité rozhodnutí neobejde a jehož úloha by po rozdělení státu byla nejasná.

V roce 1942 prezident Spojených států Franklin Delano Roosevelt navrhl členu britského válečného kabinetu lordu Oliveru Lytteltonovi: „*Oni*<sup>203</sup> *nemohou žít společně. Po válce bychom měli vytvořit dva státy – Valonsko a Vlámsko, a měli bychom sloučit Lucembursko s Vlámskem. Co na to říkáte?*“<sup>204</sup> Z dnešního hlediska se minimálně první část návrhu nezdá jako špatný nápad.

---

GROHOVÁ, J. Zastánci dělení Belgie se ohánějí Československem. *iDnes.cz*. [Online]. Vydáno: 12. 9. 2007 [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: [http://zpravy.idnes.cz/zastanci-deleni-belgie-se-ohaneji-ceskoslovenskem-fs4-zahranicni.asp?c=A070912\\_101203\\_zahranicni\\_pei](http://zpravy.idnes.cz/zastanci-deleni-belgie-se-ohaneji-ceskoslovenskem-fs4-zahranicni.asp?c=A070912_101203_zahranicni_pei)

<sup>203</sup> Vlámové a Valoni (pozn. autora)

<sup>204</sup> BELIEN, P. Crisis in Belgium: If Flanders Secedes Wallonia Disintegrates. *The Brussels Journal*. [Online]. Vydáno: 9. 9 2007 [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: <http://www.brusselsjournal.com/node/2433>.



## 7 AFRIKA – ZTRACENÝ SVĚT

Latinského označení *Terra Africa*, od kterého je dnešní název světadílu odvozen, se ve starověku původně užívalo jen pro území dnešního Tunisu a okolí a na zbytek kontinentu se rozšířilo během staletí spolu s růstem geografických znalostí Evropanů<sup>205</sup>.

Hranice Afriky jsou přirozeně vymezeny na západě a východě oceány Atlantským a Indickým, severní hranici tvoří pobřeží Středozemního moře a na severovýchodě je Afrika ohraničena Rudým mořem a Adenským zálivem. Jedinou pevninskou spojnici s Asií byla oblast Suezské šíje, která zanikla po vybudování průplavu v druhé polovině 19. století. K Africe je řazena také řada ostrovů při pobřeží<sup>206</sup>, nejvýznamnějším z nich je čtvrtý největší ostrov světa Madagaskar.<sup>207</sup> Afrika je s více než 30 miliony čtverečných kilometrů druhým největším světadílem<sup>208 209</sup>, zabírá přes 20 % povrchu světové souše. Miliarda obyvatel tohoto světadílu je nejrychleji rostoucí populací jednotlivého kontinentu s ročním přírůstkem přes 2 %<sup>210</sup>. Tento populační růst však není provázen žádoucím růstem ekonomiky a tyto dvě okolnosti jsou hlavní příčinnou prohlubující se chudoby kontinentu. Afrika je jako celek nejchudší částí světa, ale i zde existují značné regionální rozdíly. Kontinent se zpravidla rozděluje na severní převážně arabizované státy a Afriku subsaharskou s převládajícím černošským obyvatelstvem. Toto dělení zhruba odpovídá rozšíření hlavních náboženství na kontinentě. Sever ovládá islám, jižně od Sahary převládá křesťanství a původní africký animismus. Hranice je neostrá především podél velkých toků Nilu a Nigerru, kde protíná dosud nerozlehlejší africký stát Súdán a nejlidnatější zemi kontinentu Nigérii. Na kontinentě a jeho ostrovech leží 53 nezávislých států<sup>211</sup> plus Saharská arabská demokratická republika (Západní Sahara), jejíž nezávislost je předmětem sporů mezi tamními povstalci a vládami tří sousedních zemí, které na toto území uplatňují také různě velké

---

<sup>205</sup> HARPER, D. Africa. *Online Etymology Dictionary*. [Online]. 2010 [Cit. 2011-10-5]. Dostupné z: <http://www.etymonline.com/index.php?search=africa&searchmode=none>.

<sup>206</sup> mj. francouzské zámořské departamenty Réunion a Mayotte, ale i Madeira, Kanárské a Azorské ostrovy - všechna tato území jsou spolu s malými španělskými enklávami na severu kontinentální Afriky součástí EU.

<sup>207</sup> GARDNER, P. et al. *Zeměpis světa* str. 204

<sup>208</sup> PALMER, J. a MOUNTJOY, A. B. *Všechno o Zemi* str. 12

<sup>209</sup> Pokud bychom obě Ameriky považovali za jeden světadíl, obsadila by v žebříčku rozlohy Afrika až 3. místo.

<sup>210</sup> Data by Geography - Africa. *Population Reference Bureau*. [Online] 2010 [Cit. 2011-5-10]. Dostupné z: <http://www.prb.org/Datafinder/Geography/MultiCompare.aspx?variables=91%2c85%2c86%2c84%2c89%2c87%2c93&regions=6>

<sup>211</sup> 54. státem se stane Jižní Súdán, který o odtržení od Súdánu rozhodl v referendu.



nároky<sup>212</sup>. Naprosto převažující formou vlády afrických států je republika, významnější výjimku tvoří království Maroko. Časté jsou systémy s jedinou vládnoucí stranou nebo vojenské vlády, zpravidla deklarované jako přechodné. Přes problémy je v posledních dvou desetiletích jistý posun směrem k pluralitním systémům. Na severu kontinentu však dochází k radikalizaci věřících muslimů, což dává civilním i vojenským vládám zemí oblasti argument k opětovnému omezování politických práv a svobod. Vojenské převraty jsou časté i západní Africe, často jsou armádou odstraňovány i předchozí vojenské vlády.

Všechny africké země mimo Maroka<sup>213</sup> jsou sdruženy v Africké unii (AU), organizaci inspirované projektem EU. Vznikla r. 2002 postupnou transformací Organizace africké jednoty (OAJ) jako pokračování jejích integračních snah započatých v šedesátých letech 20. století<sup>214</sup>. Paralelně existuje od roku 1991 Africké hospodářské společenství (AHS)<sup>215</sup>, jehož cílem je dosažení jednoty afrických trhů pro zvýšení samostatnosti a soběstačnosti kontinentální ekonomiky a dosažení vyšší životní úrovně obyvatelstva. Společný trh má vzniknout propojením stávajících regionálních integračních sdružení. Také v AHS jsou zastoupeny všechny africké země vyjma Maroka. Regionální integrační uskupení se postupně transformují v pilíře AHS<sup>216</sup>. Někteří členové AHS se však dosud žádného z pilířů neúčastní. Deklarovaným konečným cílem integračních snah je vznik hospodářské a měnové unie a uskutečnění prvních všeobecných voleb do Panafrického parlamentu do roku 2028.<sup>217</sup>

---

<sup>212</sup> The World Factbook. *Central Intelligence Agency*. [Online]. 2011. [Cit. 2011-5-10]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/wi.html>

<sup>213</sup> Maroko z AU vystoupilo na protest proti přijetí Saharské arabské demokratické republiky (Západní Sahara), kterou považuje za nedílnou součást svého území.

<sup>214</sup> Constitutive Act. *African Union*. [Online]. 2010 [Cit. 2011-3-1]. Dostupné z: [http://www.africanunion.org/root/au/AboutAu/Constitutive\\_Act\\_en.htm](http://www.africanunion.org/root/au/AboutAu/Constitutive_Act_en.htm).

<sup>215</sup> African Economic Community (AEC)

<sup>216</sup> Společenství Sahelo-saharských států (CEN-SAD), Společný trh východní a jižní Afriky (COMESA), Východoafrické společenství (EAC), Hospodářské společenství středoafrikaných států (ECCAS/CEEAC), Hospodářské společenství západoafrikaných států (ECOWAS), Mezivládní úřad pro rozvoj (IGAD), Jihoafrické rozvojové společenství (SADC), Svaz arabského Maghrebu (UMA) – nespolupracuje s AHS pro nesouhlas Maroka. (AU, 2011).

<sup>217</sup> Constitutive Act. *African Union*. [Online]. 2010 [Cit. 2011-3-1]. Dostupné z: [http://www.africanunion.org/root/au/AboutAu/Constitutive\\_Act\\_en.htm](http://www.africanunion.org/root/au/AboutAu/Constitutive_Act_en.htm).

DOBIÁŠ, Z. Organizace africké jednoty (OAJ) aneb historie africké integrace. *Ministerstvo zahraničních věcí*. [Online]. 2001 [Cit. 2011-1-21]. Dostupné z: [http://www.mzv.cz/addisababa/cz/o\\_zemich\\_akreditace/afrika\\_unie/historicky\\_vyvoj\\_v\\_datech/organizace\\_africke\\_jednoty\\_oaj\\_aneb.html](http://www.mzv.cz/addisababa/cz/o_zemich_akreditace/afrika_unie/historicky_vyvoj_v_datech/organizace_africke_jednoty_oaj_aneb.html).

Při pohledu na dnešní stav, především vnitřní nestabilitu a značnou rozdílnost politického uspořádání jednotlivých afrických států, ale i ohromné diference v bohatství a ekonomické výkonnosti, lze tento cíl označit za velmi smělý. I kdyby se však podařilo dosáhnout jen nižší úrovně ekonomické integrace alespoň na části kontinentu, znamenalo by to velkou naději pro utlumení jeho problémů. Hlubší politická integrace se při vědomí nesnázi civilizace mnohem homogennější Evropy jeví takřka jako utopie.

Afrika je kolébkou lidstva. Odtud se podnikavé skupiny lidí vydaly objevovat a osídlivat ostatní díly světa. Mnohem později zde také při toku Nilu vznikla jedna z největších civilizací starověku. Zbytek kontinentu však zůstával pozadu. Stalo se tak i vinou Saharské pouště, která značně ztěžovala obchodní styky s rozvíjejícím se Středomořím, malé členitosti pobřeží, která nestimulovala rozvoj námořní dopravy, a také (mimo Nilu) nedostatek vodních toků žádoucí orientace, které by zpřístupňovaly africké vnitrozemí od severu a východu. Sever Afriky pak v 7. století ovládli a arabizovali islámští dobyvatelé z Předního východu. Arabové také postupovali po východním pobřeží, kde zakládali obchodní osady, zvláště pro obchod s černými otroky. Podél západního pobřeží od 14. století pomalu pronikali na jih Evropané, zejména Portugalci, kteří zde především po objevení Ameriky budovali stanice za stejným účelem. Sever Afriky si zatím podmanila Osmanská říše. Během následujících staletí si pak evropské mocnosti rozdělily vládu nad celým kontinentem vyjma Habešského císařství (dnešní Etiopie) a státu osvobozených afroamerických otroků – republiky Libérie. Formálně samostatným státem bylo dočasně i Kongo<sup>218</sup> spojené personální unii s Belgií, jejíhož panovníka byla tato středoafriká země osobním majetkem<sup>219</sup>. Prim v kolonizaci Afriky hrály Francie (zvláště na severu a západě) a Velká Británie na východě a jihu, kde si silou podmanila mimo černošských kmenů i dřívější bělošské búrské osady<sup>220</sup> a pronikla odtud do nitra kontinentu.

Koloniální zisky nebyly většinou zdaleka takové, jaké mocnosti očekávaly a stěží pokrývaly náklady na správu a nutnou vojenskou přítomnost. Po druhé světové válce vyčerpaná Evropa postupně zjišťovala, že je nadále nereálné a nerentabilní spravovat stovky i tisíce

---

<sup>218</sup> Svobodný konžský stát – ovládaný skrze Mezinárodní africkou asociaci, jejímž jediným akcionářem byl belgický král Leopold II.

<sup>219</sup> HULICIUS, E. *Belgie* str. 133-134

<sup>220</sup> Transvaal a Oranžský svobodný stát, v průběhu druhé búrské války bylo poprvé v bojích masově použito kulometů a taktiky spálené země. Britové také pro internaci zajatých Búrů zavedli koncentrační tábory (Encyclopædia Britannica, 2010 str. South African War); **Je zadán neplatný pramen..**

kilometrů vzdálená africká území a koloniální mocnosti začaly více či méně připravovat své kolonie na samostatnost. Tento proces nebyl i přes často nemalé vynaložené prostředky příliš úspěšný a plánované postupné předání moci se často změnilo v neorganizovaný chaos.<sup>221</sup> „V procesu, kterým jí nabyly<sup>222</sup>, je však nemožné rozeznat nějaké konkrétnější zásady, leda to, že se Francie rozhodla, že se jich zbaví.“<sup>223</sup>

Většina kontinentu získala nezávislost v roce 1960, který je proto označován jako *rok Afriky*. Nové státy zdědily hranice evropských koloniálních území, a proto většinou nerespektovaly etnickou ani náboženskou strukturu populace. Hranice mezi křesťanstvím a islámem protíná kontinent od západu k východu a prochází mnoha státy. Etnické násilí eskalovalo v poslední době např. v Burundi a sousední Rwandě, kde přerostla v genocidu. V Keni předurčuje etnikum příslušnost k některé z hlavních politických sil a těsné volební výsledky přerůstají v etnické násilí. Pokus o odtržení části Nigérie pod názvem republika Biafra byl tamním vojenským režimem ve dvouleté občanské válce krvavě potlačen. Hlavním problémem však zůstává, že africké elity nebyly na suverenitu připraveny ani kvantitativně ani kvalitativně. Jejich očekávání rychlého hospodářského růstu a prosazení politických jevů známých v západních společnostech se nepotvrdily a jejich země tak často skončily pod vládou vojenských nebo civilních autoritativních vládců. „*Tou dobou (v lednu 1968) měla Afrika za sebou už čtyřiašedesát vojenských převratů, vzpour a pokusů o puč...Během sedmdesátých let se pak vojenský převrat stal v celé černé Africe hlavním prostředkem, jak změnit politický režim nebo vládnoucí kádry; a už v roce 1975 vládla v dvaceti z jedenačtyřiceti států vojenská nebo vojensko-civilní junta.*“<sup>224</sup>

Všechny africké země (mimo JAR) jsou označovány jako rozvojové. Existuje mnoho definic rozvojových zemí, většinou k nim byly přiřazovány země zbytkové, které nepatřily k vyspělým kapitalistickým, ani k zemím s centrálně řízenými ekonomikami. Později do této kategorie spadly země, které nemají dostatečnou ekonomickou výkonnost, moderní ekonomiku a účinný sociální systém. Adjektivum „rozvojové“ evokuje dojem, že taková země se rozvíjí, směřuje k nějakému cíli. Skutečně rozvojové země za půlstoletí používání tohoto termínu dosáhly vyspělosti nebo k ní viditelně směřují (Korejská republika, Tchaj-wan,

---

<sup>221</sup> LANDES, D. S. *Bohatství a bída národů - Proč jsou někteří tak bohatí a někteří tak chudí* str. 479 a dále

<sup>222</sup> kterým africké národy nabyly nezávislost (pozn. autora)

<sup>223</sup> JOHNSON, P. *Dějiny 20. století* str. 493

<sup>224</sup> JOHNSON, P. *Dějiny 20. století* str. 503

Čína, Brazílie atp.). Ekonomiky většiny afrických, především subsaharských zemí v lepším případě stagnují a i to často jen proto, že již dopadly na dno a klesat není kam. Jisté zlepšení zdravotní péče není v afrických zemích vázáno na zvyšování ekonomické výkonnosti, ale stojí na růstu objemu mezinárodní pomoci. To vede k populačnímu růstu, který nedo-  
provází alespoň přiměřený růst hospodářství a zapříčiňuje tak další nárůst chudoby a tedy novou potřebu mezinárodní pomoci. „*Všechny problémy, které sužují Latinskou Ameriku a Blízký východ, jsou exponenciálně sloučeny v subsaharské Africe: špatná vláda, nečekaná svrchovanost, zaostalá technika, nedostatečné vzdělání, špatné klima, neschopné, byť nikoli nepoctivé poradenství, chudoba, hlad, nemoci, přelidnění – mor všech morů.*“<sup>225</sup>

Afrika je v posledních letech častým cílem pro čínský kapitál, který není, na rozdíl od západního, zatížen požadavky na dodržování lidských práv. Čínská ekonomika je hladová po surovinách, kterých je v Africe dostatek. Číňané však ve svých podnicích po prvních zkušenostech s Afričany využívají masivně také dovezenou čínskou pracovní sílu a je tedy otázkou nakolik bude tato praxe tolerována místní populací<sup>226</sup>.

Sever Afriky byl na rozdíl od její subsaharské části vnímán poslední dobou jako poměrně klidný region. Většinu zdejších arabizovaných zemí ovládali pevnou rukou autoritativní vládcí. Vlna revolucí, která se přelila arabským světem, však tomuto klidu učinila přítrž. Dosud takřka všemocní prezidenti Tuniska i nejvýznamnějšího regionálního státu Egypta byly po masových demonstracích a ztrátě podpory armády donuceni vzdát se moci. V Libyi je situace odlišná, její režim založený na obskurní Kaddáfího ideologii není jen autoritářský, ale i typicky totalitní. Přestože „vůdce revoluce“ nemá oficiálně žádnou funkci, veškerá moc je soustředěna právě v jeho rukou. I po masových demonstracích si zachoval vliv na armádu a zřejmě i podporu nemalé části populace. Nepokoje tak přerostly v občanskou válku, kde počáteční převahu vládních sil vyrovnala akce NATO, která prosadila bezletovou zónu vyhlášenou RB OSN. Země je nyní fakticky rozdělena na východní povstaleckou Kyrenejku a západní vládní Tripolsko. Na politickou situaci a vývoj Maghribu, a zvláště Libye, mají dosud značný vliv tamní kmeny a klany, jejich pozice je silná

---

<sup>225</sup> LANDES, D. S. *Bohatství a bída národů - Proč jsou někteří tak bohatí a někteří tak chudí* str. 479

<sup>226</sup> BREARAK, B. Zambia Drops Case of Shooting by Chinese Mine Bosses. *The New York Times*. [Online]. Vydáno: 4. 4. 2011 [Cit. 2011-5-2]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2011/04/05/world/africa/05zambia.html?scp=2&sq=China%20Africa%20workers&st=cse>.

především na venkově, ale nezanedbatelná i ve velkých městech<sup>227</sup>. Marocký sultán i civilně-vojenská vláda Alžírsko zatím, přes jisté nepokoje, své pozice drží.

---

<sup>227</sup> GOMBÁR, E. *Kmeny a klany v arabském Maghribu* str. 19 a dále

## 8 AMERIKA – SPLENDID ISOLATION

Mořeplavec *Amerigo Vespucci* po svých plavbách publikoval názor, že čerstvě objevené země na západě Atlantiku nejsou součástí Asie, ale jde o samostatný kontinent. Název Amerika zřejmě poprvé použil<sup>228</sup> na jeho počest v roce 1507 kartograf Martin Waldseemüller ve svém díle *Cosmographiae Introductio*.<sup>229</sup>

Americký kontinent se skládá ze dvou velkých pevninských celků – Severní a Jižní Ameriky – spojených úzkou pevninskou šíjí Střední Ameriky. Tradiční je také dělení podle převažujících jazyků na Angloameriku a Latinskou Ameriku. Je to jediný kontinent západní polokoule<sup>230</sup>. Na západě její břehy omývá Tichý na východě Atlantský oceán. Specifickým regionem jsou ostrovy Malých a Velkých Antil v Karibském moři. Na severu tvoří přirozenou hranici kontinentu Severní ledový oceán s množstvím zálivů a ostrovů, z nichž Grónsko je největším ostrovem světa. Nejvíce se jinému světadílu – dálnévýchodní Asii – Amerika blíží v oblasti Beringova průlivu. Amerika od severu k jihu protíná všechna podnební pásma, většinu z nich na obou polokoulích. 42,5 milionu km<sup>2</sup> americké pevniny tvoří 28 % plochy souše na Zemi<sup>231</sup>. Pětatřicet amerických států obývá 930 milionů obyvatel, roční přírůstek populace je 1 %<sup>232</sup>.

Obě části Ameriky byly desítky milionů let izolovány mořem od ostatních kontinentů - Starého Světa. V různých geologických epochách vznikaly mezi dnešní Aljaškou a Čukotkou pevninské mosty, po kterých se od severu do Ameriky šířily eurasijské invazní druhy. Tak také pravděpodobně v několika vlnách<sup>233</sup> přišli do nového domova předkové prvotních

---

<sup>228</sup> namísto dřívějšího názvu *Novus Mundum* - Nový Svět, který používal a propagoval i sám Vespucci.

<sup>229</sup> HARPER, D. America. *Online Etymology Dictionary*. [Online]. 2010 [Cit. 2011-10-5]. Dostupné z: <http://www.etymonline.com/index.php?search=america&searchmode=none>

<sup>230</sup> I když dnes geografové obvykle obě (Severní a Jižní) Ameriky považují za dva samostatné kontinenty.

<sup>231</sup> PALMER, J. a MOUNTJOY, A. B. *Všechno o Zemi* str. 308 a 608

<sup>232</sup> Data Comparison by Geography - Americas. *Population Reference Bureau*. [Online] 2010 [Cit. 2011-5-10]. Dostupné

z: <http://www.prb.org/Datafinder/Geography/MultiCompare.aspx?variables=91%2c112%2c98%2c84%2c89%2c90%2c87%2c93%2c106&regions=70%2c101%2c83%2c74%2c69>.

<sup>233</sup> V posledních 100 tisíci letech spojoval Sibiř s Amerikou takový pevninský most dvakrát, před 50-38 tisíci lety a za poslední velké doby ledové před 25-13 tisíci lety. Archeologické nálezy i genetické analýzy příslušníků prvotních národů ukazují spíše na příchod během mladší z obou period. Část předků původních obyvatel se zřejmě přeplavila z jihovýchodní Asie podél pobřeží na západ Ameriky. Viz SYKES, B. *Sedm dcer Evinych* str. 219-220

amerických národů, aby osídlili poslední z neobydlených světadílů<sup>234</sup>. V andské oblasti a na území dnešního Mexika domestikovali noví osadníci vhodné místní druhy fauny a především flóry<sup>235</sup> a konstitovali postupem času vyspělé kultury a civilizace s dobře organizovanou vojenskou, administrativní i náboženskou strukturou. Naopak na severu původní Američané setrvali až do příchodu evropských kolonizátorů ve společenstvech lovců a sběračů doby kamenné. Celé dějiny kolonizace jsou dějinami střetů s původními obyvateli – Indiány.

V roce 1492 dorazil Kolumbus a po něm další Evropané na karibské ostrovy a následně i na samu americkou pevninu<sup>236</sup>. Jako vhodné využití ostrovů se ukázalo pěstování cukrové třtiny. Potřebná pracovní síla byla zajišťována dopravou černých otroků ze západní Afriky. Tak začalo soužití tří ras v karibské oblasti, na východním pobřeží jižní Ameriky. Podobně řešily potřebu pracovních sil i bavlnářské a tabákové regiony na jihovýchodě severní Ameriky.

Španělé pronikající do vnitrozemí vyvrátili velké říše Aztéků (v dnešním Mexiku) a Inků (Peru a přilehlé země). V obou případech šlo o soustavu vazalských států udržovaných v područí vládnoucích skupin krvavým terorem, který (především v podání Aztéků) dosáhl forem a rozměrů, které byly i pro středověké Evropany téměř nepochopitelné. Vnitřní rozpory a nenávisť porobených k vládcům pomohly spolu se zavlečenými evropskými patogeny k rychlému vítězství kolonizátorů. Počet obyvatel Mexika poklesl v prvních sto letech po příchodu Evropanů o 90 %, na 1 až 2 miliony z původních odhadovaných 25 milionů. V Peru byli původní obyvatelé vůči novým nemocem odolnější, jejich počet klesl asi o čtvrtinu. Proto také odolávali déle a jejich kmenoví předáci i po konečné porážce vykonávali pro Španěle správu území a začlenili se do vysoké společnosti koloniální éry.<sup>237</sup>

Španělé tak ovládli celou Jižní a Střední Ameriku s výjimkou Brazílie, která na základě Smlouvy z Tordesillas z roku 1494 připadla Portugalcům. Portugalci zřejmě na rozdíl od Španělů znali polohu jihoamerického pobřeží a vyjednali tak dělicí linii tak, aby zasahova-

---

<sup>234</sup> ROOSEVELT, A. C. The Peopling of the Americas: Year In Review 1998. *Britannica Book of the Year, 1999. Encyclopædia Britannica Online*. [Online] Vydáno 4. 4 1999 [Cit. 2011-4-4]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/20372/Peopling-of-the-Americas-The>.

<sup>235</sup> Zvláště brambory a kukuřice jsou významným příspěvkem předkolumbovských civilizací zemědělství všech částí světa.

<sup>236</sup> Zpráva o objevení Ameriky se rychle šířila díky novému Guttenbergovu vynálezu – knihtisku (Landes, 2004 str. 114).

<sup>237</sup> LANDES, D. S. *Bohatství a bída národů - Proč jsou někteří tak bohatí a někteří tak chudí* str. 118

la do vnitrozemí Ameriky<sup>238</sup>. Hospodářství i politiku tamních kolonií ovládli latifundisté – velcí vlastníci zemědělské půdy. Jihoamerické i středoamerické regiony využily oslabení mateřských zemí na počátku 19. století k povstání a téměř všechna tamní území se stala součástí nově konstituovaných států – v konečné fázi republik. Přes společný jazyk (španělských kolonií) bránily vytvoření příp. udržení společného státu odlišné místní poměry a především ambice regionálních vůdců. Portugalská Brazílie byla spravována v podstatě jako jeden celek a tak se také transformovala do federálního státu. Soupeření nových států vedlo k častým válkám a změnám hranic. Současná podoba politické mapy Latinské Ameriky je platná s malými výjimkami od poloviny 20. století.

Severní část kontinentu začali zatím od východu kolonizovat Holanďané, Britové a Francouzi. První z nich svou pozornost brzy obrátili na východ a tak se tato část Nového světa stala především dalším z kolbišť odvěké anglo-francouzské rivality. Úspěšnější byli zpočátku Britové, kteří mimo zakládání vlastních prosperujících osad v průběhu 18. století ovládli také celou Kanadu<sup>239</sup>. Vzpouřa 13. severoamerických kolonií a vyhlášení jejich nezávislosti potvrzené v následných vojenských střetech však britskou hegemonii na severu Ameriky ukončilo. Vedoucí silou se zde postupně stala nová federální republika – Spojené státy americké, Britům se po bojích na počátku 19. století podařilo alespoň uchovat kanadské provincie. Expanze USA na západ (i sever a jih) probíhal jedna kolonizací „neobydlené země“, smluvními odkupy území od Francie (Louisiana), Španělska (Florida) a Ruska (Aljaška) i vojenskými akcemi především na úkor Mexika (Texas, Arizona, Kalifornie aj.). Ambice USA byly vyjádřeny Monroeovou doktrínou (1823)<sup>240</sup> a Manifest Destiny (1839)<sup>241</sup>. Rozdílný hospodářský a společenský vývoj, zvláště přístup k otázce otroctví, vedl v roce 1860 k odtržení jižních států od Unie a vytvoření jejich Konfederace. Následná občanská válka skončila vítězstvím Severu, zrušením otroctví a hospodářskou i politickou rekonstrukcí Jihu. Rozmach Spojených států přiměl Velkou Británii k politickému sjednocení svých severoamerických držav a přijetím zákona o Britské sever-

---

<sup>238</sup> Treaty of Tordesillas. *Encyclopædia Britannica*, [Online]. 2011 [Cit. 2011-1-21]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/599856/Treaty-of-Tordesillas>

<sup>239</sup> při smluvním respektování náboženství, kultury, zákoníku a jazyka tamního frankofonního obyvatelstva

<sup>240</sup> MONROE, J. Monroe Doctrine. *U.S. State Department Youth Website*. [Online] 3. 12 2010 [Cit.2011-5-5]. Dostupné z: [http://future.state.gov/future/when/timeline/1801\\_timeline/monroe\\_doctrine.html](http://future.state.gov/future/when/timeline/1801_timeline/monroe_doctrine.html).

<sup>241</sup> O'SULLIVAN, J. L. Manifest Destiny. *civics-online*. [Online] 1839 [Cit. 2011-3-11]. [http://www.civics-online.org/library/formatted/texts/manifest\\_destiny.html](http://www.civics-online.org/library/formatted/texts/manifest_destiny.html)



ní Americe (British North America)<sup>242</sup> vznikl základ Kanadského dominia, které mělo jako celek lépe čelit hospodářskému i politickému tlaku USA. Většinově frankofonní Quebec prosadil federativní uspořádání se zvláštními zřeteli k této v mnoha atributech odlišné provincie.

Quebecký separatismus se může stát příčinou důležitých politických změn v uspořádání severní Ameriky. Tamní populace sice ve všech dosud pořádaných referendech na toto téma samostatnost odmítla, výsledky však byly často velmi těsné a případné vítězství myšlenky osamostatnění by byly anglofonní provincie rozděleny na dvě nesouvisející části. Jedním z diskutovaných řešení takového stavu bylo připojení těchto provincií ke Spojeným státům. Na severu prosadily prvotní národy vznik teritoria Nunavut. Na ohromné rozloze zde žije asi 30 tisíc domorodých obyvatel hovořících desítkami rozdílných jazyků, nářečí a dialektů.

Jasným hegemonem americké oblasti jsou Spojené státy, jedno z hlavních politických i hospodářských center světa. Spolu s Kanadou a Mexikem jsou součástí Severoamerické zóny volného obchodu (NAFTA).

Hranice USA a Mexika jsou hranicí mezi latinskou a angloamerickou kulturou, mezi západní a latinskoamerickou civilizací. Ohromný příliv legálních a především nelegálních přistěhovalců, spojený s kriminálními aktivitami organizovaného zločinu, tvoří z této linie silnou zónu nestability. Zvláště severní státy Mexika profitují z blízkosti silného amerického trhu a volného obchodu, tvoří však také tranzitní region pro dodavatele nelegálních drog na sever a místo koncentrace soupeřících skupin narkomafií, které na mnoha místech Mexika nahrazují vládní struktury a ovládají celé vesnice i města.

V karibské oblasti je dlouhodobým zdrojem nestability Kuba – socialistický stát proslulý protiamerickou rétorikou. Upadající kubánské hospodářství nutí k zavádění tržních prvků do plánované ekonomiky. Politické změny jsou předpovídaný již desetiletí, komunisté však moc třímají stále pevně.

Regionální mocností jihu Ameriky je dnes Brazílie, přes handicap odlišného jazyka. Argentina přírodními podmínkami zřejmě nejvíce podobná USA přes slibný nástup na počát-

---

<sup>242</sup> An Act for the Union of Canada, Nova Scotia, and New Brunswick. *Department of Justice*. [Online]. Změněno 1. 3 2010 [Cit. 2011-3-9]. Dostupné z: <http://laws.justice.gc.ca/en/const/1.html>.

ku 20. století příležitosti nevyužila a spíše stagnuje. Na začátku 80. let vyvolala argentinská vojenská junta s úmyslem upokojit neklidnou vnitropolitickou situaci ozbrojený konflikt o Falklandské ostrovy<sup>243</sup> s Velkou Británií. Byla Brity drtivě poražena, junta padla, ovšem k uznání britské svrchovanosti nad ostrovy nedošlo.

Podobně jako Argentina i Uruguay, Paraguay či Chile jsou v podstatě jihoevropské společnosti. Proti nim Peru nebo Bolívie jsou silně ovlivněny původními domorodými strukturami. V Bolívii byl opakovaně zvolen prezidentem levicový kandidát Evo Morales, příslušník indiánského etnika Aymarů. Jeho iniciativy navrácení půdy lidu a především nové rozdělení příjmů z přírodních zdrojů, vyvolávají odpor především ve východních bohatých provinciích s nalezišti zemního plynu, které již deklarovaly možnost odtržení od Bolívie.

Také ve Venezuele vládne v současnosti levicový prezident. Hugo Chávez se netají svým obdivem k nestoru latinskoamerických levicových revolucí Fidelu Castrovi a snaží se částečně podle jeho vzoru o socializaci země. Dosud zachovává alespoň základní prvky demokracie – pravidelné volby a referenda o změnách ústavy. Veřejné mínění se však od něj z části odvrací, některé jeho návrhy byly zamítnuty a tak se stále více uchyluje k perzekuci opozičních struktur a jejich kandidátů i nestátních médií. Ve světě je venezuelský prezident znám svou antiamerickou rétorikou a podporou všeho protiamerického bez ohledu na další konsekvence. Velké regionální tření se sousední Kolumbií, kde vládne naopak pravicová vláda spolupracující s USA, vyvolává jeho údajná podpora levicových guerill působících na kolumbijském území. Část území Kolumbie je ovládána narkomafiemi profitujícími z pěstování a zpracování koky.

Z celkového pohledu patří Amerika mezi klidnější regiony po léta z části izolované od problémů ostatního světa. Největším problémem zůstává rozdílná rychlost vývoje severu a jihu kontinentu a z toho vyplývající tenze. Levicová partyzánská hnutí v Latinské Americe ztratila velkou část zahraniční podpory s rozpadem bipolárního světa a také moc narkomafií byla ve spolupráci s USA značně omezena. Lídr jihu Brazílie hraje úspěšně roli arbitra ve sporech mezi jihoamerickými zeměmi.

---

<sup>243</sup> V Argentině důsledně označované jako Malvínské ostrovy

## 9 ASIE – PROBOUZEJÍCÍ SE OBR

Název Asie přejala evropské a později další národy z řečtiny. Prapůvod však zřejmě má v akkadském slovu *asu*, které znamenalo vycházet, Asie je tedy v původním významu země na východě.<sup>244</sup>

Asie je největším a nejlidnatějším kontinentem. Zabírá 1/3 světové pevniny a je domovem pro 60 % populace planety<sup>245</sup>. Na severu, východě a jihu jsou její hranice přirozeně vymezeny Severním ledovým, Tichým a Indickým oceánem. Na západě tvoří hranici Rudé a Středozemní moře spojená Suezským průplavem, Dardanelský a Bosporský průliv, Černé a Azovské moře a umělá pevninská hranice nejčastěji vedená po severním úpatí Kavkazu ke Kaspickému moři, po řece Uralu či Embě a dále na sever po východním úpatí pohoří Ural k Severnímu ledovému oceánu<sup>246</sup>.

Pro svou ohromnou rozlohu je Asie světadílem velmi rozmanitým. Všechna dnešní velká světová náboženství vznikla na její půdě a všechna jsou zde také masově zastoupena. Asie je také přirozeným tisíciletým domovem všech lidských ras. V povodí jejích velkých řek vznikly první velké lidské civilizace a dnes se opět pomalu stává rozhodující silou světového hospodářství. Její rozloha a rozmanitost brání na rozdíl od dalších kontinentů celokontinentálním integračním snahám. Na severu a Dálném východě Rusko a Čína provedly integraci silou, indický subkontinent byl sjednocen (a později částečně rozdělen) Brity. Státy Indočíny nejvíce podobné národním státům Evropy se sjednocují v projektu ASEAN spolu s multietnickými federacemi Malajsii a Indonésií, které byly také integrovány koloniálními mocnostmi. Na Blízkém východě hrála roli integrační síly Osmanská říše, později neúspěšně panarabská sjednocovací hnutí. Ve středu kontinentu historické okolnosti žádnou úspěšnou integraci většího rozsahu neumožnily.

---

<sup>244</sup> HARPER, D. Asia. *Online Etymology Dictionary*. [Online]. 2010 [Cit. 2011-10-5]. Dostupné z: <http://www.etymonline.com/index.php?search=asia&searchmode=none>

<sup>245</sup> Data by Geography - Asia. *Population Reference Bureau*. [Online] 2010 [Cit. 2011-5-10]. Dostupné z: <http://www.prb.org/Datafinder/Geography/MultiCompare.aspx?variables=84&regions=115%2c1>.

<sup>246</sup> tgb. Kudy vede hranice Evropy a Asie? *Lidé a Země*. [Online] Vydáno: 2. 4 2008 [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: <http://www.lideazeme.cz/clanek/kudy-vede-hranice-evropy-a-asie>  
KRÁL, V. *Fyzická geografie Evropy* str. 302

## 9.1 Sibiř a Dálný východ

Celá severní Asie je součástí Ruské federace. Kolonizace této oblasti – Sibiře – probíhala intenzivněji od 17. století a ruský živel zde postupem času převládl nad původními národnostmi – Burjaty, Jakuty, Evenky a dalšími. Původní obyvatelé si však místy na venkově početní převahu zachovali. Po rozpadu SSSR některé autonomní republiky jako Tuva nebo Horní Altaj uvažovaly o plné suverenitě, ekonomická realita je ale pevně vrátila do lůna Ruské federace.<sup>247</sup> Stále řídké obydlené území s nepříznivým klimatem se ze zásobárny kožešin a dřeva stalo zdrojem téměř všech myslitelných přírodních surovin – na prvním místě ropy a zemního plynu. Problematickým bodem oblasti zůstávají nejasně stanovené hranice mezi Ruskem a Čínou, kde spory v minulosti nejednou přerostly v ozbrojenou konfrontaci pohraničních sil. V poslední době se zdá, že Číňané se rozhodli vyřešit spor populačně a příslušníci jejich etnika se stále více stěhují do oblastí ruského Dálného východu za prací i obchodem.<sup>248</sup> Rusko také dosud nemá 65 let po skončení II. světové války uzavřenu mírovou smlouvu s Japonskem, která by měla mj. řešit i otázku sporných území na Sachalinu a Kurilských ostrovech. Japonsko se po porážce ve válce soustředilo na hospodářský rozvoj a stalo se jednou z nejvyspělejších ekonomik světa. Vnitřně homogenní stát tíží snad jen reminiscence válečných zločinů páchaných jeho armádami na okupovaných územích.

Na Dálném východě se po Japonsku stala další z ekonomických mocností Čína. Impozantní ekonomický vzestup nejlidnatější země v sobě skrývá i sociální rizika. Případné výraznější zpomalení ekonomického růstu by vedlo k růstu nezaměstnanosti a možným sociálním bouřím ve velkých městech. Podíl etnických Číňanů (Chanů) na populaci přesahuje 90 %<sup>249</sup>, jsou však soustředěni na východním pobřeží a tak mají menšiny v západních provinciích výraznější poměrné zastoupení. Přesto mají Chanové ve všech čínských provinciích mimo Tibet a Ujgurskou autonomní oblast (Sin-ťiang) většinu. Právě Tibet a Ujgursko jsou z hlediska napětí nejproblematičtějšími částmi Číny. Sin-ťiang leží na samém západě Číny. Je dosud většinově obýván turkickým obyvatelstvem, ale podíl Chanů se díky pod-

---

<sup>247</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 112 a dále

<sup>248</sup> rst. Miliony Číňanů míří na Sibiř. A dále. *Aktuálně.cz*. [Online] Vydáno: 19. 5 2006 [Cit. 2011-5-10]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/asie-a-pacifik/clanek.phtml?id=157381>.

<sup>249</sup> ŠLACHTA, M. *Ohniska napětí ve světě* str. 155

poře cílené imigrace zvýšil na 40 %<sup>250</sup>. V poslední době se množí projevy muslimského extremismu. Odlehlá a řídká osídlená vysokohorská planina Tibetu byla po staletí pod vlivem čínského souseda, často však vystupoval zcela samostatně. V roce 1950 Čína podnikla do Tibetu invazi a násilně jej připojila. Byla vytvořena Tibetská autonomní oblast, přes polovinu Tibetanů však žije mimo její území. Vysokohorské podmínky ztěžují politiku řízené imigrace Chanů<sup>251</sup>. Ekonomická síla Číny a její tradiční centralismus nedává jejím menšinám reálnou možnost separace. Přesto se čínské menšiny těší jistým výhodám např. vynětí z politiky jednoho dítěte.

Reliktem bipolárního světa je rozdělený Korejský poloostrov. Zatímco jeho jižní část se postupně stala demokratickou zemí s vyspělým hospodářstvím, komunistický sever zůstává zemí řídicí se obskurními idejemi ču-čche. Totalitářský režim severu je o to nebezpečnější, že vyvíjí vlastní jaderný a raketový program a nejméně jednou již provedl pokusný jaderný výbuch. I v době, kdy velká část národa trpí nedostatkem potravin, tvoří velkou část státního rozpočtu zbrojní výdaje. Severní Korea je nejmilitarizovanější a současně nejizolovanější stát současného světa. Hranice mezi oběma Korejemi je nejstřeženější hranicí na světě. V těsné blízkosti od této hranice, jen necelých 40 km od ní, leží hlavní město Korejské republiky – Soul s bezmála 10 miliony obyvateli.

## 9.2 Jihovýchodní Asie

Jihovýchodní Asie, jedna z nárazníkových zón studené války, se po rozpadu komunistického bloku zklidnila. Všechny země oblasti<sup>252</sup> jsou dnes členy ekonomického uskupení ASEAN, jehož cílem je jednotná trh a volný pohyb zboží, služeb a kapitálu v roce 2015<sup>253</sup>. Komunistické vlády ve Vietnamu a Laosu sice přetrvaly, ztráta podpory Sovětského svazu je však nutí k opatrným reformám a větší uměřenosti v mezinárodních vztazích. V Kambodži byly zřejmě definitivně srazeny na kolena skupiny odbojných Rudých Khmérů a země se pomalu demokratizuje. Samostatnou kapitolou je podivný marxistický vojenský režim v Barmě – Myanmaru, který se po desetiletí snaží svou zemi izolovat od okolního světa. Jedním z asijských ekonomických tygrů je Thajsko, které se však dnes potýká

---

<sup>250</sup> ŠLACHTA, M. *Ohniska napětí ve světě* str. 160

<sup>251</sup> Tamtéž str. 162

<sup>252</sup> mimo Východní Timor

<sup>253</sup> ŠLACHTA, M. *Ohniska napětí ve světě* str. 142

s politickými rozpory mezi venkovem a městskými hospodářskými centry. Přes zklidnění vztahů mezi těmito zeměmi tzv. Indočíny se s hospodářským růstem objevují nové problémy především kolem využití nejvýznamnějšího vodního toku oblasti – Mekongu. Rychle se rozvíjejí ekonomiky Malajska, dalšího tygra Singapuru i specifického malého státu na severu Bornea Bruneje – Domova míru, kde přírodní bohatství umožňuje všestrannou bezplatnou péči o jeho občany. Vedoucí hospodářskou silou oblasti se stává multietnická 220 milionová rychle rostoucí Indonésie rozkládající se asi na 6000 obydlých a mnoha dalších neobydlých ostrovech<sup>254</sup>. Militantní islamisté, kteří se v poslední době aktivizovali především v provincii Aceh na východě Sumatry, jsou zatím většinou umírněné muslimské populace odmítání. Východní Timor získal v roce 2002 samostatnost, problémem zůstává budoucnost západní poloviny Nové Guinei, nejzápadnějšího a etnicky nejodlišnějšího regionu země. Dalším státem ležícím na tisících ostrovech jsou Filipíny, převážně křesťanská, katolická země mezi Jihočínským mořem a Tichým oceánem. Na jihozápadě ostrova Mindanao se islámští separatisté pokouší o vytvoření a uznání samostatného muslimského státu.

### 9.3 Přední Indie

Většinu indického subkontinentu zaujímá Indická republika. Druhá nejlidnatější země světa je federací složenou z 28 svazových států a 7 teritorií. Ze stovek tamní národů je jich 15 početnějších než 10 milionů příslušníků. Celoindickým úředním jazykem je hindština, vedlejším úředním jazykem zůstává angličtina. Každý svazový stát si stanovuje své úřední jazyky. 120 milionová muslimská menšina je rozptýlena po celém území. Významným ohniskem napětí je Kašmír, většinově muslimský stát byl připojen k Indii na základě smlouvy s tamním maharádžou (1947), došlo k ozbrojenému konfliktu s Pákistánem, kterého využila k záboru i Čína. Od roku 1949 je Kašmír rozdělen linií příměří, občasné pohraniční boje však přetrvávají. Separatistické snahy mají i Sikhové, příslušníci náboženské menšiny obývající Pandžáb.<sup>255</sup> Přes etnickou rozmanitost je Indie funkční demokracií schopnou provádět vlastní kosmický i jaderný program. Hospodářský růst však nedežní tempo s růstem populačním. Pákistán byl po odchodu Britů vytvořen z převážně muslimských území regionu. Východní enkláva se později odtrhla jako Bangladéš. Pákistán je

---

<sup>254</sup> GARDNER, P. et al. *Zeměpis světa* str. 456

<sup>255</sup> ŠLACHTA, M. *Ohniska napětí ve světě* str. 119

islámskou zemí ovládající technologii jaderné bomby, provincie v sousedství Afghánistánu obývané paštúnskými kmeny navíc nejsou zcela pod kontrolou vlády, což v součtu dělá z oblasti jedno z hlavních globálních ohnisek napětí. Přelidněný Bangladéš lžíci v nížině u Bengálského zálivu je agrární zemí bez reálné šance zajistit svým obyvatelům důstojnější život – další z příležitostí pro muslimské radikály. Horská království Nepál a Bhútán prosazují postupné demokratizační změny často proti vůli tradicionalistického obyvatelstva. Ostrovní republika Srí Lanka byla velmi dlouho rozdělena etnicko-náboženským konfliktem mezi většinovými Sinhálci a Tamily. Vojenská organizace Tygři osvobození tamilského Ílamu však postupně ztratila podporu vlastního obyvatelstva a byli v roce 2009 zcela poraženi, dále probíhá jednání o přiznání autonomie, vztahy mezi národnostmi zůstávají napjaté.

#### 9.4 Střední Asie

Střední Asie byla historicky nárazníkovým pásmem mezi okolními mocnostmi – Persií, Čínou, Indickými říšemi, později i Rusy a Brity. Zdejší státy se potýkají s výraznými národnostními menšinami na svém území a naopak mají příslušníky svého etnika rozptýleny jako minority v okolních zemích. Jakýkoli pokus vykreslit funkční hranice podle etnické příslušnosti obyvatel je odsouzen k neúspěchu. V největší z bývalých sovětských středoasijských republik Kazachstánu je státotvorné etnikum dokonce v menšině a ruskojazyčná menšina zcela převládá na severu země a ve velkých městech<sup>256</sup>. V Tádžikistánu, Turkmenistánu a Uzbekistánu není podíl slovanského obyvatelstva tak vysoký, ale o to početnější jsou ostatní národnostní menšiny. Zdaleka nejnepřehlednější je situace v Afghánistánu, jedné z nejhudších zemí světa, kde žije více než 20 národností<sup>257</sup>. Za státotvorný národ jsou zde považováni Paštuni, kterých je podle odhadů asi 38-44 %, asi čtvrtinu obyvatel tvoří Tádžikové, centrum země obývají šíitští Hazáři (asi 10 %), významnými menšinami jsou i Uzbeki, Turkmeni a turkičtí Ajmáci<sup>258</sup>. Dalších asi 15 milionů Paštunů žije v sousedním Pákistánu a výrazně se zapojují do dění v zemi. Od 70. let 20. století zde prakticky permanentně probíhá občanská válka. Nejprve zde intervenovali Sověti, po jejich odchodu probíhala válka frakcí bývalé opozice. Nestability využilo z Pákistánu podpora-

---

<sup>256</sup> GARDNER, P. et al. *Zeměpis světa* str. 380

<sup>257</sup> ŠLACHTA, M. *Ohniska napětí ve světě* str. 119

<sup>258</sup> Tamtéž str. 109

vané militantní hnutí Taliban, které ovládlo většinu území, a zavedlo zde islámské právo Šaría. V roce 2001 intervenoval na straně opoziční Severní aliance Západ, Taliban byl poražen a přešel k partyzánskému způsobu boje. Při nemožnosti zasáhnout s plnou silou proti základním rebelům v pákistánské části Paštunistánu, je trvalé vítězství zřejmě nemožné.

## 9.5 Blízký východ<sup>259</sup>

Blízký východ je ohniskem napětí již od úsvitu dějin. Významné obchodní stezky, středomořské přístavy, naleziště kovů a zdroje kvalitního cedrového dřeva přitahovaly pozornost mocností v okolí. První známá uzavřená mírová smlouva byla uzavřena mj. právě o rozdělení vlivu na Blízkém východě mezi Egyptem a Chetity<sup>260</sup>. V moderních dějinách se nahradila cín ropou a hedvábnou stezkou Suezský průplav.

Stálým zdrojem napětí je existence židovského (západního) státu Izrael mezi arabskými muslimskými státy. Židé, kteří sem původně přesídlili v 13. -12. století př. n. l., byli později rozptýleni do diaspory, kde uchovali svou identitu díky ortodoxnímu pojetí své víry. Od 7. století do Palestiny přicházeli arabští dobyvatelé, kteří postupně překryli původní populaci. Židé se začali vracet masově od konce 19. století na základě myšlenek sionismu o vytvoření vlastního státu. Přirozeně se dostávali do sporů s místními Araby. OSN rozhodla v roce 1947 o rozdělení země mezi Araby a Židy. Židé rok nato prohlásili stát Izrael a byli okamžitě napadeni všemi arabskými sousedy. S vypětím sil se ubránili a dokonce jeho území rozšířili. Izrael zvítězil a svou existenci obhájil i v dalších třech blízkovýchodních válkách v letech 1956, 1967 a 1973. Od roku 1967 ovládá celou Palestinu. V pásmu Gazy a na Západním břehu Jordánu byla arabským Palestincům přiznána omezená autonomie<sup>261</sup>. Úplné mírové řešení konfliktu a vytvoření státu palestinských Arabů komplikuje neochota části arabských špiček uznat právo Izraele na existenci i přirozená nedůvěra Izraele k Arabům. Zdejší napětí se přelévá i do sousedního Libanonu, kde spolu žijí a soupeří arabští křesťané, sunnité i šíité.

Dalším blízkovýchodním národem, který touží po samostatné existenci, jsou Kurdové. Toto iránské etnikum žije rozptýleno v odlehlých horských oblastech Turecka, Sýrie, Iráku

---

<sup>259</sup> V anglicky psané literatuře je užíván termín Middle East, u nás někdy označuje tato oblast i jako Střední východ nebo Přední východ.

<sup>260</sup> SHAW, I. a VAN DIJK, J. *Dějiny starověkého Egypta* str. 311 a dále

<sup>261</sup> ŠLACHTA, M. *Ohniska napětí ve světě* str. 71



a Íránu a čítá asi 25 milionů příslušníků<sup>262</sup>. Zatímco v Iráku získalo po pádu Husajnova režimu širokou autonomie i podíl na centrální vládě, v Turecku, kde Kurdů žije nejvíce (až 14 milionů)<sup>263</sup>, tamní vláda zcela popírá i samu existenci jejich národnosti a oblast tureckého Kurdistanu je místem častých ozbrojených střetů mezi povstalci a pravidelnou armádou.

Irák se po americké invazi a svržení Saddáma Husajna snaží najít funkční bázi pro spolupráci iráckých Kurdů a Sunnitských a šíitských Arabů. Šíité zde jako v jedné z mála z arabských zemí představují většinu a byli za minulých režimů utlačováni vládnoucí sunnitskou menšinou. Do záležitostí okolních států se, zvláště na straně šíitských populací snaží zasahovat Írán, šíitská republika založená po revoluci a svržení prozápadního šáha v 1979. Náboženská odlišnost stojí v cestě regionální hegemonii teokracie s vlastním jaderným programem a vyhraněnou rétorikou vůči Západu a především Izraeli.

Saudská Arábie, Kuvajt, Bahrajn, Katar a Spojené arabské emiráty jsou monarchie bohaté na ropu. Pracovní sílu zdejších ekonomik tvoří většinou zahraniční dělníci i manažeři. Námezdní dělníci z Palestiny a Přední Indie tvoří masu bez jakýchkoli politických i občanských práv, která se může snadno zradikalizovat. Místní arabská sunnitská populace tvoří privilegovanou vrstvu.

Blízký východ je zřejmě místem s nejvyšším konfliktním potenciálem na světě, střetávají se zde náboženské, ekonomické, politické i sociální faktory,

---

<sup>262</sup> The World Factbook. *Central Intelligence Agency*. [Online]. 2011. [Cit. 2011-5-10]. Dostupné z: [https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region\\_mde.html](https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_mde.html)

<sup>263</sup> The World Factbook. *Central Intelligence Agency*. [Online]. 2011. [Cit. 2011-5-10]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>

## 10 AUSTRÁLIE A OCEÁNIE – OÁZA KLIDU

Holandští mořeplavci nazvali nově objevený kontinent Novým Holandskem, během doby ovšem převládl současný název odvozený z latinského *Terra Australis* – Jižní země<sup>264</sup>.

Na 8,5 milionech km<sup>2</sup><sup>265</sup> nejmenšího kontinentu žije 36,7 milionů obyvatel<sup>266</sup>. Na rozdíl od ostatních světadílů není uceleným geografickým celkem, ale spíše statistickou jednotkou. Nezpochybnitelným regionálním hegemonem je Austrálie, poručníkem mnoha teritorií v Oceánii jsou nebo byly USA. Tyto dva státy a spojenecké smlouvy<sup>267</sup> mezi nimi jsou hlavními garanty bezpečnosti v oblasti, která se mimo vlastní Austrálii se skládá ze subregionů Melanésie, Mikronésie a Polynésie.

Ačkoli se Austrálie a Oceánie rozkládá na asi 10 tisíci ostrovech ohromné rozlohy jižního Pacifiku, plochu její souše tvoří z 90 % samotná Austrálie, kde také žije přes 60 % obyvatel tohoto světadílu. Australský svaz, jak zní oficiální název země, je federací bývalých britských kolonií na kontinentu – šesti států a dvou pevninských teritorií.<sup>268</sup> Je to konstituční parlamentní monarchie s britskou královnou jako hlavou státu. Austrálie je obdařena širokou škálou přírodních zdrojů, zvláště kovových rud. Většina obyvatel je evropského původu, zvyšuje se však podíl asiátů přicházejících do země především jako levná pracovní síla pro zdejší prosperující průmysl<sup>269</sup>. Po staletí diskriminované příslušníky prvotních národů se přes státem podporované integrační snahy posledních čtyřiceti let nedaří plnohodnotně začlenit do současné australské společnosti.

Ještě klidnější společností je Nový Zéland, i když i zde probíhá proces nalézání správné formy soužití mezi většinovou europoidní populací a prvotními národy (Maory).

Ostrovní populace Oceánie jsou až na výjimky etnicky a jazykově jednodušší a vzdálenosti mezi entitami natolik velké, že k napětí mezi nimi dochází zřídka. Většina států Oceánie

---

<sup>264</sup> HARPER, D. Australia. *Online Etymology Dictionary*. [Online]. 2010 [Cit. 2011-10-5]. Dostupné z: <http://www.etymonline.com/index.php?search=australia&searchmode=none>

<sup>265</sup> The World Factbook. *Central Intelligence Agency*. [Online]. 2011. [Cit. 2011-5-10]. Dostupné z: [https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region\\_australia.html](https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_australia.html)

<sup>266</sup> Data Comparison by Geography - Oceania. *Population Reference Bureau*. [Online] 2010 [Cit. 2011-4-26]. Dostupné z: <http://www.prb.org/Datafinder/Geography/MultiCompare.aspx?variables=84&regions=223>.

<sup>267</sup> především ANZUS – Bezpečnostní smlouva mezi Austrálií, Novým Zélandem a Spojenými státy americkými.

<sup>268</sup> Nový Jižní Wales, Viktorie, Jižní Austrálie, Queensland, Tasmánie a Západní Austrálie, Severní teritorium a Území hlavního města Canberra. Obydleno je také několik ostrovních teritorií (Gardner, a další, 1993 str. 476).

<sup>269</sup> GARDNER, P. et al. *Zeměpis světa* str. 476 a dále

má jen několik desítek tisíc obyvatel, a přestože je možné další štěpení některých federací, je otázkou, nakolik mohou takové ministáty skutečně naplňovat své funkce.

Jednou z výjimek z etnické homogenity jsou ostrovy Fidži, kde původní etnikum tvoří jen asi 57 %<sup>270</sup> a více než třetinu tvoří původem indická populace<sup>271</sup>, která požaduje výraznější zastoupení. Pokusy o demokratizaci a větší zapojení této významné menšiny do správy země však naráží na odpor fidžijských nacionalistů<sup>272</sup>.

Pokud budeme za součást Oceánie považovat i melanéskou Novou Guineu, bude rozdělení tohoto velkého ostrova další z možných konfliktních oblastí tohoto regionu. O jeho sjednocení se může pokusit populačně i ekonomicky rostoucí a stále sebevědomější Indonésie. Většina obyvatel zde dosud žije mimo realitu současného světa, přesto o sobě dává vědět „národní“ hnutí Papuánců, které volá po předání vlády nad celým ostrovem do rukou domorodého obyvatelstva<sup>273</sup>.

Dalším rozděleným ostrovem v oblasti je Timor, jehož východní část přednedávnem po dlouhém boji získala nezávislost na Indonésii. Populace Východního Timoru se od obyvatelstva zbytku ostrova odlišuje silným ovlivněním kulturou portugalských kolonizátorů, především katolickým křesťanstvím.<sup>274</sup>

Jako celek leží tento poklidný region zdánlivě mimo hlavní světové dění. Stoupající význam Číny a celé jihovýchodní Asie však staví Oceánii mezi tuto vycházející supervelmoc a Spojené státy na opačném pobřeží Tichého oceánu a budoucnost z něj může učinit nárazníkové pásmo nového uspořádání světa. Jižní Pacifik ale bude zřejmě vždy patřit k nejdlehlším koutům světa.

---

<sup>270</sup> The World Factbook. *Central Intelligence Agency*. [Online]. 2011. [Cit. 2011-5-10]. Dostupné z: [http://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region\\_australia.html](http://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_australia.html)

<sup>271</sup> potomci dělníků, kteří sem přišli za prací v období britské koloniální správy

<sup>272</sup> REUTERS. Coup Feared as Troops Take Fiji Police Office. *The New York Times*. [Online] Vydáno: 4. 12. 2006 [Cit. 2011-4-27]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2006/12/04/world/asia/04fiji.html?ref=fiji>.

<sup>273</sup> BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus* str. 196-198

<sup>274</sup> PERLEZ, J. Poverty and Violence Sink Grand Plans for East Timor. *The New York Times*. [Online] Vydáno: 31. 5. 2006 [Cit. 2011-4-29]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2006/05/31/world/asia/31timor.html?ref=easttimor>.



## 11 ARKTIDA A ANTARKTIDA – LEDOVÉ PUSTINY?

Název *Arktida* pro oblasti dalekého severu pochází z latinského *arcticus* resp. řeckého *arktikos* s významem „medvědí (země)“. Sever byl ve starověku určován podle souhvězdí Malé a Velké medvědice. Antarktida pak svůj název získala prostým přidáním latinské předpony vyjadřující protiklad *anti-*.<sup>275</sup>

Nehostinné zaledněné oblasti za severním a jižním polárním kruhem byly po věky více cílem zájmů dobrodruhů, cestovatelů a vědců než politiků a národohospodářů. I oni však /k těmto regionům postupně nalézali vztah a pravděpodobné změny klimatu blízké budoucnosti spolu s předpokládaným výskytem bohatých nalezišť přírodních zdrojů budou zájmy zainteresovaných států exponovat.

Na jižní polokouli byla problematika polárních oblastí upravena Smlouvou o Antarktidě<sup>276</sup>. Antarktida je jedním z kontinentů, co do velikosti předčí s rozlohou 14 milionů km<sup>2</sup> Austrálii, nemá však vinou drsného klimatu stálé obyvatelstvo<sup>277</sup>.

Smlouvu původně podepsaly Argentina, Austrálie, Belgie, Chile, Francie, Japonsko, Nový Zéland, Norsko, JAR, Sovětský svaz, Spojené království a USA, dalších 36 zemí (včetně ČR) se připojilo v průběhu dalších let a podpis je otevřen jakémukoli dalšímu členu OSN. Nejdůležitějšími body jsou zákaz militarizace kontinentu a pozastavení územních nároků v Antarktidě po dobu trvání smlouvy. V roce 1998 vstoupil v platnost Protokol o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě, který mj. zakazuje těžbu nerostných surovin na kontinentu do roku 2048, kdy bude tato problematika otevřena případným změnám.<sup>278</sup>

Kolem severního pólu se na rozdíl od Antarktidy nerozkládá pevnina, ale jen zamrzlé či volné moře Severního ledového oceánu. Proto je geografická definice Arktidy problematictější. Nejčastěji se v této souvislosti hovoří o oblasti za severním polárním kruhem

---

<sup>275</sup> HARPER, D. Arctic. *Online Etymology Dictionary*. [Online]. 2010 [Cit. 2011-10-5]. Dostupné z: <http://www.etymonline.com/index.php?search=arctic&searchmode=none>

<sup>276</sup> Atlantic Treaty System - Home. *Atlantic Treaty System*. [Online]. 2011 [Cit. 2011-5-1]. Dostupné z: [http://www.ats.aq/index\\_e.htm](http://www.ats.aq/index_e.htm).

<sup>277</sup> The World Factbook. *Central Intelligence Agency*. [Online]. 2011. [Cit. 2011-5-10]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ay.html>

<sup>278</sup> Atlantic Treaty System - Home. *Atlantic Treaty System*. [Online]. 2011 [Cit. 2011-5-1]. Dostupné z: [http://www.ats.aq/index\\_e.htm](http://www.ats.aq/index_e.htm).

(66°32' s.š.). Existují však i vymezení na základě izoterem (např. 10°C v červenci) nebo podle administrativního rozčlenění arktických území přilehlých států.<sup>279</sup>

V minulosti byla Arktida pro mocnosti důležitá především z vojensko-strategického hlediska, zejména jako prostor pro lokalizaci prostředků včasného varování a protiraketové obrany. Po skončení studené války její význam na čas upadl, ale „*Novinové titulky z posledních let však nemohou nikoho nechat na pochybách, že Arktida je opět v kurzu.*“<sup>280</sup>. Hlavní předmětem zájmu arktických států – Kanady, USA, Dánska (resp. Grónska), Norska a Ruska – i dalších zemí (v první řadě Číny) se staly surovinové zdroje dalekého severu – především ropa a zemní plyn. Klimatické podmínky, které po celou průmyslovou epochu ztěžovaly, až znemožňovaly jejich využívání, se v posledních letech zmírňují a klimatické predikce hovoří o dalším ústupu arktického zalednění. „*V současnosti jsme proto v Arktidě svědky nového mocenského soupeření, ve kterém státy – jmenovitě USA, Kanada, Norsko, Dánsko a Rusko – usilují o dosud nerozdělená území.*“<sup>281</sup>

Pokud oteplování globálního klimatu skutečně umožní masové využívání arktických přírodních zdrojů může se problém vymezení teritorií zainteresovaných států stát vážným zdrojem napětí v oblasti. Zvyšování napětí se ostatně projevuje už v současnosti, jedním z jeho projevů bylo i demonstrativní „vstyčení“ ruské vlajky pod severním pólem<sup>282</sup>. Naopak Antarktida je a zřejmě i bude díky existenci mezinárodní smlouvy upravující tamní režim, i díky větší odlehlosti od ekonomických center, klidným regionem.

---

<sup>279</sup> CHRÁŠŤANSKÝ, F. a JENNE, D. Geopolitika Arktidy. *Global Politics*. [Online]. 17. 7. 2010 [Cit. 2011-4-27]. Dostupné z: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/geopolitika-arktity>.

<sup>280</sup> Tamtéž

<sup>281</sup> Tamtéž

<sup>282</sup> Russia plants flag under N Pole. *BBC NEWS*. [Online]. Vydáno: 2. 8. 2007 [Cit. 2011-5-8]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6927395.stm>.



## ZÁVĚR

Ohniska napětí se nachází na všech kontinentech, nejsou však rozmístěny rovnoměrně. Jejich výskyt je spojen především s ekonomickými a politickými aktivitami člověka v prostoru

Nejklidnějším koutem planety je Antarktida – světadíl bez stálého osídlení, kde bylo navíc smluvně (příznačně) zmrazeno využívání tamějších nerostných zdrojů a zakázána militarizace kontinentu. Pozastaveny jsou zde všechny územní nároky, které navíc nikdy nebyly prosazovány s vysokou intenzitou. Arktida na druhém konci světa podobný protokol upravující tamní činnost nemá, ale přes silácká gesta některých arktických států není přímý střet v nejbližších letech pravděpodobný. Většina arktických států je tradičně demokratických a Rusko jako jediná výjimka si je vědomo hranic svých možností a využije své pozice v Arktidě spíše k vyjednávání. V Arktidě i Antarktidě klimatické podmínky dlouho znemožňovaly i pouhou dlouhodobější přítomnost člověka a tím samozřejmě zabraňovaly vzniku ohnisek napětí, rozvoj technických možností i možné oteplení klimatu možnost jejich vzniku zvyšují.

Relativně klidným regionem je i nejmenší ze světadílů – Austrálie a Oceánie. Ostrovní státy jsou až na vzácné výjimky etnicky jedolité a vzdálenosti mezi nimi značné. Austrálie a Nový Zéland řeší problémy se zařazením prvotních obyvatel do většinové současné západní společnosti a také se zvyšujícím se přílivu imigrantů z jihovýchodní Asie. Jako celek leží tento poklidný region zdánlivě mimo hlavní světové dění. Stoupající význam Číny a celé jihovýchodní Asie však staví Oceánii mezi tuto vycházející supervelmoc a Spojené státy na opačném pobřeží Tichého oceánu a budoucnost z něj může učinit nárazníkové pásmo nového uspořádání světa. Jižní Pacifik ale bude zřejmě vždy patřit k nejdlehlším koutům světa.

Z celkového pohledu patří i Amerika mezi klidnější regiony po léta z části izolované od problémů ostatního světa. Skládá se ze dvou kulturních regionů Angloameriky a Latinské Ameriky, které přes veškeré rozdíly mají podobné kořeny. Integrační snahy na jihu byly po konci koloniálního období méně úspěšné než na severu. Největším problémem zůstává rozdílná rychlost vývoje severu a jihu kontinentu a z toho vyplývající tenze. Především v andské oblasti roste politické sebevědomí původních indiánských populací. Levicová partyzánská hnutí v Latinské Americe ztratila velkou část zahraniční podpory s rozpadem



bipolárního světa a také moc narkomafií byla ve spolupráci s USA částečně omezena. Lídr jihu Brazílie hraje úspěšně roli arbitra ve sporech mezi jihoamerickými zeměmi.

Také Afrika je v zásadě rozdělena mezi dvě civilizační sféry – muslimský sever a křesťansko-animistický jih. Ty jsou však daleko rozdílnější než sever a jih Ameriky, mají mnohem delší a nejednoznačnější hranici styku a jsou navíc vnitřně podstatně rozmanitější. Afrika je kolébkou lidstva a je tedy nejdéle osídleným kontinentem. Přesto, nebo právě proto, je její etnické složení silně rozmanité. Nedošlo k žádoucí etnické ani politické integraci, větší administrativní celky narýsovala až arabská a evropská kolonizace. Politické hranice nerespektují etnickou ani náboženskou skladbu populace. Jen výjimečně existuje jasně rozeznatelný státotvorný národ. I na arabizovaném severu je obyvatelstvo dosud rozděleno do velkého množství vlivných kmenů a klanů. Nadějí kontinentu bylo vždy jeho přírodní bohatství, nikdy ho však nedokázala využít ke svému rozvoji. Probíhají zde integrační snahy po vzoru Evropy, s cílem hospodářského i politického sjednocení Afriky. Při vědomí heterogenity světadílu jde o velice smělou vizi.

Dlouhodobý proces utváření národních států činí situaci v Evropě, snad s výjimkou Ameriky, nejpřehlednější. Staletí vývoje vytvořila především v západní Evropě relativně velké a homogenní státy, střední a východní Evropa následovaly se zpožděním a na Balkáně sledujeme dotváření národů v reálném čase. Balkán je hlavní evropským ohniskem napětí. S postupujícím integračním procesem narůstají také negativní reakce na něj. Na regionální úrovni je čím dál těžší vysvětlit nutnost solidarity s velmi vzdálenými regiony<sup>283</sup>. Politická a ekonomická integrace Evropy je také vyvažována regionalizací. Ekonomická síla regionů obývaných dříve opomíjenými národy – Katalánci, Basky nebo Skoty – jim dodává i politické sebevědomí k sebezprosažení.

Asie je kontinent největší, nejlidnatější a také velice rozmanitý. V každé její části lze nalézt významné ohnisko napětí. Velká území byla integrována silnými impérii – Čínou, Tureckem, Ruskem, Brity, Holanďany – a zůstala často, třeba v jiné podobě, integrována dodnes. Značná rozdílnost a rozlehlost integrovaných území i etnik neumožnila ani v dlouhém čase jejich dostatečnou asimilaci, jak se to ve velkém dělo v západní a střední

---

<sup>283</sup> HAYEK, F. A. *Cesta do otroctví* str. 181

Evropě. Nejzávažnějšími ohnisky současného světa jsou Blízký východ a středoasijský Afghánistán. Nejde o žádné novinky, byly jimi i historicky.

Dá se říci, že čím delší je přítomnost člověka v regionu, tím je výskyt ohnisek napětí hustější a jejich konfliktní potenciál je vyšší. Etnická i politická struktura tzv. Starého světa je mnohem komplikovanější a náchylnější ke konfliktům než nověji osídlené kontinenty. Hlavními aktéry vzniku ohnisek napětí zůstávají národy a státy. Nejstabilnějším uspořádáním je stav, kdy se hranice politické hranice státu shodují s hranicemi národními. Takovou situaci nacházíme v Americe, kde se národy konstituovali právě na základě příslušnosti ke státu. Protože proces vzniku a zániku národů je kontinuální i zde začínají vznikat nové národy – např. Kečuánci a Aymarové – které získávají politické sebevědomí a bezpochyby budou chtít v budoucnu realizovat svou vlastní státnost. Etnicky homogenní státy jsou také malé ostrovní státy Oceánie a Austrálie a Nový Zéland, kde je situace podobná Americe. I Evropě, především západní, severní, ale i střední, jsou dnes téměř čistě národní státy bez výrazných menšin v zahraničí. U jazykového (evropského) typu je však dosažení ideálního krytí národních a státních hranic prakticky nemožné. Tam, kde není proces formování národů dokončen – nebo snad ani nezačal – jako v Africe, nejsou stabilní a funkční ani státy, jejich obyvatelé a ani vládní struktury a představitelé se s nimi dostatečně neidentifikují. Tam, kde jsou státní struktury nefunkční a stát není schopen vykonávat moc na celém svém území, nacházejí živnou půdu extremismus a militantní, často náboženská hnutí, v dnešní době především radikální odnože islámu. Náchylnější ke zhroucení státní moci jsou autoritářské režimy. Čím větší moc je soustředěna v rukou vůdce, tím větší je nebezpečí chaosu při jeho pádu. Pokud se autorita při své vládě opírala o více či méně autonomní armádní a/nebo byrokratické struktury, mohou tyto struktury do značné míry chaos při změně vlády omezit<sup>284</sup>. Demokratické režimy, které jsou na časté střídání vlád uvyklé, jsou proti takovým výkyvům odolnější<sup>285</sup>. Demokratické státy jsou také vstřícnější svým vůči etnickým a náboženským minoritám a zpravidla neřeší své vnitřní problémy vnější agresí. Ani otázka přírodních zdrojů a dopravních cest nevyvolává mezi demokratickými státy intenzivní konflikty. Británie a Norsko vedou spory o naleziště ropy v Severním moři, možnost ozbrojeného konfliktu je však zcela mimo dnešní realitu. Kanada oplývající pří-

---

<sup>284</sup> např. egyptská armáda při pádu Mubáraka v roce 2011

<sup>285</sup> Belgie nemá vládu s důvěrou parlamentu rok (květen 2001), společnost funguje.

rodními zdroji nevytváří spojenecké vztahy na obranu proti sousedním USA<sup>286</sup>. Naopak ropná pole u Perského zálivu a přístupy k jeho přístavům spolu s vnitřními problémy států byly v nedávné minulosti příčinou několika regionálních válek a konečně i intervence zvenčí. Kulturní a náboženské – civilizační – faktory hrají zpravidla významnější roli tehdy, kdy selhává funkce státu jako arbitra vnitřních vztahů. Nové státy střední a východní Evropy mohly vzniknout jen díky oslabení vládních struktur při pádech totalitních režimů. V rozpadající Jugoslávii, především v Bosně národnostní nevyzrállost a náboženské animozity vedla k občanským válkám, jako výsledku desítky let zadržovaného pnutí.

Nejstabilnějším prvkem současného světa je podle mého názoru demokratický právní stát se zřetelným státotvorným národem bez ohledu na republikánskou či monarchistickou formu, prezidentský či parlamentní systém. Nejproblematičtější jsou totalitní a autoritářské režimy, kde v případě jejich zhroucení neexistují paralelní struktury a nejsou zažité mechanismy pro převzetí moci. Ekonomické vztahy sice mohou vytvářet napětí, spíše je však pokládám za svorník současného světa. Hospodářská provázanost může působit jako brzda mezinárodních konfliktů, ovšem jen za předpokladu, že v jednotlivých státech existují struktury, které jsou schopny prosadit svou moc na jejich území. V prostředí nestability nebo i chaosu takovou roli hrát pochopitelně nemohou.

Nejnebezpečnější (podle mého názoru) ohniska napětí současného světa – Afghánistán a Palestina – se nachází v místech střetu rozdílných civilizací, v obou regionech se nachází země disponující jadernými zbraněmi, většina států oblasti je nestabilních. Palestina je blízká zdrojům ropy a významným dopravním trasám, Afghánistán je mimořádně chudá země, hranice v regionu nerespektují etnické složení populace, velkou moc mají tamní tradiční kmeny a klany, státní struktury nejsou ani s podporou spojenců schopny vykonávat suverenitu na celém území státu.

Lze říct, že reálně existující ohniska napětí nacházíme tam, kde je teoreticky předpokládáme. U mnoha z nich se schází a sčítá několik faktorů působících na jejich intenzitu. U jiných naopak přistupují faktory (stabilita státního zřízení, demokratický právní stát, etnická

---

<sup>286</sup> V 19. století ovšem za vysokých nákladů postavila strategickou Transkontinentální železnici, přestože ekonomicky výhodnější bylo napojení na síť Spojených států (viz. WATKINS, T. *The Economic History and Regional Economic Policy of Canada*. *San José State University - Department of Economics* [Online] 2006 [Cit. 2011-1-11]. Dostupné z: <http://www.sjsu.edu/faculty/watkins/canada.htm>.)

a náboženská homogenita), které jejich intenzitu zmírňují. Podle mého názoru ohniska napětí mají schopnost sama vytvářet další faktory, které situaci dále zhoršují.

**SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY**

Tištěné zdroje:

BAAR, V. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus*. 1. vyd. Ostrava : Tilia, 2002. 415 s. ISBN 80-86101-66-5.

BECKOUCHE, P., RICHARD, Y. *Atlas nové Evropy*. 1. vyd. [překl.] Pavel Škrdlant. Praha : Albatros, 2005. 65 s. ISBN 80-00-01693-1.

BLOM, J. C. H., LAMBERTS, E. *History of the Low Countries*. 2nd Ed. [překl.] James C. Kennedy. New York, Oxford : Berghahn Books, 2006. 504 s. ISBN 1-84545-272-0.

ČERMÁK, J. et al. *Ilustrovaný zeměpis všech dílů světa*. 3. vyd. Praha : Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, 1936. 606 s. Sv. II. - Evropa.

FUKUYAMA, F. *Konec světa a poslední člověk*. 1. vyd. Praha : Rybka, 2002. 372 s. ISBN 80-86182-27-4.

GARDNER, P. et al. *Zeměpis světa*. 1. vyd. [editor] Jiří Tomeš. Praha : Columbus, 1993. 512 s. ISBN 80-901727-6-8.

GELLNER, A. *Národy a nacionalismus*. 1. vyd. [překl.] Jiří Markus. Praha : Hříbal, 1993. 158 s. ISBN 80-900892-9-1.

GOMBÁR, E. *Dramatický půlměsíc: Sýrie, Libye a Irán v procesu transformace*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2001. 215 s. ISBN 80-246-0370-5.

GOMBÁR, E. *Kmeny a klany v arabském Maghribu*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2007. 229 s. ISBN 978-80-246-1418-2.

GREGORY, D. et al. *The Dictionary of Human Geography*. 5th Edition. Chichester : Wiley-Blackwell, 2009. 1052 s. ISBN 978-1-4051-3288-6.

HAYEK, F. A. *Cesta do otroctví*. 2. vyd. [překl.] Veronika Machová. Brno : Barrister & Principal, 2008. 215 s. ISBN 978-80-87029-32-9.

HEIDELBERG INSTITUTE FOR INTERNATIONAL CONFLICT RESEARCH. *Conflict Barometer 2009: 18th Annual Conflict Analysis*. Heidelberg : Heidelberg institute for International Conflict Research, 2009. 84 s. ISSN 1616-931X.

HEIDELBERG INSTITUTE FOR INTERNATIONAL CONFLICT RESEARCH. *Conflict Barometer 2010: 19th Annual Conflict Analysis*. Heidelberg : Heidelberg institute for International Conflict Research, 2010. 88 s. ISSN 1616-931X.

HNÍZDO, B. *Mezinárodní perspektivy politických regionů*. 1. vyd. Praha : Istitut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. 121 s. ISBN 80-85241-95-1.

HULICIUS, E. *Belgie*. 1. vyd. Praha : Libri, 2006. 185 s. ISBN 80-7277-191-4.

HUNTINGTON, S. P. *Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu*. 1. vyd. [překl.] Ladislav Nagy. Praha : Rybka Publishers, 2001. 447 s. ISBN 80-86182-49-5.

CHALUPA, J. *Španělsko*. 1. vyd. Praha : Libri, 2005. 217 s. ISBN 80-7277-281-3.

JOHNSON, P. *Dějiny 20. století*. 1. vyd. [překl.] Jan Čulík. Praha : Rozmluvy, 1991. 845 s. ISBN 80-85336-07-3.

KRÁL, V. *Fyzická geografie Evropy*. 1. vyd. Praha : Academia, 1999. 348 s. ISBN 80-200-0684-2.

LANDES, D. S. *Bohatství a bída národů - Proč jsou někteří tak bohatí a někteří tak chudí*. 1. vyd. [překl.] Emilie Harantová. Praha : BB/art, 2004. 632 s. ISBN 80-7341-291-8.

PALMER, J. a MOUNTJOY, A. B. *Všechno o Zemi*. 1. vyd. London : Reader's Digest, 1996. 768 s. ISBN 80-86196-01-1.

RUMPEL, P. a DROBÍK, T. *Politická geografie*. 1. vyd. Ostrava : Ostravská univerzita, 2004. 69 s. ISBN 978-80-7368-349-8.

SHAW, I. a VAN DIJK, J. *Dějiny starověkého Egypta*. 1. vyd. [překl.] Daniela Feltová. Praha : BB art, 2003. 523 s. ISBN 80-7257-975-4.

SYKES, B. *Sedm dcer Eviných*. 1. vyd. [překl.] Jan Trnka. Praha : Paseka, 2004. 243 s. ISBN 80-7185-619-3.

ŠLACHTA, M. *Ohniska napětí ve světě*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství České geografické společnosti, 2007. 187 s. ISBN 978-80-7011-926-6.

TOMEŠ, J, FESTA, D. a NOVOTNÝ, J. *Konflikt světů a svět konfliktů*. 1. vyd. Praha : P3K, 2007. 349 s. ISBN 978-80-903587-6-8.

WAISOVÁ, Š. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. 206 s. ISBN 80-7178-390-0.

WOKOUN, R. et al. *Úvod do regionálních věd a veřejné správy* 2. rozš. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. 455 s. ISBN 978-80-7380-086-4.

Internetové zdroje:

An Act for the Union of Canada, Nova Scotia, and New Brunswick. *Department of Justice*. [Online]. Změněno 1. 3. 2010 [Cit. 2011-3-9]. Dostupné z: <http://laws.justice.gc.ca/en/const/1.html>.

Atlantic Treaty System - Home. *Atlantic Treaty System*. [Online]. 2011 [Cit. 2011-5-1]. Dostupné z: [http://www.ats.aq/index\\_e.htm](http://www.ats.aq/index_e.htm).

BELIEN, P. Crisis in Belgium: If Flanders Secedes Wallonia Disintegrates. *The Brussels Journal*. [Online]. Vydáno: 9. 9. 2007 [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: <http://www.brusselsjournal.com/node/2433>.

BONNER, R. a FRENCH, H. W. Changeover in Zaire : How they did it. [Online]. Vydáno: 15. 5. 1997 [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1997/05/19/world/rebel-army-captured-zaire-in-t-shirts-and-tennis-shoes.html>.

BREARAK, B. Zambia Drops Case of Shooting by Chinese Mine Bosses. *The New York Times*. [Online]. Vydáno: 4. 4. 2011 [Cit. 2011-5-2]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2011/04/05/world/africa/05zambia.html?scp=2&sq=China%20Africa%20workers&st=cse>.

BURNETT, V. Nationalists in Basque Losing Vote in Assembly. *The New York Times*. [Online]. Vydáno: 1. 3. 2009 [Cit. 2011-4-19]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2009/03/02/world/europe/02basque.html?scp=1&sq=Basque%20March%202009&st=cse>.

BURNETT, V. Socialist Leader Vows to Confront ETA. *The New York Times*. [Online]. Vydáno: 5. 5. 2009 [Cit. 2011-4-19]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2009/05/06/world/europe/06iht-spain.html?scp=1&sq=Basque%205%20MAy%202009&st=cse>.

CASTLE, S., ERLANGER, S. Vote Widens Divide Between Flemish- and French-Speaking Regions. *The New York Times*. [Online]. Vydáno: 13. 6. 2010 [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2010/06/14/world/europe/14belgium.html>.

Constitutive Act. *African Union*. [Online]. 2010 [Cit. 2011-3-1]. Dostupné z: [http://www.africa-union.org/root/au/AboutAu/Constitutive\\_Act\\_en.htm](http://www.africa-union.org/root/au/AboutAu/Constitutive_Act_en.htm).

COWELL, A. Scottish Nationalists Upset Labor in Elections. *The New York Times*. [Online]. Vydáno: 5. 5. 2007 [Cit. 2011-4-21]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2007/05/05/world/europe/05britain.html?scp=3&sq=Scotland%20MAy%202007&st=cse>.

Členské země Evropské unie. *Europa - portál Evropské unie*. [Online]. 2011 [Cit. 2011-4-19]. Dostupné z: [http://europa.eu/about-eu/member-countries/index\\_cs.htm](http://europa.eu/about-eu/member-countries/index_cs.htm).

ČTK. Čtyřicet procent Vlámů nechce Belgie. *Lidovky.cz*. [Online] Vydáno: 4. 9 2007 [Cit. 2011-1-11]. Dostupné z: [http://www.lidovky.cz/tiskni.asp?r=ln\\_noviny&c=A070904\\_000041\\_ln\\_noviny\\_sko&klic=241782&mes=](http://www.lidovky.cz/tiskni.asp?r=ln_noviny&c=A070904_000041_ln_noviny_sko&klic=241782&mes=)

ČTK. Spory Vlámů a Valonů rozložily belgickou vládu. Král přijal její demisi. *Lidovky.cz*. [Online] Vydáno: 26. 4. 2010 [Cit. 2011-1-11]. Dostupné z: [http://www.lidovky.cz/spory-vlamu-a-valonu-rozlozily-belgickou-vladu-kral-prijal-jeji-demisi-13t-ln\\_zahranici.asp?c=A100426\\_204156\\_ln\\_zahranici\\_pks](http://www.lidovky.cz/spory-vlamu-a-valonu-rozlozily-belgickou-vladu-kral-prijal-jeji-demisi-13t-ln_zahranici.asp?c=A100426_204156_ln_zahranici_pks)

Data by Geography - Africa. *Population Reference Bureau*. [Online] 2010 [Cit. 2011-5-10]. Dostupné z: <http://www.prb.org/Datafinder/Geography/MultiCompare.aspx?variables=91%2c85%2c86%2c84%2c89%2c87%2c93&regions=6>

Data by Geography - Asia. *Population Reference Bureau*. [Online] 2010 [Cit. 2011-5-10]. Dostupné z: <http://www.prb.org/Datafinder/Geography/MultiCompare.aspx?variables=84&regions=115%2c1>.

Data Comparison by Geography - Americas. *Population Reference Bureau*. [Online] 2010 [Cit. 2011-5-10]. Dostupné z: <http://www.prb.org/Datafinder/Geography/MultiCompare.aspx?variables=91%2c112%2c98%2c84%2c89%2c90%2c87%2c93%2c106&regions=70%2c101%2c83%2c74%2c69>.



Data Comparison by Geography - Oceania. *Population Reference Bureau*. [Online] 2010 [Cit. 2011-4-26]. Dostupné z: <http://www.prb.org/Datafinder/Geography/MultiCompare.aspx?variables=84&regions=223>.

Data Comparison by Geography. *Population Reference Bureau*. [Online] 2010 [Cit. 2011-5-10]. Dostupné z: <http://www.prb.org/Datafinder/Geography/SelectRegion.aspx?tab=2>.

DE BACKER P. a WINCKELMANS W. Overleeft regering Verhofstadt II Brussel-Halle-Vilvoorde? *Nieuwsblad*. [Online] Vydáno: 23. 4 2005 [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: <http://www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=G3LEB5FL>

DEMPSEY, J. Hungarian Parliament Approves New Constitution. *The New York Times*. [Online]. Vydáno: 18. 4. 2011 [Cit. 2011-4-21]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2011/04/19/world/europe/19iht-hungary19.html?scp=1&sq=hungary%20constitution&st=cse>.

DOBIÁŠ, Z. Organizace africké jednoty (OAJ) aneb historie africké integrace. *Ministerstvo zahraničních věcí*. [Online]. 2001 [Cit. 2011-1-21]. Dostupné z: [http://www.mzv.cz/addisababa/cz/o\\_zemich\\_akreditace/africa\\_unie/historicky\\_vyvoj\\_v\\_datech/organizace\\_africke\\_jednoty\\_oaj\\_aneb.html](http://www.mzv.cz/addisababa/cz/o_zemich_akreditace/africa_unie/historicky_vyvoj_v_datech/organizace_africke_jednoty_oaj_aneb.html).

Encyclopædia Britannica Online. *Encyclopædia Britannica*, [Online]. 2011 [Cit. 2011-1-21]. Dostupné z: <http://www.britannica.com>.

FALLON, A. Belgian election win for party that wants to split nation. *Guardian.co*. [Online]. Vydáno: 14. 6 2010 [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2010/jun/14/belgium-flemish-separatist-election-win>

Finland's Åland Islands approve Lisbon Treaty. *The Swedish Wire*. [Online]. Vydáno 25. 11 2009 [Cit. 2011-4-20]. Dostupné z: <http://www.swedishwire.com/nordic/1825-finlands-aland-islands-approve-lisbon-treaty>.

GROHOVÁ, J. Zastánci dělení Belgie se ohánějí Československem. *iDnes.cz*. [Online]. Vydáno: 12. 9. 2007 [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: [http://zpravy.idnes.cz/zastanci-deleni-belgie-se-ohaneji-ceskoslovenskem-fs4-/zahranicni.asp?c=A070912\\_101203\\_zahranicni\\_pei](http://zpravy.idnes.cz/zastanci-deleni-belgie-se-ohaneji-ceskoslovenskem-fs4-/zahranicni.asp?c=A070912_101203_zahranicni_pei)

HABÁŇ, M. Belgické politické strany a jejich postoje k evropskému integračnímu procesu. *CEPSR Central Europe Political Studies Review - Středoevropské politické studie*.

[Online]. Vydáno: 2005 [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=243>.

HARPER, D. Online Etymology Dictionary. *Online Etymology Dictionary*. [Online]. 2010 [Cit. 2011-10-5]. Dostupné z: <http://www.etymonline.com/index.php>.

CHŘÁŠŤANSKÝ, F. a JENNE, D. Geopolitika Arktidy. *Global Politics*. [Online]. 17. 7. 2010 [Cit. 2011-4-27]. Dostupné z: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/geopolitika-arktity>.

KOUBOVÁ, K. Belgie se poohlíží po rozpadu Československa, je mu stále blíž. *iDnes.cz*. 12. 6. 2010 [Cit. 2010-11-27]. Dostupné z: [http://zpravy.idnes.cz/belgie-se-poohlizi-po-rozpadu-ceskoslovenska-je-mu-stale-bliz-pub-zahranicni.asp?c=A100612\\_174850\\_zahranicni\\_aha](http://zpravy.idnes.cz/belgie-se-poohlizi-po-rozpadu-ceskoslovenska-je-mu-stale-bliz-pub-zahranicni.asp?c=A100612_174850_zahranicni_aha)

KUPEC, P. Maďaři schválili ústavu, hlásí se ke králi a žehná jim Bůh. *MF Dnes*. [Online] Vydáno: 19. 4. 2011 [Cit. 2011-4-21]. Dostupné z: <http://mfdnes.newtonit.cz/default.asp?cache=68981>.

Member States of AU. *African Union*. [Online]. 2010 [Cit. 2011-3-1]. Dostupné z: <http://www.africa-union.org/root/au/memberstates/map.htm>.

MONROE, J. Monroe Doctrine. *U.S. State Department Youth Website*. [Online] 3. 12. 2010 [Cit. 2011-5-5]. Dostupné z: [http://future.state.gov/future/when/timeline/1801\\_timeline/monroe\\_doctrine.html](http://future.state.gov/future/when/timeline/1801_timeline/monroe_doctrine.html).

NIELSEN, K. T. Tsjechen en Slowaken verstaan elkaar niet meer. *Nieuwsblad*. [Online] Vydáno: 16. 1. 2006 [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: <http://www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=GSNMQTE6>

NISRA. *Northern Ireland Statistics and Research Agency*. [Online] 2008. [Cit. 2011-1-11]. Dostupné z: <http://www.nisra.gov.uk/>.

North Atlantic Treaty Organization. *NATO - Member Countries*. [Online] 2011 [Cit. 2011-4-19]. Dostupné z: [http://www.nato.int/cps/en/SID-CFB47BC1-2D20495D/natolive/nato\\_countries.htm](http://www.nato.int/cps/en/SID-CFB47BC1-2D20495D/natolive/nato_countries.htm).

O'SULLIVAN, J. L. Manifest Destiny. *civics-online*. [Online] 1839 [Cit. 2011-3-11]. [http://www.civics-online.org/library/formatted/texts/manifest\\_destiny.html](http://www.civics-online.org/library/formatted/texts/manifest_destiny.html)

PALMER, J. Belgium will not fall apart because of separatist success. *Guardian*. [Online] Vydáno: 14. 6. 2010 [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/jun/14/belgium-new-flemish-alliance-general-election>

PERLEZ, J. Poverty and Violence Sink Grand Plans for East Timor. *The New York Times*. [Online] Vydáno: 31. 5 2006 [Cit. 2011-4-29]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2006/05/31/world/asia/31timor.html?ref=easttimor>.

Perry-Castañeda Library Map Collection. *University of Texas Libraries*. [Online] 2010 [Cit. 2011-4-29]. Dostupné z: <http://www.lib.utexas.edu/maps/>.

PRAUSER, S. a REES, A. The Expulsion of the "German" Communities from Eastern Europe at the End of the Second World War. *European University Institute, Florence*. [Online] 2004 [Cit. 2010-12-11]. Dostupné z: <http://cadmus.iue.it/dspace/bitstream/1814/2599/1/HEC04-01.pdf>.

QUINN, E. Hard-Line Parties Gain in Northern Ireland Vote. *The New York Times*. [Online] Vydáno: 10. 3 2007 [Cit. 2011-4-26]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2007/03/10/world/europe/10irish.html?scp=2&sq=MARCH+10%2C+2007+Ireland&st=nyt>.

Regional Economic Commissions. *African Union*. [Online]. 2011 [Cit. 2011-4-24]. Dostupné z: <http://www.au.int/en/recs>

REUTERS. Coup Feared as Troops Take Fiji Police Office. *The New York Times*. [Online] Vydáno: 4. 12 2006 [Cit. 2011-4-27]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2006/12/04/world/asia/04fiji.html?ref=fiji>.

ROOSEVELT, A. C. The Peopling of the Americas: Year In Review 1998. *Britannica Book of the Year, 1999. Encyclopædia Britannica Online*. [Online] Vydáno 4. 4 1999 [Cit. 2011-4-4]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/20372/Peopling-of-the-Americas-The>.

rst. Miliony Číňanů míří na Sibiř. A dále. *Aktuálně.cz*. [Online] Vydáno: 19. 5 2006 [Cit. 2011-5-10]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/asie-a-pacifik/clanek.phtml?id=157381>.

Russia plants flag under N Pole. *BBC NEWS*. [Online]. Vydáno: 2. 8. 2007 [Cit. 2011-5-8]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6927395.stm>.

SACHS, S. Greek Cypriots Reject a U.N. Peace Plan. *The New York Times*. [Online] Vydáno: 25. 4 2004. [Cit. 2010-11-10]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2004/04/25/world/greek-cypriots-reject-a-un-peace-plan.html>

Scottish independence plan an election issue. *BBC News*. [Online]. Vydáno: 6. 9. 2010 [Cit. 2011-4-21]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-11196967>.

ŠAFARÍKOVÁ, K. Belgií zmítá krize, mluví se o rozpadu. *Lidovky.cz*. [Online] Vydáno: 19. 9 2007 . [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: [http://www.lidovky.cz/belgii-zmita-krize-mluvi-se-o-rozpadu-dw4-/ln\\_zahranici.asp?c=A070919\\_074433\\_ln\\_zahranici\\_svo](http://www.lidovky.cz/belgii-zmita-krize-mluvi-se-o-rozpadu-dw4-/ln_zahranici.asp?c=A070919_074433_ln_zahranici_svo)

ŠLAJCHRTOVÁ, L. Vlámové a Valoni jsou na ostří nože. Zoufalý premiér nabídl demisi. *iDnes.cz*. [Online] Vydáno: 22. 4 2010 [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: [http://zpravy.idnes.cz/vlamove-a-valoni-jsou-na-ostri-noze-zoufaly-premier-nabidl-demisi-p9i-/zahranicni.asp?c=A100422\\_154933\\_zahranicni\\_btw](http://zpravy.idnes.cz/vlamove-a-valoni-jsou-na-ostri-noze-zoufaly-premier-nabidl-demisi-p9i-/zahranicni.asp?c=A100422_154933_zahranicni_btw)

tgb. Kudy vede hranice Evropy a Asie? *Lidé a Země*. [Online] Vydáno: 2. 4 2008 [Cit. 2010-11-11]. Dostupné z: <http://www.lideazeme.cz/clanek/kudy-vede-hranice-evropy-a-asie>

The Antarctic Treaty. *Antarctic Treaty System*. [Online]. 1. 12. 1959 [Cit. 2011-4-26]. Dostupné z: [http://www.ats.aq/documents/ats/treaty\\_original.pdf](http://www.ats.aq/documents/ats/treaty_original.pdf).

The World Factbook. *Central Intelligence Agency*. [Online]. 2011. [Cit. 2011-5-10]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>.

TOMEŠ, J. Co je národ? *Politická a regionální geografie*. [Online] Aktualizováno: 20. 2 2003 [Cit. 2011-1-4]. Dostupné z: <http://prg.xf.cz/prednasky/statanarod.htm>.

Treaty of Tordesillas. *Encyclopædia Britannica*. [Online]. 2011 [Cit. 2011-5-4]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/599856/Treaty-of-Tordesillas>.

UK National Statistics. *Office for National Statistics*. [Online] 2010 [Cit. 2011-1-11]. Dostupné z: <http://www.statistics.gov.uk>.

UN - Statistics of the Human Development Report. *Human Development Reports*. [Online] 2009 [Cit. 2011-1-11]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/statistics/>.

WATKINS, T. The Economic History and Regional Economic Policy of Canada. *San José State University - Department of Economics* [Online] 2006 [Cit. 2011-1-11]. Dostupné z: <http://www.sjsu.edu/faculty/watkins/canada.htm>

ZICH, F. Některé aspekty národní identity a současných integračních procesů. *Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave*. [Online] 1999 [Cit. 2011-1-11]. Dostupné z:

<http://ff.ucm.sk/Slovensky/Katedry/dokumenty/dok/11%20Nkter%20%20aspekty%20nrodn%20%20identity%20a%20souasn%20ch%20integan%20c.pdf>.

**SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK**

\$	Americký dolar - měna Spojených států amerických
AANZFTA	ASEAN-Australia-New Zealand Free Trade Agreement
AEC	African Economic Community/Africké hospodářské společenství
AHS	Africké hospodářské společenství
ALADI	Asociación Latinoamericana de Integración / Latinskoamerické integrační společenství
AMU	Arab Maghreb Union / Svaz arabského Maghrebu
AO	autonomní oblast
AOSIS	Alliance of Small Island States / Aliance malých ostrovních států
APEC	Asia-Pacific Economic Cooperation / Asijsko-pacifické hospodářské společenství
ASEAN	Association of South East Asian Nations / Sdružení národů jihovýchodní Asie
AU	African Union / Africká unie
BaH	Bosna a Hercegovina
Benelux	Belgie, Nizozemsko, Lucembursko
CDRN	Community for Democracy and Rights of Nations / Společenství pro demokracii a práva národů
CE	Rada Evropy / Council of Europe
CEFTA	Středoevropská zóna volného obchodu / Central European Free Trade Agreement
CEN-SAD	Community of Sahel-Saharan States / Společenství Sahel-Saharských států
CIA	Central Intelligence Agency / Ústřední zpravodajská služba (Spojených států)

---

COMESA	Common Market for Eastern and Southern Africa / Společný trh východní a jižní Afriky
ČLR	Čínská lidová republika
ČR	Česká republika
USA	Spojené státy americké / The United States of America
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
DUP	Democratic Unionist Party / Demokratická unionistická strana
EAC	East African Community / Východoafrické společenství
ECCAS	Economic Community of Central African States / Hospodářské společenství středoafriických států
ECO	Economic Cooperation Organization / Organizace hospodářské spolupráce
ECOWAS	Economic Community of West African States / Hospodářské společenství západoafriických států
EEC	Eurasian Economic Community / Eurasijské hospodářské společenství
EFTA	Evropské sdružení volného obchodu / European Free Trade Association
EMU	Evropská měnová unie
EP	Evropský parlament
ES	Evropská společenství
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
ESVO	Evropské sdružení volného obchodu
ETA	Euskadi ta Askatasuna / Baskicko a jeho svoboda
EU	Evropská unie / European Union
Euratom	Evropské společenství pro atomovou energii
fr.	francouzský, francouzsky

GDP	Hrubý domácí produkt / Gross Domestic Product
GDP p.c.	Hrubý domácí produkt na obyvatele / Gross Domestic Product per capita
GDP p.p.p.	Hrubý domácí produkt podle parity kupní síly / Gross Domestic Product, purchasing power parity
GNI	Gross National Income / Hrubý národní důchod
GPI	Global Peace Index / Světový index míru
GUAM	Organization for Democracy and Economic Development / Organizace pro demokracii a hospodářský rozvoj – Gruzie, Ukrajina, Ázerbájdžán, Moldávie.
HDI	Human Development Index / Index lidského rozvoje
HDP	Hrubý domácí produkt
HND	Hrubý národní důchod
IGAD	Intergovernmental Authority on Development / Mezivládní úřad pro rozvoj
IRA	Irish Republican Army / Irská republikánská armáda
JAR	Jihoafrická republika
LAS	League of Arab States / Liga arabských států
MERCOSUR	Mercado Común del Sur / Společný trh Jihu
NATO	Organizace severoatlantické smlouvy, Severoatlantická aliance / North Atlantic Treaty Organization
NDR	Německá demokratická republika
NDR	Německá demokratická republika
NISRA	Northern Ireland Statistics and Research Agency / Severoirský úřad pro statistiku a výzkum
OAJ	Organizace africké jednoty



---

OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj / Organization for Economic Cooperation Development
OSKB	Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti
OSN	Organizace spojených národů
P-CL	Perry-Castañeda Library
PQLI	Physical Quality of Life Index / Index přirozené kvality života
s.š.	Severní šířky
SADC	Southern African Development Community / Jihoafrické rozvojové společenství
SCO	Shanghai Cooperation Organisation / Šanghajská organizace pro spolupráci
SELA	Sistema Económico Latinoamericano / Latinskoamerický hospodářský systém
Schengen	Schengenská dohoda – Smlouva o postupném rušení kontrol na společných hranicích
SNP	Scottish National Party / Skotská národní strana
SNS	Společenství nezávislých států
SSSR	Sovětský svaz, Svaz sovětských socialistických republik
UKNS	United Kingdom National Statistics / Národní statistika Spojeného království
UN-SHDR	Union Nations - Statistics of the Human Development Report / Statistika zprávy o lidském rozvoji
USD	Americký dolar – měna Spojených států amerických
vlám.	vlámský, vlámsky

**SEZNAM TABULEK**

Tabulka 1: Dělení konfliktů podle intenzity (HEI DELBERG INSTITUTE FOR INTERNATIONAL CONFLICT RESEARCH. <i>Conflict Barometer 2009: 18th Annual Conflict Analysis</i> str. 84) .....	48
--	----

## SEZNAM PŘÍLOH

PI: Rozložení civilizací podle Huntingtona, {autor podle (Huntington, 2001, mapa 1.3)}.

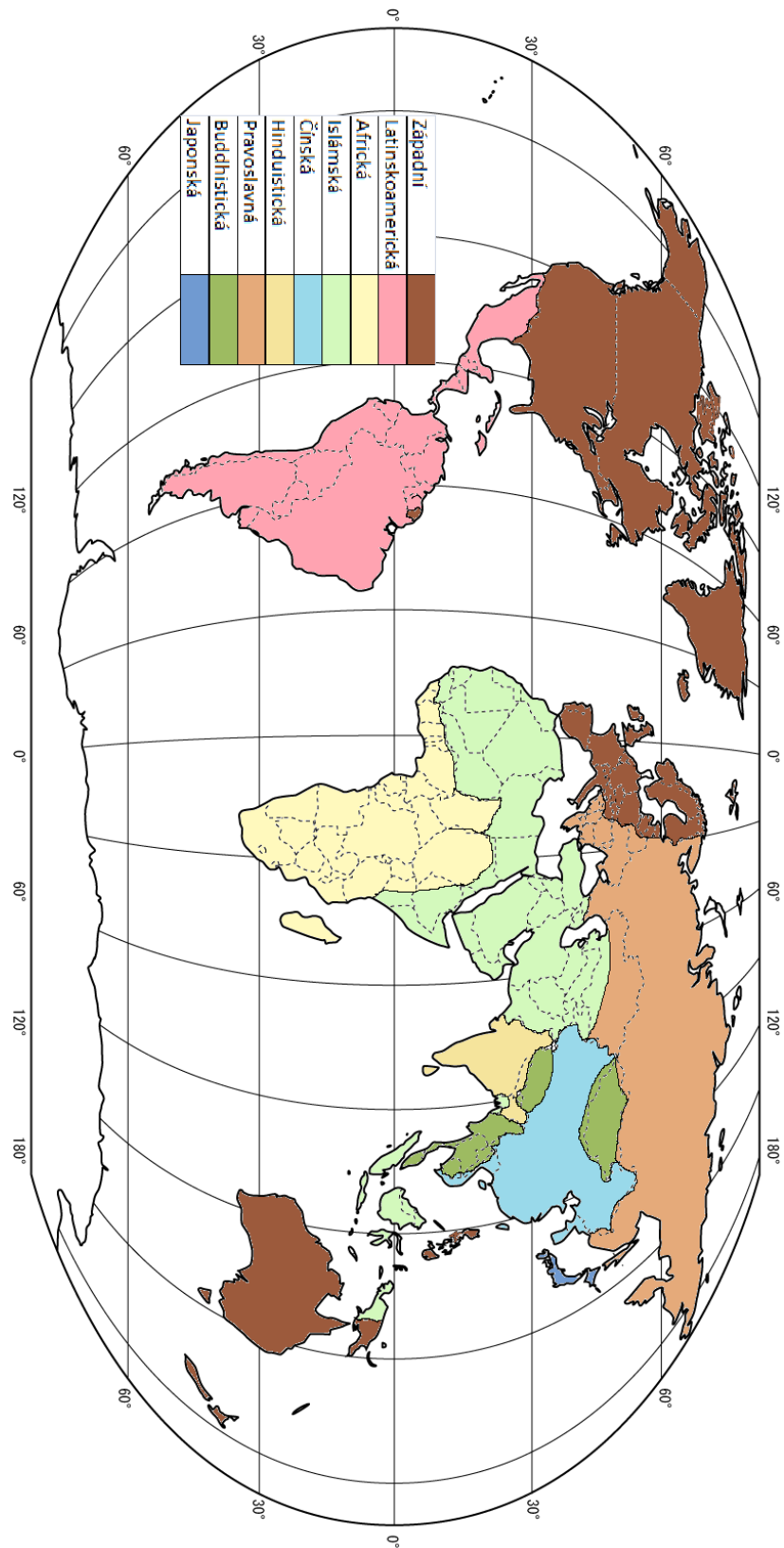
PII: Přibližné rozložení civilizací ve světě podle V. Baara (podle V. Baara autor)

PIII: NATO a EU v Evropě (sestavil autor podle [http://europa.eu/about-eu/member-countries/index\\_cs.htm](http://europa.eu/about-eu/member-countries/index_cs.htm) a [http://www.nato.int/cps/en/sid-465005cae66481a1/natolive/nato\\_countries.htm](http://www.nato.int/cps/en/sid-465005cae66481a1/natolive/nato_countries.htm), zdroj podkladu: [http://eu.geograf.cz/eu\\_s/images/img\\_otazky/evropa\\_sl.gif](http://eu.geograf.cz/eu_s/images/img_otazky/evropa_sl.gif))

PIV: Rozložení hlavních ohnisek napětí ve světě (autor)

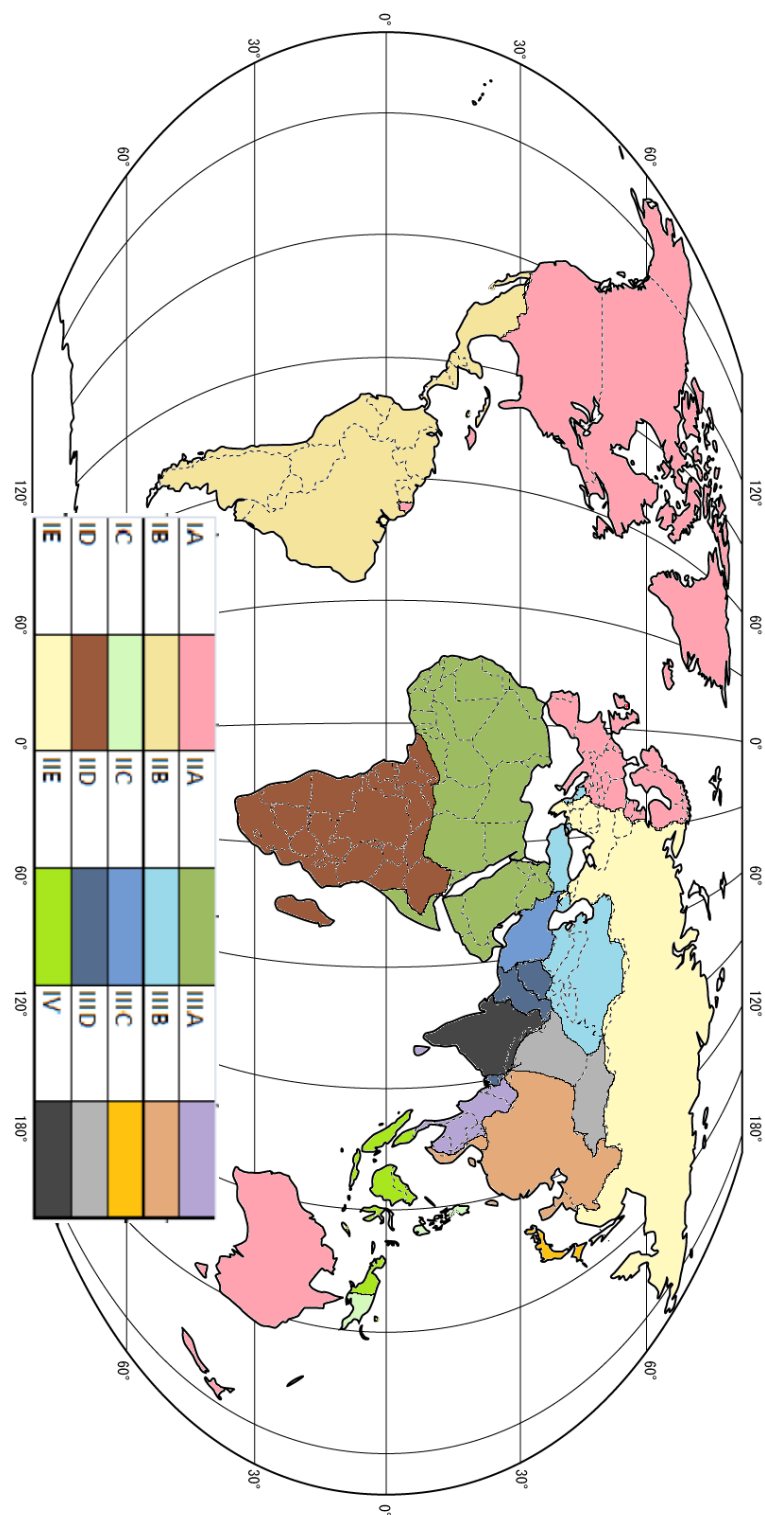
## PŘÍLOHA P I:

Rozložení civilizací podle Huntingtona, {autor podle (Huntington, 2001, mapa 1.3)}.

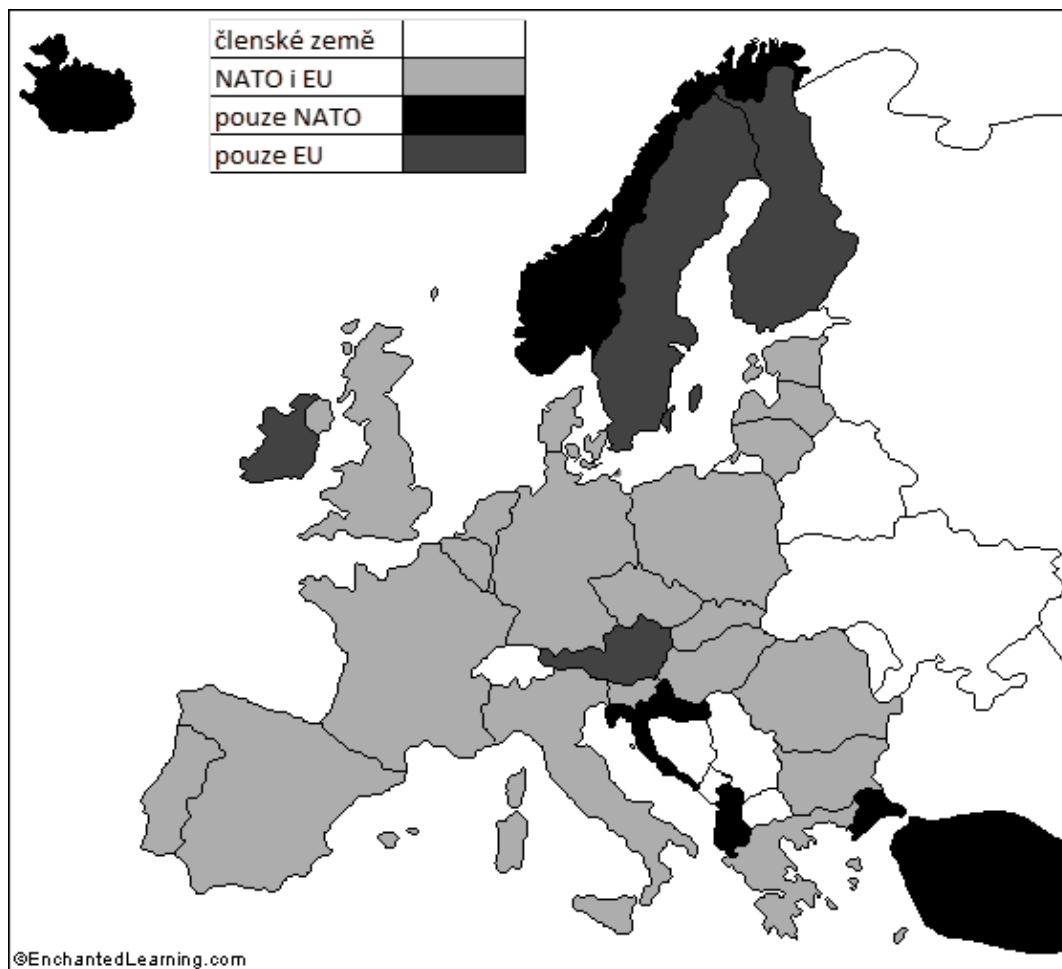


## PŘÍLOHA P II:

Přibližné rozložení civilizací ve světě (podle V. Baara autor) IA Západní, IB Latinskoamerická, IC Oceánická, ID Subsaharská, IE Pravoslavná, IIA Arabská, IIB Turkická, IIC Íránská, IID Árijská sunitská, IIE Indomalajská, IIIA Západoindická, IIIB Čínská, IIIC Japonská, IIID Tibetko-mongolská, IV Hinduistická.



**PŘÍLOHA P III:** NATO a EU v Evropě (sestavil autor podle [http://europa.eu/about-eu/member-countries/index\\_cs.htm](http://europa.eu/about-eu/member-countries/index_cs.htm) a [http://www.nato.int/cps/en/sid-465005cae66481a1/natolive/nato\\_countries.htm](http://www.nato.int/cps/en/sid-465005cae66481a1/natolive/nato_countries.htm), zdroj podkladu: [http://eu.geograf.cz/eu\\_s/images/img\\_otazky/evropa\\_sl.gif](http://eu.geograf.cz/eu_s/images/img_otazky/evropa_sl.gif))





## PŘÍLOHA P IV:

Rozložení hlavních ohnisek napětí ve světě (autor):

